

betatos. et sic herbe gustu oculos acuit ut visum recuperet que amisit. Est autem tyrus spes vipere marie venenositatis. de quo dicit arist. li. vii. Tyrus est sicut tenet bea. i. cocodrillus latet in byeme. sed post expoliat corium quod est inter oculos suos ita quod ille qui non cognoscit hoc accidens putat quod ille cecus sit. deinde aufert corium capitis totaliter vno die. et sua expoliatio est sicut exitus embryonis. et sic renouat quod deponit senectutem. Item in eodem an sine. Inuenit tyrus quodam quem serpentes magni fugiunt quod quis sit puus. et sunt pili supra totum corpus suum. et quod mordet aliquid putrescunt omnia que sunt in circuitu mortuus statim. Et inuenit vnus puus tyrus in india et morsus eius est ita fortis quod non inuenitur contra ipsum medicina. De vipera dicit ambro. in herame. omnium serpentum nequissimum est genus vipere que cum cupiditate assumplerit coeundi murene requirit copulam. progreditur quod ad litus aque vbi credit murenulam latitare. sibilo autem euocat vipera murenulam et puocat ad amplexum. que vocata statim adest. vipera autem videns eam ad copulam paratam totum venenum suum euomit. et ad amplexum murenule tunc accedit. completo vero concubitu vipera venenum quod euomuerat haurit iterum et resumit. et sic cum veneno resumpto reuertit ad cavernas. Vipera in superius dicitur pl. li. xxix. c. j. lapidem quendam deglutit quod percipientes scilicet viperam caute capiunt et lapidem erimunt. et eo vtuntur contra venenum. Item ibidem. que draco vel aspis vulnerat caput vipere appositum vulneri sanat. Et conuerso que vipera pungit caro aspidis atrahendo venenum vipere sanare consuevit.

Incipit liber. XIX. De coloribus et saporibus.

Descriptis proprietatibus reiperialium et corporalium tam simplicium quam compositarum. put ad manus nostras peruenire potuerunt.

Nunc postremo de quibusdam accidentibus corporalium reiperialium subiacentibus cooperante di-

uina gratia est habet attendendum. Primo de colore secundo de odore. tercio de sapore. ultimo de liquore. Color est dicitur ut dicitur Arist. li. xviij. eo quod color ignis claritate solis est perfectus. Vel color a colendo est dicitur eo quod colantur colores ad hoc ut summe subtilitatis sint et intime puritatis. Colores autem quomodo nascuntur aut fiunt. de his quere infra in fine de coloribus. Est autem color secundum arist. in li. meth. extremas perspicui in corpore terminato. Rei eius corporalis visibilis superficies et terminus colorum differentias quas recipit ex natura mixtionis elementorum et dominio in corpore composito dicit. quod mixto perspicuo et diaphano per actualitatem vniuersalem lucis radiantis super ipsam terminabilem et perspicui corporis superficiem visui representat. Et propter hoc dicit arist. in secundo li. de anima. quod color est motus visus secundum actum lucidi. nam lux est actus et perfectio lucidi seu perspicui. Natura eius coloris in corpore mixto ex alicuius elementi dominio essentialiter extrinsecus producit lux ad actum immutationis visus. Quauis ei color naturaliter et essentialiter sit in mixto non tamen habet potentiam manifestandi se nisi per lucem super ipsam superficiem actualiter radiantem. Tamen color ad sui manifestationem seipsum indiget luce. sed non econuerso. quod lux ad sui manifestationem non indiget colore. sicut color indiget luce actualiter extrinsecus ut luce mediante coloris qualitas visus organo imprimatur. Et ideo posuerunt aliqui quod ratio visibilis radicaliter et formaliter est in luce. quia ipsa sublata rei colorate qualitas visui non apparet. Habet autem color actualem essentialitatem in tenebris. ut dicit comen. in secundo de anima de immutatione visus et coloris. non enim creat lux colorem cum in sua actualitate ex dominio elementi sit in mixto sed lux extrinseca diffusa super colorem et super medium disponit ipsam medium dando ei formam per quam possit recipere spiritum coloris. et ideo per lucem fit dispositiue immutatio in medio per quod deferretur coloris differentia ad organum visus vbi fit iudicium de colore. et ideo in tenebris remanet color in sue essentialitate sic expressit dicit comen. super id prospectue. li. i. c. vi. quod lux non erigit ad visionem colorum nisi in altera duarum causarum. aut quod sine luce non extenduntur forme colorum in aere. aut quod si tunc extenduntur non operantur

in visum nisi p luce. vñ ad exñtia; coloris lux ñ erigit. sed tantu ad e⁹ manifestacione. et q̄uis nō manifestet in tenebris color. pp̄ hoc nō erit supflu⁹ vel ociosus cū semp pficiat suaz naturā z subam. Et q̄ nō videt in tenebris ñ est ex defectu coloris s; pon⁹ ex defectu a pte recipiētis eo q̄ nō hēat dispositō; quā op̄tet ipsuz habere. Si ergo alicubi dicūt auctores colorē nō esse in actu sine luce intelligendū ē de actu manifestandi q̄ ad visuz. nō de actu existendi. Ornat itaq; lux extrinseca colores et decorat. et ipsos p̄ se exñtes i esse specifico visui manifestat. nō tñ primitus eos causat. z hoc intelligo de luce infusa extrinsecus sup res. Nā virtus lucis celestis ad interiora rerum inuisibilē penetrās coopantibus quatuor elementoz qualitanibus colores pcreat atq; causat z sic generatos z exñtes in esse specifico supueniens lux visibilis clarificat nobilitat z oculis manifestat.

De materia coloris. Ca. I

Est aut̄ perspicuū bene terminatū materia coloris. et hoc est solum vel maxie humidum quoniā siccu et terreuz inq̄ntum hmōi non est p̄spicuū. siccu vñ igneū nō descendit d̄ spera sua. neq; hic inferi⁹ inuenit. quoniam sola forma ignis generat̄ de potentia alicui⁹ elementi ex q̄ debet mixtū p̄stitui. vt; ex libro de generatōe. Illud ergo p̄spicuū h; tres differēntias materiales. q; aut est materia subtilis. aut est grossa. aut mediocris. Si mediocris. tūc est humidū aqueū multuz abūdās sup siccu terreuz z sup humidū aereū deficiens ab humiditate aerea. vel erit aereū multum alteratū p̄ siccu terreuz. ita tñ q̄ excedat grossiciē. Si autē subtile sic est humidū alteratum ad naturā aeris siue humidū alteratum aereū. Si aut̄ est grossum tunc est alteratum ad grossiciem z siccitatē terre. ita q̄ excedit mediocritatez.

De materia coloris nigri Ca. II

Materia ergo coloris p̄spicui aut erit sicca p̄ dominium. vel hūida p̄ dominium. vel medi-

ocriter sicca z humida. Si vñ dominet siccitas in materia. tūc si est actio calidi p̄ dñum generabit albedo. q; calidū rarefacit z disgregat p̄tes materie z subtiliat ac generat claritatem z p̄spicuū. Et s̄m s̄ di. arist. li. de aīal. xix. q; generat albedo ex paucitate hūoris in materia sicca p̄ dominium calidi agentis z substantie. sicut p̄t; in calce z ossib⁹ combustis et alijs p̄similib⁹. Si vñ agat in matia dñans frigiditas tūc generat nigredo quāā p̄strigit p̄tes materie sicce z p̄gregat ac oppilat subaz rei z p̄densat ac obscurat. Obscuritas at̄ est p̄uatio nō solū lucis. vey etiā coloris quē ad modū claritas ē differētia coloris sic lucis. q̄ nā est p̄dicio visibil̄ simplr. z tūc magis terminat̄ siccu q̄ ex̄gebat ad generatō; albedinis. z sic ducit color niger. Si ergo sit hūida matia tūc a calido dñante generat nigredo. q; calidū adducit p̄tes humiditas z columit humidū q̄ exalat in fumū nigz. vt; in lignis viridib⁹ et humidis de quoru extremis erit humor niger qñ exurunt. vñ dicit arist. lib. meth. Astubilia sunt que hñt in poris hūoris rem debiles qui nō pōt resistere calori ignis nec tñ statim suffocat. sed pon⁹ alit ignez. vñ p̄t; q̄ humidū est ponissimū in q̄ agit ignis et illud humiduz est cā nigredinis p̄ caloris actō; quoniā calor agens exalare facit subtile et humidū aq̄sum z euaporare aereum z remanet q̄ est terreū atq; grossuz. pp̄t quod op̄tet necessario vt nigredo generet. Dicit ei arist. li. meth. iij. q; natura t̄st̄ris subtilis. et claritas aque. z natura aeris faciūt albedinē in argento viuo. et iō opposita istoz inducūt nigredinem in sicco derelicto ex actōe calidi in humido. Et sic di. arist. li. xix. q; nigredo generat̄ in oculo pp̄t multitudine hūidi. nam calor natural̄ agens in humidū terminādo z digerendo z exiccando in fine nigredinem derelinquit.

De generatiōe coloris albi Ca. III

Suero sit materia humida z i illis vincat dominās frigiditas tunc albedo generat̄ vt apparet in niue p̄uina z in canicie z in hūoribus

Humaticis. Quāvis ei frigus aggreget humidum. nō tñ sicut siccū. humidū ei cum sit pspicū magis ē aptuz natū ad nobile ēē coloris. Prop̄ea hūiduz cōpressum parat ad sparsionem et p̄tium sepationē. Sicut aut non est sicco. pp̄t qd magis parat. q̄zuis p̄ cōp̄ssionem ad receptionē claritatis et aptionē q̄z siccum. et iō potest meli⁹ frigiduz generare albū in humido q̄z in sicco. Et sic intelligē dum est qd dicit aris. li. xix. q̄ albedo generat̄ ex aere vaporoso. i. declinante ad hūiditatez aqueā. et hoc pp̄t frigidū actionem. Q̄. vero dicit cōmen. q̄ albedo generat̄ ex igne claro admixto cū elemēto valde diaphono intelligēdu est d̄ claritate que p̄ trāssumptiōz albedo sepi⁹ ab aris. nūcupat̄. s̄m q̄ albedo d̄t generari in nubib⁹ ex refulgētia radioz in eis tenues fuerit atq̄z rare. Et sic et flama aliqñ apparet alba qñ materia aeris ē subtilis in q̄ radiat vapor ignis et tal̄ albedo nō est pp̄ria sed poti⁹ trāssumptiua. Possē tñ extēdere v̄bum cōmen. q̄ dicit hoc de igne rōne pspicui qd est materia pp̄ria albedinis. non rōne sue actōis. An hoc qd dicit debet intelligi de igne q̄ debet esse materia coloris. et nō de efficiēte extra. et s̄m s̄ intelligit̄ materia liter. nō effectiue. neq̄z formalit̄.

De gradib⁹ inter albedines et nigredinem Ca. III

Unt aut̄ iter albedinē et nigredinē multi ḡdus inter mediū s̄m intensiōez dominij tam qualitarū actuaz q̄z passiuaz s̄m esse debilius et fortius multipliciter et s̄m multos ḡd⁹. Quoniam quāto pl⁹ d̄nat̄ siccitas tāto cū maiori difficultate s̄buliat et rarificat̄ et elucidaat̄ et sic difficilius fit pspicū et p̄sequēs albedo eo q̄ siccū est densum ac solidū in quātū h̄mōi et obscurū. Quanto v̄o dominij sicci fuerit min⁹ et calidi maius fuerit dominijz tanto meli⁹ et citi⁹ poterit albedo inde generari. Sicut quāto siccitas fuerit maior et frigiditas intensior tāto magis generabit̄ nigredo ex p̄tium cōpactione et extēsiōne obscuritatis et p̄tuatione claritatis et sup̄fluitate terminatōis pspicui. Sicut est de humido. quā

to ei mai⁹ fuerit dominij hūidi p̄portionalit̄ cōbustioni. dūmodo sit dominij caliditāto maior erit fum⁹ et caligo et denigratio. q̄nto v̄o dominij hūidi sit maius dūmō sit dominij frigidū p̄portionalit̄ crescens erit sicut intensio albedinis. Si v̄o fuerit dominij hūidi magnū. et parū de d̄no calidi. remittef̄ nigredo. Sicut si sit dominij humidū magnū et dominij calidi parū et frigidū parū. remittef̄ albedo. si v̄o fuerit d̄nium hūidi aliqñtulum dominij v̄o calidi magis nigredo maḡ poterit generari. qñq̄z tñ calidū generat albedinem in hūido v̄t̄ in albedine oui cocti. et qñz ignis in lignis viridib⁹ et humidis relinq̄t cineres albos post finalē terminū sue actōis sed tñ nō est vera illa albedo q̄niam sp̄ apparet in eo vestigiū pspicui male t̄m̄iati ad modū sup̄ficiēi cristalli clari. Et s̄ apparet si scindat̄ licet nō p̄tendat̄ hec pspicuitas p̄ mediū corporis pspicuitate simpl̄ actuali et completa v̄n̄ p̄t̄ q̄ n̄ est vera albedo. v̄n̄ illa albedo de relinquit̄ ibi. pp̄t debilitatez caloris agēis ita q̄ vincit frigiditas intrinseca etinata. Est aut̄ albumen coctū albū. q̄ nō tāgit ab igne pp̄t testā. q̄ si imēdiate tangeret. v̄t̄q̄z in ip̄o nigredinē generaret. Agēs insup̄ caliduz in humidū p̄mo generat nigredinē et fumū et vincēs hūiditas inducit siccitate in materia in quā agit. et sic in illa inducta siccitate facit nouā transmūtatiōz et generat nouū colorē in subtiliatione sicci. Et licet calidū aggreget omogēnia pp̄t qd cōdensat et obscurat. tñ sicuz h̄z aliq̄d sibi annexū de hūido rōne c⁹ p̄t̄ disgregare. Et licet i p̄ncipio p̄greet rōne dominij. tñ p̄ aggregatiōez ip̄m aggregatum subtiliat. q̄ ei⁹ op̄atio special̄ est subtiliare materiā in quā agit dūmō sit sicca. Qd̄ dico pp̄t s̄ q̄ aliqñ agit in humidum et exalat illud. frigidū v̄o nō ordinat̄ ad rare faciendū. sed stat in ip̄o actu p̄densandi tan q̄z in actu p̄ncipali. q̄ aggregat tam omogēnia q̄z etherogēnia.

De actione calidi et frigidi Capitulum. V

Suero sit actō calidi et frigidi mediocriter p̄currens

in materia sicca tunc generabit color medius
necessario. quod calidus subtiliabit in generatio-
nem albedinis. Frigidum vero e contrario ag-
gregabit eam in generationem nigredinis. Cum
ergo in quolibet puncto simul agant equa-
liter oportet quod inducant in quolibet puncto simul
albedinem et nigredinem. quod oportet quod fiat color co-
positus ex eis. Et iste plus debet habere de ni-
gredine quod siccum minus se habet ad albus quod
ad nigrum propter priuationem perspicui et obscurita-
tem innatam. et plus se habet ad aggregationem
et innate aggregationis et seruationem quod ad
subtiliationem et rarefactionem. Si vero concu-
rant mediocriter in materia humida per domi-
nium simile generabit color medius qui habe-
bit plus de albo quod de nigro. quoniam humi-
dum per dominium ratione perspicui puri magis se
habet ad album quod ad nigrum. et respectu agen-
tis frigidi facilius se habet quod respectu calidi
quonia calidum agit in humidum exalando et
resumendo. frigidum vero solummodo preserua-
do illud in sui natura per viam solidationis
et compactionis. Si vero sit materia mediocri-
s tunc erit semper color medius. Si vero sit in tali
materia actio calidi per dominium tunc quod potest
facilius humidum transmutari in nigredinem
quod siccum in albedinem. generabit color plus
habet de nigredine. sicut patet quod humidum et
siccum diuiduntur adinuenient. cuius generat ca-
lor colorem nigrum in humidis et in viridibus li-
gnis quod in lapidibus combustis in quibus calore
generat et consimilia. Si vero fiat actio frigidi
per dominium in materia mediocri oportet color
rem esse medium compositum magis ex albedi-
ne. quonia humidum magis se habet ad albe-
dinem quod siccum ad nigredinem siue aliquem
colorem. eo quod in humido est materia perspicui
que est propria materia coloris. In sicco autem
non in quantum humidum. respectu vero agentis sal-
tem uno modo est humidum obedienter sibi
quod possibile est propter priuationem soliditatis et du-
riciei cuiusdam naturalis que est in sicco. Licet ei
siccum de se sit natum aggregari. non tamen est ita bene
aggregabile sicut humidum. ut in lapide quod licet
substantia sit compacta. non tamen facile recipit maiorem
compressionem a causa agente. Videmus enim in
multis quod frigidum defacili perducit albedinem

ut in niue quod non tantum apparet exemplariter
quod agit in materia sicca. Si vero concurrat me-
diocriter in materia mediocri fiet medius ne-
cessario quod erit eque distantis ab extremis. Si
enim quod est dominium solum ex parte agentis
alterius vel solum a parte materie accidit color
compositus ex altero magis et ex altero minus tunc
quod equantiam agentia quod patientia erit color
se habens equaliter. ut ex predictis. Et ita erunt due
extremitates et quod quod medij. Nec videtur quod plu-
ribus modis poterunt medij esse distincti secundum
speciem sicut declaratum est per istam diffinitionem di-
uisam per opposita membra ne superflua nec dimi-
nuta. Aristoteles et testatur quod tantum sunt quod quod medij
colores quorum numerus et sufficientia potest acci-
pi predicto modo. et ex combinatione albi et nigri
ad eorum generationem. eo quod nigrum et album concurrat
equaliter ad compositionem coloris medij. et tunc erit
color eque distans in extremos ut rubedo.
In album vero et rubeum non possunt esse nisi
duo. unum magis appropinquabit albo et ali-
um rubeo. in rubeum vero nigrum erunt sicut duo. unum
magis pueniens cum rubeo. et ali-
um magis cum
nigro. ita plures non possunt esse in medij. quia in
album et rubeum non potest esse aliquid eque distans
simpliciter. quonia eque distantia simpliciter respectu
ad extremos. sed talis si ponere habet
ret tres quartas albedinis et unam nigredinis quod
nam medietas rubei si ex una est quarta
albedinis et una quarta nigredinis. eodem modo
non erit eque distans simpliciter in nigrum et rubeum.
quod oportet quod haberet tres quartas nigredinis et
unam albedinis. et sic esset tantum eque distantia secundum
quod det secundum apparentiam et non simpliciter secundum veritatem
De speciebus colorum quot sunt Ca. VI

Habes autem colores
quinque in medios nominat aristoteles.
primum vocans glaucum. secundum puni-
ceum. id est curinum. tertium rubeum. quartum pur-
pureum. quantum viridem. Ita quod in album et ru-
beum erit glaucus a parte albi. puniceus a parte
rubri. Inter nigrum autem et rubeum purpureus
a parte rubei. et viridis a parte nigri. Nec nota
alio nomine vocantur in greco ut kyanos pur-
pureus. karapos glaucus. sed de nomine grecis non
est vis sed nota latinorum attendunt. Et ratio

dictoꝝ patere pōt. quoniā glauc⁹ magis bz
de albedine q̄z de nigredine ⁊ rubedine. ⁊ tal
color ponit i folijs cadentib⁹ in byeme v̄l au
tumno. Punice⁹ v̄o ⁊ purpure⁹ circundāt
rubedine. qz vterqz bz plus de rubedine q̄z
de albedine. sed punice⁹ est magis remotus
a nigredine q̄z purpureus vt vult aristo. in
li. ij. de somno ⁊ vigi. vbi loquit de corruptio
ne istoꝝ in nigredine vbi puniceū ponit per
purpureū declinare in nigredine. ⁊ iō oportet
vt purpureū sit in rubedine ⁊ nigredine.
et puniceus inter albedinem et nigredinem
Ex quib⁹ omnib⁹ sequit q̄ viridis debet po
ni cū nigredine. Ex q̄ p̄t̄ rō ordinatiōis ipso
rum q̄nqz colorū intermediorū fm aristo.
De opinione eoz qui ponunt lucez
esse de substantia coloris.

Capitulum. VII

Sunt autē q̄ ponūt
lucem esse d̄ suba coloris ⁊ illi dicūt
q̄ color est lux in corporata p̄spicuo
Habet autē p̄spicū differentias istas. Aut
enim p̄spicū est pur̄ sepatum a t̄restreitate
aut impur̄ cū t̄restreitate admixtione. Lux
autē cōsiderat̄ quadafarie. qz aut est lux clara
aut obscura. vel est pauca vel multa. Nec
dico lucem magnā p̄ subiectū magnū diffu
sam. sed sicut de luce v̄tuali d̄ q̄ in p̄cto col
ligit̄ lux multa vt q̄n oꝝponit̄ speculū p̄cauū
soli ⁊ lux cadens sup̄ totā speculi sup̄ficiē. in
centrū spere speculi reflectit̄. cui⁹ lucis colle
ctio speculū inflammat. ⁊ citissime cōbustibile
generat. vñ cum fung⁹ v̄l aliud inflamabile
oꝝponit̄ subito accedit̄ et ignitur. Si igit̄ fue
rit lux clara ⁊ multa in puro p̄spicuo albedo
generat̄. nam albedo est color ex luce multa
⁊ clara in puro generatus. vt dicit Albert⁹.
Si v̄o fuerit lux pauca et obscura in p̄spi
cū obscuro nigredo necessario generat̄. Et
iste sermo explanat̄ sermonē aris. ⁊ auerrois
qui ponunt nigredine p̄uationem claritatis
et albedine habituz sine formā. Et fm hunc
sermonem p̄t̄ q̄ sunt septē colores ab albedi
ne versus nigredinem paulatim accedentes
sūt septem erunt p̄rimi nigredini a nigredi
ne versus albedinem p̄cedentes donec fiat oc

curfus alicuius septem colorū quib⁹ ab albe
dine ad nigredine descendit̄. Et hoc p̄t̄. cum
enim albedinis essentia tria p̄stunt. scz lu
cis claritas ⁊ eius multitudo. ac p̄spicui pu
ritas duobus amoris pōt esse remissio. Erit
igit̄ p̄ hunc modū trium colorū generatio ⁊
q̄libet triū solo remanente duoz reliqz erit
remissio. ⁊ sic ab albedine erūt septem colorū
immediate p̄ductiones vel p̄gressiones. Sūt a
nigredine versus albedinem septē sunt colores
et erunt fm istam p̄siderationez. xvj. colores.
duo principales. scz albedo ⁊ nigredo. ⁊. xiiij.
collaterales. septē hinc p̄ extēsiōē albi ad ni
grum accedentes. ⁊ septē illinc a nigredine per
remissionem ad albedine accedentes i medio
in idem p̄currentes. In quolibet autē medio
rum colorū sunt gōul quasi infiniti fm inten
sionem ⁊ remissionē maiore vel minore. put
extrema se p̄tendunt. Recollige igit̄ breuiter
ex p̄dictis. q̄ color est p̄prietatis siue q̄litas de
relicta in sup̄ficie corpis p̄spicui ex natura
mixtionis elemētariū qualitatiū p̄currentiū
in mixto. q̄ mediante luce visui actualit̄ p̄sen
tat̄. nam sine luce media color organū visus
actualit̄ nō immutat. color t̄n p̄ se est visibil.
vt dicit aristo. ij. de aia. nō est autē ex defectu
sui. sed potius ex defectu ⁊ impotētia organi
qz color sine actuali lucis p̄ntia non videt̄. et
ideo pitagorici vocauerūt colorem epipha
nias scz supra apparitionē. eo q̄ sit extremitas
corpis p̄spicui terminati vel in eius extremi
tate ⁊ ibi magis p̄pue est. eadez t̄n natura co
loris est int⁹ ⁊ extra. vt patet in albugine oui
et in fracturis vitri colorati. vt dicit̄ in lib. de
sen. ⁊ sen. ca. vij. Sunt t̄n multa que sunt vni
us coloris i extremo extrinseco ⁊ initali ter
mino. ⁊ alteri⁹ intrinsecus in medullio. vt
patet in pipenigro. ⁊ in pomo granato. mul
ta enī colorant rei sup̄ficiez que nō penetrāt
ad interiora. vt in picturis. pannus etiaz ru
beus tingit̄ aque extremitatē q̄n ei supponi
tur. Vñ patet q̄ color p̄spicui extremitas est
vt d̄ in li. de sen. ⁊ sen. c. vij. Itē sicut in corpe
p̄spicuo nō terminato vt aere. p̄ntia lucis facit
actu lucidum. absentia vero tenebrosum. sic
in corpe terminato p̄sentia lucis facit colora
tuz. s. albi. ⁊ eius absentia nigz et tenebrosuz

ita tñ qñ oīno absit lumen. vt dicitur in li. de sen.
et sen. **¶** Vñ verus color est in corpe terminato
nō pspicuo. in corpe vero nō terminato nō
est verus color sed quasi color. vt dicitur in eodez
li. **¶** Item fit generatio colorū mediōz s̄m suas
differentias s̄m diuersitatē pportionū. etiaz
si fuerit in sesquialtera pportione v̄l s̄m als
pportiones. **¶** Si autē s̄m pportōez et s̄m inbe
rentiā et dyapbanū fit iterum pportionalis
nihil assumūt. vt in psonantijs. vt ibidē. ca.
viij. **¶** Item fit generatio s̄m pportione colorū
psonantiū qñ sunt delectabiles. et qñto erūt
magis pportionabiles tāto sunt delectabili
ores. vt dicitur ibidem. **¶** Item s̄m alioz opinionez
generatō colorū mediōz fit p suppositionem
colorū extremoz inuicē vt manifestioris sup
minus manifestū. vt in picturis. sicut sol vi
detur esse alteri⁹ coloris. **¶** Itē aptiones ocu
loz nō fiunt p discursiones radioz ab oculo
sed poti⁹ fiunt p p̄tinuā multiplicationē co
loz in medio vt p subitam ei⁹ delationem
ad oculū cū sensus fiat p contactū vt ibi dicitur.
¶ Item colores eque distantes positi a longe
distantib⁹ apparere p̄nt medijs colorib⁹ cū nō
sint. qz nulla p̄ rei sub extremo colore videri
potest. vt in panno diuersi coloris vt ibidē
dicit. c. viij. **¶** Item medijs colorib⁹ generant s̄m
similitudinem generatiōis mixtorum cū misc
bilib⁹. quia mixtionē mixtibilium p̄trāsmu
tationem in formas p̄mixti sequit mixtio co
lorum. vt sicut ab extremis corpb⁹ genera
tur mediū. sic ex extremis coloribus medijs
color generat. vt ibidem dicit. cap. viij. **¶** Item
ois color generat per albedinē et nigredinē
que videt potius p̄iuatio esse albi qz color.
vt obscuritas est p̄iuatio lucis. vt dicit li. x.
metaph. ca. iij. **¶** Item vnitatem coloris in spe
cie nō oportet qz sequatur vnitatis nature. vt
dicit **¶** Albu. in differentia. **¶** Item effectus colo
ris est immutare visū s̄m actum lucidi. nā
p lucidum color educit de potentia ad actū
vt actualiter immutat organum visū vt ap
prehendat species colorati et iudicat de re vi
sa. **¶** Item color medijs bene pportionat⁹ de
lectat visum et confortat. extremus vero co
lor debilitat visum et contristat. vt dicit **¶** Ari

sto. **¶** Nam intensa albedo disgregat spiritus
visibilem et dissoluit oculū. **¶** Et oculum lacry
mare facit. **¶** S̄ nigredo nimis intensa aggre
gando sp̄m et condēfando visum repcutit
et obtundit. **¶** Ut patet in diu inclusis in locis
tenebrosis. qui subito educti ad lucem parū
aut nihil vident. **¶** Item color rei colorata na
turam et cōplexionem indicat. nam albedo
colores albi in corpb⁹ congelatis nō sunt
nisi in substantia frigida. et nigri e contrario
quia frigus albificat substantiā humidam.
et denigrat siccam. **¶** Calor vero denigrat hu
midam et albificat siccam. vt dicit arist. et auicē.
¶ Et ideo albedo que est filia frigiditatis indi
cat dominium s̄matis et frigidi et humidi
humoris. **¶** Nigredo signū est melancolice di
spolitionis et siccū humoris in corpe domina
tis. qñ qz tñ est signū adustionis nimie adu
rentis humores et in melancoliam innatura
lem cōmutantis sicut post dicit. **¶** Item rerū
intrinsecas qualitates color extrinsecus ma
nifestat. nā vt dicit auicē. color est qualitas
que p̄ficitur a luce. **¶** Est enim color lux ex̄tis
in potētia in corpe tenebroso migrat in actū
p lucidū supueniēs ab exteriori. **¶** Et s̄ p̄ sic.
q̄libet enī corpus cōmixtum h̄z aliquid de
igne in potentia et p̄ ignē habet de lucido. cū
ipse ignis sit lucid⁹ a natura. sed illud lucidū
velat a p̄t⁹ tenebrosia. vñ solum ē in poten
tia. sicut caliditas sulphuris v̄l pipis. **¶** Vñ si
cut eoz caliditas potential nō migrat in actū
nisi p̄ p̄ similem q̄tatem actualē extrinsecus
interiori comparat. sic lux potential in per
mixto. de tenebroso nō migrat in actū nisi p̄
aduentū lumis exterioris. **¶** Color itaqz appa
rens extrinsec⁹ intensiōē vel remissiōē de
clarat ignis latitans potētia in p̄mixto. et s̄m
s̄ de e⁹ actione et virtute iudicat. **¶** Itē coloris p
portional varietas intuentis aspectū ad sui
admirationē et intuiū naturalē excitat. vt di
cit pli. li. viij. et auicē. vñ dicit qz quelibet bestia
quātūcunqz seua varietatē coloris et pulcri
tudinez admirat in panthera. **¶** Itē cuiuslibet
hois facies color maxime pulcrificat vel de
format. nā color ordinat⁹ et suavis cōplexio
ē pulcritudis forma qñ mēbzoz dispositiōni
debite correspōdet. vt dicit auicē. **¶** Unde dicit

Aug⁹. Pulcritudo est elegans corporis habitudo cum coloris suavitate. et contrario color confusus et incompotus evidens est in corpore turpitudine. Item color passionem et accidens anime preconulat. subitus enim pallo et discoloratio inder est timoris. nam reuocato calore ad interiora corporis superficies depauperatur a sanguine. et sic per consequens discolorat. Sic subit⁹ rubor in facie signum est verecundie siue iracundie et furoris. et accidit propter calorem petentem exteriora et cutis superficiem rubificantem et defendere ab illata iniuria cupientem. Item colorum materia suam seu substantiam terminat perficit et informat. quod si color in subiecto non esset qualis foret rei substantia visui non appareret. Item color materie superficiem ornat et eius deformitatem palliat et occultat. Unde color compositus inter extremos medius. in superficie corporis ordinate suppositus informatis accidentaliter vel naturaliter in materia derelicta est operculum. ut dicit auicenna. Item color luci se conformat et velut filia matri se eius actui configurat. unde cum intensa luce color acuit et intendit. et cum remissa remittit et bebetatur.

De coloris mutatione
Capitulum. VIII

Hic autem in corporibus colorum mutatio multiplici de causa ut patet in fructibus et graminiibus et in alijs terrenis nascuntibus. Nam primo nascuntur fructus virides ut patet in vuis et in moris. deinde rubescunt tandem pallescunt vel nigrescunt. et illius coloris accidit varietas ex varietate caloris naturalis vel solaris vario modo substantiam fructus decoquentis et digerentis. Summo enim caloris actio est debilis et lenta insufficientis dissoluere et rarificare partes terrestres. et ideo in earum superficie apparet color viridis et indigestus ac terrestris. Sed paulatim vigorat calor naturalis per adminiculum caloris solaris. et ideo fortius digerit. et propter eius intensionem colorem rubeum in fructus superficie derelinquit. et tandem completo fructu et maturo et humore pontico ac terrestris perfecte digesto ex adustione color niger in

superficie generat. nam calor predominantis super terrestretate ipsam dissoluit et decoquit et digerit et quantum necesse est in substantiam fructus accipit ac peruenit. quod vero reliquum est vel consumit vel a se repellens ad extremas partes ducit et transmittit. et talis reiecta fumolitas cum sit terrestris superficies inficit et nigredinis vel glaucitatis vestigium in fructus generat superficie et relinquit. sicut dicitur super li. vegetabilium in commento. nam tales colores ex se actiones et naturam frigiditatis pretendentes sepe etiam in rebus calidissimis generantur ex eadem causa. scilicet ex calore interius durante fumolitates terrestres vel aqueas ad extrinsecam repellente. ut dicitur super li. aristoteli. De veget. et plan. In rebus etiam sensibilibus fit coloris mutatio. nunc in cute. nunc in oculis. nunc in pilis. nunc in ungue. Nam color cutis fit duobus modis ut dicitur in iohannico. aut fit ab interioribus. aut ab exterioribus. Ab interioribus aliquando fit ab humoribus. aliquando ab anime passionibus. Ab exterioribus itaque mutat color in cute. aliquando per humores calidos. aliquando per frigidum. nam contingit humores calidos tam compositos quam simplices frigidari et etiam frigidos et infrigidatos calefieri. et hinc hoc solet in cute color variari. nam quando frigidus humores calefiunt albus color mutat in citrinitatem vel in ruborem. Quando vero calidus frigidat color rubeus mutat in albedinem vel pallorem et sic de alijs intelligendum est. Item ab interioribus anime passionibus mutat color. nam rubicundus fit pallidus ex angustia vel timore. quod in timore color stringit et calor ab exterioribus ad interiora reuocatur. et ideo exteriora pallescunt. ita sicut pallidus fit rubeus ex ira. quod in ira color dilatatur et extenditur ad vindictam appetitum. et calor subito impetuosus ab interioribus ad exteriora commouetur. unde et calefit sanguis in cutaneis et exinde rubor subito generatur. ab interioribus etiam fit color niger in mauris. et albidus in alemannis. Nam mauritanea est regio in ethiopia calidissima in qua propter calorem primum sanguis adurit in cutaneis et denigratur et fit adustus. ac denigrans sanguinis diffusionem in cutem et carnem omnia membra generaliter denigrat. Unde primus ethiopi in habitans denigratus sic est. sed postea cooperante calore solis

continuitate pmi illius habitatoris vicium in posteris ppagauit q̄ ex nigro patre ⁊ con simili matre nigri fetus generaliter nascerēt
Sed hoc solum h̄z locum vbi solis adustio p̄tinue afficit generātes. Et iō in regionibus tempatis ⁊ ad frigiditatē declinantib⁹ et bio pes generant in colore filios t̄patos. vt dicit macrob. ⁊ etiam aristo. ⁊ auicē. **E**contrario v̄o scoti ⁊ alemani frigidā in habitant regiones. et iō frigiditate poros exterius p̄stringēte calor ad interiora reuocat. ⁊ iō exterioris p̄tis corporū superficies dealbat. **H**ec omnia narrat cōmen. sup̄ Job. **I**dem etiam narrat aristo. **I**tem mutat color cutis ⁊ maxime hominis multis alijs de causis. q̄nqz p̄pter cōplexionis malignitatem vt in melancolicis p̄pter nimiam et supercedentem caliditatez vt est videre in colericis qui citrini sunt coloris **P**ropter solis calorem ⁊ aeris siccitatem vt patet in itinerantib⁹ ⁊ nautis. p̄pter humorum corruptoz intercutaneoz expansibilitatem vt p̄tingit in morphea et i lepra. p̄pter opilationem epatis ⁊ fellis distempatam q̄ litatez vt accidit in ictericia que ē coloris naturalis in sordidum ⁊ viciolum colorē transmutatio. vt dicit Constan. **P**ropter solutōnis cutis p̄nuitatem vt post variolas ⁊ cicatrices varias vel vsturas. **C**onsiderat etiā color in pilis ⁊ in capillis. nam s̄m qualitatē fumoz a corpore solutorum variat color capillozum. nam ex flegmate fiunt albi ex sanguine rufi. ex naturali melancolia glauci. ex colera adusta nigri. ex defectu etiā calor naturalis fiunt cani. vt in senib⁹. Et q̄n canus color incipit in radicibus capilloz accidit ex flegmate abundante. q̄n vero ab extremis incipit signum est q̄ accidit ex defectu caloris naturalis. quere sup̄ in tractatu de capill.

De colore in oculis Ca. IX

Atenditur postea color in oculis. **N**am vt di. Jobānīcus. **C**olores oculoꝝ sunt quatuor scz niger. subalbid⁹. varius ⁊ glauc⁹. **D**iuersitas autē colorū istoz accidit ex spūs visibilis claritate vel obscuritate. vel ex cristallini humoris paucitate vel pfunditate vel ex al-

buginei humoris supfluitate vel turbatōne vel ex v̄uee tunice humoris indigentia v̄l supfluitate. nam si humor cristallinus fuerit paucus in quantitate vel lateat intrinsecus et albugine⁹ humor deficiat vel pturbet. vel si abundet hūor niger tunice v̄uee. **I**stis omnibus p̄currentib⁹ vel aliquib⁹ ipsoꝝ niger color in oculo generat. **S**ubalbidus v̄o ex causis sit p̄rarijs. **G**laucus v̄o et varius accidit ex mixtione rez que faciunt albedinē et nigredinem ⁊ in glaucitate aliquātuluz nigredo in varietate albedo aliquātuluz plus abundat. sed de his quere supra in tractatu oculoꝝ. **C**olor etiam in vnguib⁹ denotatur. nam eozū color debet esse subalbidus specularis ⁊ p̄spicuis. q̄nqz autē mutat iste color in limiditatem vel aliu emulum colorē ⁊ tūc diuersas p̄tendit passiones. vt patet supra in tractatu de vnguib⁹.

De coloribus in particulari Capitulum. X

Nunc de colorib⁹ in particulari dicendū est. ⁊ p̄mo de albedine que videt medioꝝ colorū esse p̄cipuū fundamentū. **E**st autē albedo color ex luce clara ⁊ m̄ta in puro ⁊ p̄spicuo generatus. vt dicit algazel. **U**n̄ quāto materia p̄spicua est purior ⁊ lux clarior tanto albedo erit intensior et nigro impmixtioꝝ. **E**st autē causa materialis albedinis p̄spicuum purū omni terrestri feculentia impmixtum nunc siccum nūc humidū. **C**ausa vero effectiua ē vel calidum vel frigidum. nam materia si fuerit sicca p̄ dominū ⁊ calor agens in ipsam fuerit p̄ dominū generabit tunc albedo p̄p̄ rarefactionem ⁊ subtiliatōnem partū materie ac clarificationē vt caloris. vt in cōbusto osse ⁊ in calce. si vero fuerit materia substantialē humida ⁊ in illa dominans frigiditas generatū erit album vt p̄t̄ in niue ⁊ pruina. **G**enerat autē albedo ex aere vaporoso declinante ad humiditatem aqueā. vt di. aristo. lib. xix. de animalib⁹. ⁊ hoc p̄ frigiditatem actionez. nā frigus albificat humidā materiā ⁊ denigrat siccā. **C**alor vero humidā denigrat ⁊ sicca dealbat. **I**tem albedo generat ex rarefactiōe

aeris vtz in spuma. et iō aque calide generāt pilos albos. que albedo nō est nisi ex aere vaporabili refēto in membris ⁊ qz albedo ex aere calido ⁊ vaporabili fit. ideo aīalia sūt alba sub ventre. vt dicit aristo. li. aīalium. xix. Bis fusuam autē habet virtutem respectu visus et spūs sensibilis disgregatiua. et iō si fuerit nimis intensa corrumpit visum ⁊ facit oculos lacrimari sed est oīm coloruz incrementum. In nullo enim meli⁹ fundantur colores medi⁹ qz in albo. Et quāto album est intensius qd subternit tanto adberet forti⁹ color qui sup iducit et limit siue rubedo fuerit siue nigredo ad albedinem vō p̄tinent candor. albor. pallor. liuor. siue flauor. flauū enī et liuidum idē sunt s̄m vnā significationem. vt dicit aristo. in ca. de sapore. ⁊ dicit qd liuidum est flauum qz flauum sequit naturā albi. Multas alias spēs assignant medici circa albū vt est color aque⁹. lacteus. karapos. i. albidus vel subalbidus. pallidus vel subpallid⁹. Et variantur s̄m diuersas materias tenues vel grossas in quib⁹ radicanē. vtz in li. ysa. theophili. p̄stan. egidij de vrinia. Candor ē albedo intensa multum habens in se lucis in forma ⁊ pure p̄spicitatis in materia. naz fulgor lucidi id ē p̄ri p̄spicui supficiem in formans ⁊ pficiens et intuentis aspectum sine organi lesione imutans. et cū quadā suauitate ad sui intuitū excitans oculum ⁊ alliciens candor nūcupat. Illud enī candor dicit qd primo potest sine corruptione sensus ab albedine per actuz lucidi ab oculo comp̄bendi. nam albedo que consistit in extremis a sensu nō videt. subterfugit enim sensus iudiciū. quia nulla res sub extremo colore videri potest. Sunt enim colores extremi inuisibiles s̄m se p̄pter sui puritatem. vt dicit in li. de sen. et sen. cap. viij. Quod ergo primo subiacet sensui de albedine post eius extremū candor dicit.

De colore glauco et flauo
Capitulum. XI

Color flauus qui et glauc⁹ dicitur generat ex albedine minus intensa accedente aliquantulū ad rubedinem. ⁊ generat s̄m auicē. in mate

ria temperata nō simpliciter sed respectu viridis coloris. Naz vt dicit idem. Viridis color in plantis mutat in glaucum in autumno. quādo enī in folijs est materia humida magis qz glauci ⁊ grossa paulatim p̄ actionem calidi consumit. nectamen omnino destruit vel destruit a calore eleuante materiam. licz frigus domineī. frig⁹ vero dominās in materia mediocri generat medium colorem necessario. et qz potest melius transmutare humiditatem qz siccitatem. ideo generat colores medium habentē de albo magis cuiusmodi est glaucus. vt dicit cōmen. sup li. aristo. de plan. in fine. Ideo inquit quedā arbores virides in estate palleunt in hyeme vt burus habet enī burus viscosum humores. in radice autem multū habet liquidū humiditatem. et iō non cadunt folia. sed adueniente calore puocat humores ad exteriora q̄ tactus caliditate fit viridis. sed adueniente frigiditate recutitur humor ⁊ abundat siccitas. ⁊ fit color glaucus. vñ respectu coloris viridis in quo est plus de materia dicit glaucū habere materiam temperatam.

De pallido colore Ca. XII

Color pallidus ex
Quibus causis generat. frigiditas tñ min⁹ ē intensa. ⁊ plus accedit albedo ad nigredinē i materia grossiori. Est igitur pallor color medi⁹ ab albedine incipiens ⁊ degenerans in nigredinē. Generat etiā accidentaliter vt ex timore. sollicitudine numia. ⁊ labore ⁊ ex causis alijs quibus calor ad interiora re ducit et corporis supficies p̄pter sanguinis depaurationē palleat ⁊ discolorat. vt est videre in nimis dormientib⁹ ⁊ somniculosis. ⁊ in hominib⁹ amorosis qui p̄ amoris magnitudine estuānis dilatati cordis spūs euaporat p̄pter quoz nutrimentū et restorationem natura calorem ab exterioribus ad interiora renocat. ⁊ sic supficiem cutis p̄ subtractionē calidi sanguinis discolorat. iuxta illud. Palleat oīs amans hic est color aptus amāri. Et eadez de causa macerati fame vñ imoderato exercitio ⁊ labore ⁊ p̄pter p̄sumptioz calidi sanguinis expalleunt.

De rubeo colore ¶ Ca. XIII

Rubeus color est color medi⁹ ab extremis nigredinis et albedinis eque distans. q̄ in superficie corporis perspicui resultat p̄ incoꝛpatione claritatis luminis ignei atq; puri. Ad e⁹ generationem p̄currūt materie perspicuitas. ignei luminis claritas. et albedinis atq; nigredinis p̄coris mediocritas. tñ p̄pter igneam lucē partes mixti perspicuas dilatantē et rarificantem ac subtiliantē maiorez habet in trāslucentia p̄formitatem cū albo q̄z cum nigro. et ideo intense rubeum ad modūz lucidi disgregat visum. nec aggregat sicut nigrū. P̄d̄opter q̄d pannoz venditores pannos rubeos suspendunt ante lucem vt videntes alios pannos coloratos p̄pter rubeinē sp̄m visibiles disgregantes min⁹ valeant colorē discernere veritatem. P̄tendit autē generaliter rubeo dominiū calidi in p̄mixto. q̄zuis aliqñ inueniā superficialiter in naturalē frigidō. vt est videre in rosa que naturalē siue substantialiter frigida est et sicca. sed q̄ subtilissima est subeinnatus calor quē habet ex cōpositōne fugiens dominiū frigidi petit exteriora que inueniens subtilia et humida ad imutandum transmutat ea superficialiter in colorez rubeū q̄ actioni ignis potissime similat.

De croceo colore ¶ Ca. XIII.

Color croceus purpureus et citrinus differunt parū nisi s̄m remissionem albedinis et nigredinis intensionem. aliquā tūlam autē admixtionem. et s̄m aliquā tūlam intensionē caloris et frigiditatis remissionēz. Sc̄dm autem q̄ color talis in materia subtiliori ac magis perspicua radicat magis rutilat et apparet s̄m vo q̄ materia magis est t̄rēstris ac grossa minus claret. talis autē color intensionem significat caloris t̄pati et nō excedentis q̄nū est de significatōne coloris. s̄m varias tñ substantie dispositiones. varias p̄tendit sanitatis vel morbi significatōnes diuersas corporis habitudines et cōplexiones vt p̄t̄ in li. ysa. de vniuersis. Nam citrinus color adiunctus cum

suba tenui in vna iuuenis colerice cōplexionis p̄tendit ip̄m sanum. In fleumatico ac melancolico significare poterit varias infirmitates. vt dicit egidius vsus finem in tractatu de vniuersis. ca. xiiij. vbi dicit. Est multis tenuis citrina referta figuris. Fleumaticū iuuenes vel quem niger afficit humor. Condemnat tricham duplici z̄. Cū vnus et idem color diuersa et aduersa signat s̄m diuersitatem substantie cui copulat.

De colore croceo Ca. XV

Color croceus plus contingit liquoribus et hūioribus q̄z citrinus et significat caloris intensionē et distempantiam sanguinis in epate p̄ colere admixtionem. vt̄z in ictericis. quoz̄z vna est crocea in spuma. et oculi crocei. et cutis feda et citrina. Aues autē calidissime p̄plexionis et colerice vt aues p̄de extrema habent crocea vt pedes atq; rostra. q̄d accidit ex sup̄abundantia colerici fumi et calidi quē reicit natura ad extrema p̄pter q̄d colorat. De hoc quere sup̄ in li. de morbis. c. de ictericia.

De colore minio Ca. XVI

Color minius idēz est q̄d cocinus ac vmiculus rubei p̄p̄inquus et affinis. rutilans et resplendēs quasi ignis. multum ei h̄z in se ignee luciditatis. et etiam ex pte materie perspicuitatis. p̄pter q̄d color est viridis relucens multū et acutus. Materia ei minij est terra que discerpit in litore maris rubri. que tante est infectionis et ruboris q̄ ex eius diluione totum mare tingit et in colorez minij cōmutat. vñ ab illa infectione mare sup̄ioris egypti rubruz appellat. Et in illis terre venis rubre gemme inueniunt. Nec de terra p̄mo optime depurat. Deliccat. tñ dē inter lapides subtilissime cōmolliat. et cūz claro oui distemperat. Et hic color pictoribus. scriptorib⁹. lucrum nō modicūz administrat. nam in delibros ornāt. capitales literas inde formant. fines ac p̄ncipia sententiarū ac versusum distinguunt minio atq; signant. Accutur qñq; succo herbe cuiusdam que coccus appellatur. et

ille color rutilat quasi ignis, et ideo ab illo succo coccum nominatur, et tali colore plus videntur tinctores vestium quam scriptores. Solebant etiam antiqui acuire miniū cum sanguine cuiusdam vermis, sicut acuit purpura cum sanguine conchilis, et ex tali acumine promittitur ab antiquis vermiculus vocabatur, ut dicitur. **¶** Si ubi tractat de coloribus, **¶** Est autem color vehemensissime adberere postquam fuerit materie incorporatus, ita quod inde vix poterit post deleri, **¶** Si quis pergameno abradere contenderit, vel abluere natus fuerit vix tantum abluet vel abradet quam aliquod vestigium post inueniet.

De puniceo colore // Ca. XVII

Puniceus color est color circumdatus colore rubeum sicut purpureus plus habens de rubedine et nigredine quam de albedine, plus tamen declinat ad albedinem quam ad nigredinem, purpureus autem e converso affinis est rubeo, sed magis declinat ad nigredinem quam ad albedinem. **¶** An dicitur aristoteles in .ij. de som. et vigi. quod puniceus per purpureum transit in nigrum, vnde post rubedinem vicinitatem habet ad nigredinem. **¶** Inveniunt autem in mari quedam conchile admodum parue que in extremitatibus precise quasdam emittunt guttas sanguineas que recollecte purpuras tingunt et colores rubeos acuiunt et intendunt, vnde talis sanguis in quantitate modica recolligitur et vasibus ac cannalibus tinctorum officio aptis cum alijs coloribus reponitur cum quibus tingitur sericum ex quo teritur pannus purpureus vnde regum gloria ostenditur, ut dicitur Gregorius super cantica, ca. vii.

**De colore viridi
Capitulum. XVIII**

Color viridis generatur a calore calidi in materia mediocri vergente tamen ad dominium humidum vnde in folijs fructibus et herbis, et ideo generabitur color multum habens de nigredine, non tamen pringens totaliter ad nigredinem. **¶** Ex admixtione enim remissi albi ut glauci et intensi nigri in superficie humidum viriditas generatur, quam calor agens in materia non potest adu-

tere humidum, nec ad plenus decoquere ut totaliter in nigrum conuertatur. **¶** An viriditas in herbis et in fructibus signum est crudum humoris et indigesti, ut dicitur auicenna. **¶** Et hoc patet quod color viridis in plantis et in fructibus mutat in glaucum in autumno, quod in folijs et in herbis est multa materia humida et grossa que per actionem calidi paulatim consumitur, nec omnino destituit a calore in materia eleuante licet frigus dominetur. **¶** Et ideo quedam arbores virent in vere et in estate, in hyeme vero vel in autumno pallescunt, quod adueniente caliditate vernali provocatur humor ad exteriora quod tactus calore fit viridis, sed adueniente frigiditate repercutitur humor et abundat siccitas et fit color glaucus, ut dicitur comen. super .i. aristoteles plan. in fine. **¶** Est itaque color viridis medius inter rubeum et nigrum generatur, et hoc patet per transitum colere rubei in melancolia in natura lem. **¶** Colera enim cum sit rubea transit in melancoliam que est nigra mediante colera in naturalia, scilicet eruginosa et prassina que viridis inuenitur. **¶** Et ideo color viridis maxime delectatur visum propter cursum primum ignearum et terrestrium, nam luciditas ignea que in viridi est parta delectatur visum. **¶** Obscuritas etiam terrea siue nigredo cum non sit in extremo mediocriter spirituum visibilem aggregat et confortat. **¶** Et ideo nullus color est ita delectabilis visui sicut virore, vnde in smaragdo quod oculos sculpenium gemas et metalla maxime reparat et confortat, ut dicitur Hieronimus de lapidibus preciosis. **¶** Sunt autem viridia folia plante et gramina et cetera terrenascensia ex dominio partium terrestrium in quibus radicantur tanquam in materia, et ex virtute ignea tanquam ex causa effectiua, que dissoluit terrea et subleuat et rarefacit, et sic attrahendo earum fumos ad extrema, tingit herbe superficie tali colore non nigro nec rubeo sed virore, nam nigredo reparat rubedinis disgregat uero claritates, et claritas incorporata nigredini ipsa reducit ad mediocritatem, ex dominio ergo partium terrestrium et ignearum viridis color generatur. **¶** Et quis folia fructus et gramina virent, flores tamen virides raro vel nunquam inveniunt, quod accidit propter subtilitatem materie florum in qua si partem diantes partes fuerint aquee et aeree erit color

albus. Si uero aquee cum igneis pualuerint erit color glaucus vel pallidus aut cirrinus. Si aut preabundauerint ignee ptes aereis erit color roseus. et si fuerint pualentes ptes aquee cum terrestribus erit color blaucus vel violaceus. Si autem eque pualuerint ptes ignee cum terrestribus posset quod fieri color viridis vel niger. sed tales commixtionem subtilitas materie floris vel rarefactio non admittit. et ideo flores non uirescunt generaliter nec nigrescunt. Est ergo color viridis inter rubedinem medius et nigredinem delectans visum et ad sui aspectum oculorum attractiuus. aciei visus perforatiuus et reparatiuus. ubi cerui et aialia agrestia alia loca uirentia diligunt et frequentant. non tantum propter pastum. uerum et propter visum. et ideo uenatores uiridibus uestimentis semper induunt quia propter aspectum uiridis quae bestie naturaliter diligunt minus uenatorum insidias expauescunt. ut dicit Gal.

De colore liuido Ca. XIX

Color liuidus ex partibus aqueis et terrestribus prodeum in nubibus generatur. Nam talis color in rebus habentibus humorum grossum et frigidum generatur. ut patet in uiolis et plumbum in naturaliter est albus quod superfacialiter sit liuidum. ubi ex eo fit cerulosa. ut dicitur commensuratio super. iiii. methe. An color liuidus si gnus est frigiditatis dominantis. quia liuidus color in uina est signum extinctionis naturalis caloris et mortificationis animalis. sicut dicit egidius. Membrorum liuiditas monstrat humorum mortificationem. Signat etiam multas alias passiones. sicut ibi sequitur. Paruus enutritus medius morbusque caducus. Albus sinus nobis uene ruptura catarrus. Coste pulmonis uicium dolor articularis. Consumptiua pituitis uis extinctiua caloris. sint tibi liuidi cause.

De colore liuido Ca. XX

Color ergo liuidus est malus in animarum corporibus. nam uel signat dominium frigoris calorem naturalem extinguentis et naturam

mortificare inchoantis. uel superabundantiam melancolici sanguinis colore omnino et cutis superficie uicantis uel cordis angustiam. calorem sanguinis ad interiora reuocantis. ut in inuidis uel dolore casus siue percussione sanguinem intercutaneum corrumpentis ut patet in fustigatis in quibus humor intercutaneus pro maliciam corruptus cuti infert corruptionem et infectionem. ut dicit expolitor super. j. c. li. ysa. ubi uulnus liuore etc. Uel signat spirituum et naturalis caloris defectionem et depauperationem. ut in ydropicis et bibicis et sumptis. ut dicit egidius. Signat etiam dolorem articulare. nam dolor arthriticus propter neruorum sensibilitatem in quibus radicalis magis est dolorosus. propter quod confluunt spiritus et humores ad locum doloris. propter quod alij humores remanent minus calidi et minus prosequuntur colorati. Omnes autem causas liuiditatis enarrare non expedit in presenti opusculo. sed tangere solum et ad memoriam reducere sufficit quae a maioribus nostris copiosissime sunt tractata. Raro autem memini liuorem signare aliquid bonum nisi prius uiride uel nigrum operatione nature mutetur in liuidum. et de liuiditate in rubeum siue citrinum. nam tunc signus est quod natura contra morbum uictoriam obtinet et triumphum. Unde egidius. Liuidus prius si post rubeus uideatur. Confurgit cerebra natura uigor reparatur.

De colore indico // Ca. XXI

Color indicus siue que ueneris est color blaucus liuiditatem excedens in pulchritudine et ueroze. plus habet aqueitatis et aereitatis admixtum cum partibus terrestribus et uinum quod liuidus. et talis color est celestis propter dominium aereitatis in superficie perspicui materie scilicet pure et transparentis. ut patet in saphiris orientalibus et iacinctis. talis etiam color reperitur in lazurio. Sed de hoc quere super in tractatu de gemis et de lapide lazuri

De nigredine Ca. XXII

Nigredo est priuatio albi in perspicuo. sicut amarum

est pauatio dulcedinis in humido. vñ videt q̄ albedo est p̄ma origo color. sicut dulcedo et p̄ncipium saporum. vt dicit aristo. in li. de sen. 7 sen. **I**de dicit aristo. li. xix. Color niger n̄ est nisi pauatio claritatis. Generat aut̄ nigredo ex luce pauca 7 obscura in p̄spicuo et obscuro 7 impuro incoꝛpata. Et iō nigredo est sp̄s visibilis aggregatiua 7 eiusdem reperculsiua. p̄pter q̄b̄ ledit visum 7 bebetat q̄n̄ nimis est intensa. vt pat̄ in diu incarcerationis q̄ exeutes de carcere par̄ vident. Fundat aut̄ nigredo q̄n̄q̄ in substantia humida et calida q̄ caliditas dominans denigrat substantiā humidam. vt est videre in liguis humidis 7 exustis. **Q**uādoq̄ in substantia sicca 7 frigida. q̄ frigiditas dominās substantiam denigrat siccam 7 humidam facit albam. vt dicit auicēn̄. **N**ī nigredo q̄n̄q̄ causat̄ a frigiditate. et est signum mortificationis. **Q**ñq̄ a caliditate. 7 tunc est signum adustionis. et iō nigra v̄na diuersa potest signare 7 aduersa sicut dicit Egidi⁹. q̄n̄q̄ enim signat solutionem quartane 7 sic p̄tendit sanitatem. aliq̄n̄ signat adustionem 7 mortē vt in acuta febre **U**nde egidius dicit. **N**igrior vine facies in cōmoda febris. **Q**uartane soluit. mortem p̄tendit. 7 vñ. **I**n febre fert mortē nigra fetida pauca pinguis 7c. **S**unt quidam colores picture opibus congruentes. quozū quidaz in venis terre nascunt̄ vt sinopis rubrica melium minium auripigmentuz 7 hm̄oi. **Q**uidam arte cōponunt̄.

De sinopi Ca. XXIII

Sinopis est color rubeus in ponto p̄m̄ius adinuentus iuxta sinopim ciuitatem a qua nomen sic accepit. vt dicit **I**li. li. xvij. **H**uius sp̄s tres sunt. p̄ma rubra. 7 minus rubens. et inter bas media. vt dicit idem. **R**ubrica d̄r quia rubra. p̄ma coloris sanguineo. vt dicit idē. gignit̄ in pluribus locis. sed optima est in ponto. vñ et pontica appellat̄.

De sirico Ca. XXIII

Siricus pigmentū est vñ fit color pheniceus. quo libro

rum capita scribunt̄. Et colligit̄ in littoribus rubi maris in phenice. 7 inter ficticios bic color reputat̄ eo q̄ fit aliq̄n̄ ex sinopide 7 sandice simul mixtis. vt dicit **I**li.

De minio Ca. XXV

Minium est color rubeus cuius materiā greci ap̄b̄ ephelus p̄mo inuenerūt. **I**n byspania hm̄oi pigmentū p̄ ceteris regionibus plus abundat. vt dicit **I**li.

De cinobrio Ca. XXVI

Cinobrius quod greci cinabarin dicit̄ a dracone et a barro elephate est vocatū. **M**ūt enim draconū esse sangnem dū implicat̄ elephantes. ruunt ei belue 7 dracones obruūt quoz fusus cruoz terrā inficit. fitq̄ pigmentum quicq̄d solum tinxerit. est aut̄ puluis coloris rubri. vt dicit **I**li.

De prassino Ca. XXVII

Prassin creta est viridis. vñ fit color viridis sicut porum. crescit aut̄ optima in libia cyrenensi. vt dicit **I**li. **C**risocana est vena prassini coloris. sic dicta q̄ cum ea aurum dicit̄ inueniri. bec in armenia crescit. sed pbabilior est que crescit in macedonia. **F**odit̄ in metallis eris cuius inuentio argentum atq̄ in dicum p̄dit. **N**am vene eius cum his habet nature societate. vt dicit **I**li.

De sandaracha Ca. XXVIII

Sandaracha nascitur in topazion insula maris rubri **E**st color cinobrii. sed odoris sulphurei. **I**nuenit̄ aut̄ in metallis aureis et argenteis. 7 est tanto melior quāto rufior. 7 q̄n̄to plus sulphur olet. q̄zuis et cerusa si in fornace toreat̄ in sandaracham conuertat̄. **C**uius color est flame⁹. q̄ si toreat̄ equaliter cū rubrica sandicem reddit. vt dicit **I**li.

De arsenico Ca. XXIX

Arsenicū auripi

gmentum dicitur ob colorem auri. colligitur in ponto ex aurata materia. quod in aureis coloribus transit purius est. et graciles habet venas. et quod pallidius est. peius iudicatur. **De B** quere supra in tractatu De venis terre De auripigmento.

De occa Ca. XXX

Occa nascitur in topasion insula. unde venit et sandaracha. Fit tamen quinquies ex occa adusta rubrica mollis luto circumlinito. que quanto magis in camino arserit tanto melior sit. ut dicit **Pl.**

De indico Ca. XXXI

Indicium in canis indicis limo infinis inuenitur spuma adberente limo. Est autem coloris pulchri et aerei mixturam purpure et cerulei mirabilem reddens. Est alterius generis in purpurariis officinis spuma innatae quam pestores detrahunt et desiccant. ut dicit **Pl.**

De atramento Ca. XXXII

Atramentum dictum

est eo quod sit atrum. cuius species necessaria est quotidiano usus picture. et inter ficticios computatur. Fit enim ex fuligine multis modis super ardetes tedas. huic pictores cum aqua miscunt gluten ut illustrius resplendeat. Quidam enim carbonem sarmetorum veterum tritos cum glutino addunt. alij fecem vini nigri exurunt. Adulsi etiam fit alijs modis. ut dicit **Pl.** Cum atramento autem tepatur incaustum et acutum. Habet autem multas virtutes. ut in plateario. Quere supra De venis terre. lib. xv.

De melino colore Ca. XXXIII

Melinus color est

candidus cuius materia inuenitur in melos insula. que est una de cycladibus. et ideo melinus est dictus. ut dicit **Pl.** propter nimiam autem pinguedinem pictores eo non utuntur. ut dicit **Pl.**

De stibio Ca. XXXIII

Stibium est color

ficticius vel factus ex cerusa et quibusdam alijs mixtis. cum quo mulieres facies suas sopbificant et colorant.

De cerusa Ca. XXXV

Cerusa ex uapore

fortis acetis tabulas plumbeas super sarmeta alba locatas profundetur generat. quere supra De plumbo. Eodem modo fites viride siue calcantum quod populus viride grecum vocat. scilicet ex uapore fortis acetis eneas laminas perfundentis. nam ex acetis corrumpitur eius superficies et conuertitur in eruginem et inde color viridis preatur. Vallet ad carnem mortuam corrodendam.

De purpurea Capitulum. XXXVI.

Purpurea a puritate lucis est dicta. quia in his regionibus gignitur eius materia

quas solis cursus illuminat propter et illustrat. Hic color lacrimis sanguineis effluentibus a quibusdam coelestibus ferro diuisis acuitur et melioratur. ut dicit **Pl.** lib. xix. in ca. De tincturis. Sunt et alij colores multi tam simplices quam compositi quibus utuntur pictores et tinctores. sed iam dicti sunt meliores et nobiliores. et ideo nunc de eis sufficiat. De his omnibus tractat plinius lib. xxv. c. xiiij. usque ad xxxij. Et **Pl.** lib. xvij. et xix. Dicuntur autem tinctores pannorum et lanarum obnitores gratias coloratores. ut dicit **Pl.** lib. xix. Pictores vero sunt imaginum et rerum similitudinum picture artificiosius expressores. Est autem pictura dicta quasi fictura. Est autem imago ficta non veritas. Hec et figura dicitur quia quodam colore ficto est linita nihil habens fidei et veritatis. Unde et sunt quedam picture que corpora veritatis studio coloris excedunt et fidentem dum augere contendunt ad mendacia puebunt sicut qui chimeram tricipitem pingunt. Picturam autem egyptij primitus adinuenere umbra hominis lineis circumducta. Deinde

simplicib⁹ colorib⁹ et post diuersis sicq; paulatim arripia se distinguit. et inuenit lumen et differentias colorum ac umbras. Et nunc pictores prius quasdam lineas et umbras future imaginis ducunt. deinde coloribus cōplent inuente artis ordinē ad huc sequētes. vt dicit *Phil. li. viij. in ca. de picturis.*

De odore *ca. XXXVII*

Dicit colores de odoribus est dicendum. Odor itaq; est fumosus vapor a substantia rei resolutus q̄ mediante aere ad cerebrum attractus est sensus olfactus imutatus. nam odor imutat olfactum. quē admodum color visum. vel sonus audium. vel quē admodum sapor gustum proprium. Proprius enim est sensum a suis sensibus et obiectis propriis imutari et delectari in eis ac perfici si fuerint mediū. contristari vero et destrui si extremi. vt dicitur in li. de sen. et sen. Et itaq; odor rei proprietatis sensu fumo medio percipibilis. Ad hanc autem odor perficitur et informetur in organo sensus quatuor ad minus requirunt. scilicet caliditas resoluens. materie subtilitas actioni caloris resoluens obediens. aerea puritas deferens. nerui vel cerebri formitas. vapor resolutus nature sensu percipiendo admittens vel abhorrens. Calor igitur resoluens fumos vapores causas odoris est efficiens vapor resolutus est materia obediens. qualitas vero fumi resoluti aeri deferenti se incorporat et in suam similitudinē ipsum alterat et informat. informatus vero aer qualitate fumi neruo odorabili subito se applicat. et sibi incorporati fumosi vaporis similitudinē representat. cuius cōplexioni si similis fuerit miro modo cerebrum recreat et delectat. Si vero e contrario inficit et contristat. et ideo aromatica que proportionem cōplexionalem habet et armoniam cum natura ipsum reparant atq; iuuant. fetida vero ex causa piraria aggrauant et molestant. Calor itaq; resoluens odorem efficit. et e contrario frigus constringens odorem impedit et prescindit. quia mouēdo ad centrum subtiles substantie vapores per aera se diffundere non permittit. propter quod nec ster-

quilina fetent in tempe byemali sed potius estiuali. Similiter substantie varietas seu subtilitas obediens calori resoluenti odorem causat. Contra vero grossiciel materie odoris diffusioni obuiat et repugnat vt in lapide cuius naturalis cōpactio et frigiditas sunt in causa que neq; redolet neq; fetet. vt dicitur auct. Tercio aeris persistencia confert sensibiliter ad odorem nam si rarus fuerit et subtilis defacili odoris materiam scilicet fumum vaporabilem recipit. sed propter eius euationem et rarefacibilitatem permanere in se eius redolentiam longo tempe non permittit. E contrario vero si densus fuerit aer et compressus vapores bonos et malos tardius recipit. sed post eorum impulsionem ipsos euaporare ita defacili non permittit. vt dicitur idem. Quarto organi qualitas seu dispositio ad odoris iudicium potissime operatur. si vero fuerit neruus insensibilis in quo percipitur olfactus vel male cōplexionatus vel lesus casu aliquo seu corruptis humoribus opilatus vel omnino perit vel subtrahitur iudicium odoris. Primum patet in melancholicis et alijs male cōplexionatis qui loca fetida diligunt. odorifera vero et aromatica fugiunt. Secundum autem patet in mutilatis qui neruos sensibiles et odorabiles habent lesos et ideo odores non sentiunt. Tercium autem manifestum est in poliposis et leprosis qui naribus a viciosis humoribus opilatis in odorem riferum et fetidum vix discernunt. Fumus igitur a rei substantia resolutus materia est odoris. unde secundum varietatem fumi odorum differentia variat. Distinguit autem ysa. in die. tres species fumi. Est enim fumus quietus et quasi nullius motus in aere vt fumus a lapide resolutus qui eius cōplexionem non declarat positue sed per puationem odoris et ablenū ipsum habere substantiam grossam et frigidam manifestat. Est et alius fumus breuis velocem motum in aere. et hoc accidit ex calore resolvente substantiam. que si fuerit valde pura et defecata. erit odor valde aromaticus et suauis vt in mirto et musco et in ambra. Si vero fuerit substantia impura multis fecibus intermixta erit odor malus et nature horribilis. Et hanc odorem diuidit dupliciter in grauem scilicet et fetentem

gravis odor ex calore abduc naturalē se habente in aliq̄ et iam corrupti incipiente generat. vtz in piscibus diu reseruatis sine sale. **E**st terciō fumus mediocris a calore mediocri resolutus. et ille vel est a pura suba vel impura. si ex pura erit mediocriter aromaticus vtz in pomis. violis et rosis. **S**i autē fuerit ex substantia impura partim erit fetidus vt patz in aloē et absinthio et sulphure zc. **C**ausat itaqz odor aromaticus a calore partes subtiliores et puriores resoluente aere ipsarū fumos ad cerebrū deferente sicut fetor vel grauitas ex eodem partes grossiores et corruptiores a rei substantia dissolvente effectuue generat. vñ p̄ isto effectu ex actione caloris consequente omne aromaticū calidum ab autoibz solet dici. multa enim sunt substantia luter frigida vt est videre i acetō. camphora et rosa. que tñ sentiunt aromatica. et hoc fit ppter substantie eoz puritates cuius partes subtiliores resoluunt et diffundunt in aere p calorem. **S**unt autē due odoroz extremitates aromaticus. scz et fetidus inter quos et si inueniat odor recte medius et eque distans ab extremis s̄m rōnē vel s̄m intellectuz nequa qz tñ actualiter percipit s̄m sensum. vñ dicit ysa. in dieb. **O**dozat nō percipit mediocres odores. sicut nec pisces percipiunt medios colores. **C**arent enim pisces palpebris ppter qd spūs visibilis continue dispergit vnde nō sufficit ad mediū coloris percipiōnem. **D**e odorato quoqz eadem est rō vt dicit idem. nares enim patule sunt et continue dispergit spiritus odorabilis ppter qd debilitoz efficiat odorat. et iō medios odores min⁹ capit nec est grauis odor recte medius inter aromaticum et fetentē. qz grauis sub fetido continet. et nō differt ab eo nisi q magis remissus est. et fetidus ampl⁹ est et intensus. **S**ub eadē igitur specie p̄ueniēt sicut albedo in tensa et remissa. et iō si duo odores extremi. s. fetidus et aromaticus in equali p̄portione pariter misceant. non fiet vnus medius odor et eque distans in mixto s̄m sensuz. vñ aromaticum p̄mo percipit sensus olfactus qz fetidū qz i aromatico delectat. et fetidū refugit et abominat. **E**x quo patz q non efficiat vnus odor medius de extremis percipibilis s̄m sensum.

vt di. ysa. **Q**uā autē bonus odor citius penetret ad spūm animatū qz mal⁹. patz qz suba boni odoris virtutem naturalē caloris in se cōtinet q grossiciem e⁹ mundificat et subliat vt leuitate sui dissoluta flatu aeris valeat citius ad cerebrum ptansire. **B**alus vō odor nō sic qz in eius subiecto actio nature iam deficit. vñ supfluitas ei⁹ grossa in eo remanet coagulata. et iō difficilius pōt cum fumo dissolui. nec ita cito penetrat ad spūm odorabilem q in pfundo cerebri vtriculo latitat vbi spūal et subtilis fumus citius penetrat siue pforat qz grossus et terrestris.

De effectu odorū.

Capitulum. XXXVIII.

Arca effectū odorū diuerse fuerūt positiones. **D**icebant enī antiq̄ rerum naturas et substantias ita cognosci odore simplici quē admodū et sapore. **D**ixerūt enī res acetosās odore comprehendī. sicut et acuras. sed fallebāt. **I**d enī odorati attribuebāt qd erat tactus nullus ei est sensus cui tactus nō sit annex⁹. et iō morsuras et puncturas nō percipit odoratus sed potius tact⁹ qui odorandi organo est admixt⁹. sicut oculus clausus sentit morsuram colliri nō visu sed tactu. **A**lij vō asserēbant nullas rez noticiā posse haberi p odores. videntes ei quāsdā res fridas esse odoriferas vt rosas. quāsdā vō calidas null⁹ esse odoris vt piper. putauerūt res nō posse dinosci aliquāliter p odores. **S**ed hi fallebāt. **B**onus itaqz odor fit simplici vel ex calore totali vel ptiali. nam rerū alie sunt simplici substantie. alie cōposite. **S**i res est simplici substantie et est odorifera odor ille fit ex odore totali qz tota rei suba est calida vt patet in musco. **S**i vō composite est substantie et est odorifera. odor ille fit ex calore ptiali. i. ex calore quārdā partium. nam quādam sunt ibi partes calide scz ignee que diffuse per superficiem ruborem inducunt et odores. vnde si rose ponantur in aqua calida ignee partes resoluuntur et rubeus color apparet cum odore. **S**ed alij sunt quorum sententia approbatur qui dicunt rerū substantias cognosci p odores

minus tñ q̄s p̄ sapores. nā ad linguā dirigūt
 sex lacerti quib⁹ multū transfundit d̄ spiritu
 animali q̄ p̄fecte res gustata p̄t̄r comp̄ben
 di sed ad instrumentū odorat⁹ nō venit nisi
 vn⁹ lacertus tantū p̄ quem parū de spiritu
 descendit qui nō ita p̄fecte naturā potest cō
 p̄bendere. **¶** Dietera a re odoranda nō resol
 uit nisi q̄dam subtilis fumositas que admix
 ta aeri cum ipsa ad organum odorat⁹ attra
 hit. unde r̄ spūs per fumositatē illam rerum
 naturas nō discernit ita bene. sed ad instru
 mentū gustus tota res gustanda intus r̄ ex
 tra gustui substānaliter applicat. et ito de re
 verius iudicat p̄ saporem q̄s p̄ odorem. **¶** Re
 colligit itaq̄ ex p̄dictis q̄ odor ē rei p̄prietas
 siue qualitas p̄ceptibilis odoratu. vt di. ysa.
¶ Nam a re odorabili resoluūt quidam fum⁹
 per calorem qui tanq̄s quedam spūalitas ad
 mixtus aeri ipsum inficit r̄ imutat. et spirit⁹
 animalis ibi ex̄ns intra nares in q̄busdam
 carunculis ad modū vberum māmillarum
 ibi dependentib⁹ ab eodē fumo imutat. qui
 imutatus recurrit ad cerebry r̄ representat talē
 anime imutatōnē. **¶** Est itaq̄ odor sui obiecti
 manifestatiu⁹. spūs animalis imutatiuus.
 suūspūs p̄ aera diffusiuus. ad interiora cere
 bri p̄ flatum aeris vel attractus penetratiu⁹
 suo calore humoris p̄sumptiu⁹. r̄ fluxus nō
 cui restrictiu⁹. sua puritate spiritū repara
 tiuus. sua v̄tute debilitatis cordis cōfortati
 uus. aeris in suā similitudinē conuersiu⁹. fe
 toris rep̄cussiuus. r̄ putredinis palliatiuus
 delectationis in sensu animalū sicut r̄ homi
 num causatiu⁹. **¶** Nam pisces diligūt aromati
 ca. r̄ fugiūt fetida. sicut et apes. vt dicit aristo.
 sicut et formice sulphuris odore effugantur
 sola penenosa aromatica detestant. vn̄ serpē
 tes odore rutbe abhorēt. botraces vinee flo
 rentis redolentiā nō sustinent.

¶ De fetore Ca. XXXIX

Fetor est ex re cor
 rupta vapor resolutus aerem infi
 ciens p̄ritās spūm animale et
 corrupcōs. **¶** Nam sicut odor aromaticus odo
 ratum reficit r̄ delectat. sic fetidus spūm odo
 rabilem inficit r̄ p̄ritat. **¶** Nam vt dicit ysaac.

Fumus a re male p̄plexionis resolutus aīa
 to spiritui est incōueniens. nā in subiecto feti
 di odoris multi sunt humores corrupti eo q̄
 naturales exierint q̄litates. et ideo cōplexio
 ni humani corpis repugnant. vn̄ odoris hor
 ribilitas p̄tendit sue sube corruptiones. que
 p̄tingit aut p̄pter innaturalem calorem. aut p̄
 p̄ter corruptā humiditatem. **¶** Nam q̄n calor
 innaturalis humor facit ebullitiōnē causa
 est putredinis r̄ fetoris. horū nutrimenta cor
 ruptā r̄ pessimā putredinē in stomacho ge
 nerant. ex qua resoluūt pessima fumositas q̄
 caput grauat. q̄n sola corruptō humiditatis
 est in cā tunc odor non fetens sed grauis ge
 nerat. **¶** Et oīa calida talia p̄p̄ odoris ḡuitatē
 mali sunt nutrimenti. minoris tñ sunt nocu
 menti. q̄s que fetide sunt putredinis. vt dicit
Gal. **¶** Et hoc est videre in piscib⁹ recentib⁹ q̄
 dum retinent naturalem calorem. odore gra
 uem b̄nt. ablato aut naturali calore efficiun
 tur iaz fetentes. **¶** Q̄n vero pisces decoquunt
 p̄ sup̄flue p̄sumptionē r̄ corrupte humidita
 tis p̄ calorem grauitas odoris tollit. et sic eo
 rum suba p̄ decoctōnem nō solum in odore
 melior efficiūt. vey etiam in sapore. **¶** Fetor ergo
 est corruptionis nature p̄testatiu⁹. defectus
 caloris naturalis ostensiu⁹. aeris infectiu⁹.
 animalis spirit⁹ corruptiu⁹. vomitus r̄ nau
 see puocatiuus. doloris capitis generatiu⁹.
 et totius cōplexionis distempatiuus. horro
 ris r̄ tristitie sensib⁹ animalū inductiuus. r̄
 ideo fugiunt pisces spozulas fetidas r̄ anti
 q̄s. recentes v̄o subintrant atz nouas. vt dicit
 aristo. **¶** Sicut apes abhorrent omne fetidum
 vt dicit ides. **¶** Ideo vulpes cui⁹ fumus est val
 de fetidus foueā tari subintrat r̄ eaz defedās
 p̄ fetorem de fouea tarum fugat. vt dicit pli.
 et sic ipsum supat p̄ fetorem quē vincere non
 poterat p̄ virtutem. **¶** Est etiā fetor spirituum
 et neruoz infectiuus r̄ ex naturali p̄sistentia
 in innaturalem alteratiu⁹. vt patet in leproso
 quoz anbelitus fetidus sanos inficit r̄ cor
 rumpit. **¶** Est etiam fetor fetus animalium in
 vtero extinctiuus. vn̄ dicit aristo. q̄ equa si
 sentit fetorez candele extincte faciet abortiuū
¶ Potest etiam fetor sic intendi q̄ erit mortis
 subite causatiuus. nam quedam est species

serpentis cuius fetor subito interficit rem se
 odorantem. sicut basiliscus visus interficit se
 videntem. vt dicit auicenn. Accidentaliter ali
 qñ aut fetor iuuat. nam qñda sunt fetida me
 dicamina vt aloë caballinuz & sulphur & asa
 fetida & bñmōi que in multis causis conueni
 unt medicine. nam odoris sui gravitate bu
 mores putridos siue ad putredinem & fetor
 rem dispositos rōne similitudinis attrahūt
 et extractos expellūt. nam natura abhorrens
 fetorem p medicine fetide pñtiaz irritatur
 ptra ipsam. & iō recolligit se totam vt contra
 suaz dimicet inimicā. Fetor itaqz. i. fetida me
 dicina occasionaliter est expulsio fetidoruz &
 dum vnū fetidum assumit aliud fetidum pa
 riter cum ipō remouet. Similiter fetor lane
 vste vel filiri combusti seu comu capunt ex
 usti naribus salubriter aponunt vt sopor li
 targicus excitef. vt dicit pstan. nam spiritus
 abhorrentes fetorem fugiūt ad interiora ce
 rebu vbi est causa morbi ex quorum concur
 su iuuatur natura contra morbum. & iō faci
 lius digerit & dissoluit materiam apostema
 tis que causa fuit false somnolentie & soporū
 vt dicit idem. Eodem modo in causa matricis
 quādo nimis eleuat compmēdo spirituu
 alia. & fetida naribus & aromatica partibus
 inferioribus vtiliter adbibent. nam natura
 fugiens fetorem recurrit ad matricem & sen
 tiendo odorem inferius illa cendit. & sic ma
 tricem ad locum debitum secuz ducit. Quā
 uis etiaz odor odorū nō ptraiet. aliquis tñ
 fetor alicui fetori contrariat. & iō fetor ster
 quilini ex fetore allij effugatur. vbi etiaz om
 nes fetent vni fetor minime sentit quia vn
 ab alio absorbetur. **De rebus autem odorife
 ris quere sup i tractatu. xvij. De herbis & spe
 ciebus et plantis.**

De sapore Ca. XL

Sapor autem est
 sensatum gustus. Sicut enim co
 lor est obiectum visus sic sapor ē
 rei pprietat iudicio anime se offerēs p viam
 gustus. Sapor itaqz est rei pprietat solo gu
 stu pceptibil. boca aut dico in pncipio qz alio
 modo iudicat d saporibus et saporū pncipijs

pñt et alio modo medici. **S**ed de illa murmu
 ratione questionū nihil ad ppositū. qz illas
 solas saporū differentias & opationes et cau
 sas bic in qñmus put sacre scripture cōueni
 unt ad eliciendum ex saporū pprietatibus ali
 quos mysticos intellectus. vñd ad pñs de
 alijs non curamus. Est ergo sapor pprium
 obiectum gustus de cuius pñtia sensus in
 organo gustabili delectat vel tristatur. & p m
 ysa. in diei. Saporuz octo sunt differentie scz
 dulcis. vinctuosus. salus. amarus. acutus. ace
 tosus. ponticus & stipicus. addit etiam bis
 insipidus. sic sunt nouē. sed abusiue dicit sa
 por. qz sapore caret. Pertinent aut qñqz ad
 caliditatem et calidā cōplexionez scz dulcis. vn
 ctuosus. salus. amarus. acutus. relique frī
 gide sunt cōplexionis scz ponticus stipicus
 acetosus & insipidus. Duo aut sunt que faci
 unt saporem. s. cōplexio et suba. et substātia
 est triplex. scz grossa subtilis & mediocris. Cō
 plexio itaqz calida & bumida in secūdo gōu
 cum grossa substātia facit saporem dulcem.
 Calida vero & bumida in fine secūdi grad
 cum subtili substātia facit vinctuosum. & di
 citur vinctuosum subtile quātuz ad transitū
 quia defacili transit in fumum. Habet autēz
 actualem grossiciem rōne cuius est opilati
 uum. sed potentialez bz subtilitatem in suba
 rōne cuius est velocit transituū. Cōplexio
 aut calida et sicca in fine secūdi gōus cum
 mediocri substātia facit salsum. calidum &
 siccu in tercio gradu cum grossa suba facit
 amaruz. Sed cōplexio calida & sicca in q̄rto
 gradu cum subtili suba facit acutum. Et ita
 sup caliditatem fundant quin qz saporē. Fri
 gida aut & sicca cōplexio in tercio gradu cu
 grossa substātia facit ponticum. qualis est
 in fructibus imaturis. Frigida quoqz & sicca
 in secūdo gradu cu mediocri substātia fa
 cit saporem stipicum. qualis est in rolis & in
 coctanis maturis. Frigida autem & sicca i se
 cūdo gradu cū substātia subtili facit saporē
 acetosum. Frigida vō cōplexio & bumida
 in pmo gradu cum mediocri substātia facit
 saporem insipidū. qualis est in albumie oui
 Vdatet g° q̄tres saporē sūt testimonia sub
 tilis sube. scz acutus. vinctuosus. & acetosus.

et sunt tria testimonia grosse sube scz pon-
ticus, amar⁹ & dulcis. Sicut si tres sapor est
testimonia substantie mediocri scz stipticus,
salsus, & insipidus.

De pura dulcedine et eius effecti.

Capitulum. XCI

Dulcis itaqz sapor
generat ex tpeata caliditate et grossa
substantia. vñ dulcedo lingue appo-
sita moderate apit, moderate calefacit, mo-
derate bumectat, vñ grossicies substantie mo-
derate subintrās poros apertos diu ibi ma-
net, & iō anima in tali tpeantia gaudet. Unde
plus delectat natura in dulcedine qz in alijs
saporibus, p̄terea nulla res est ita tpeata &
affinis humane cōplexioni equali sicut dul-
cedo, & ideobumana complexio que est vici-
na tpeantie equali in dulcedine sibi simili
delectatur.

De sapore dulci ¶ Ca. XCII

Dulcem autem
saporem faciendū quatuor cōueni-
unt elementa nō in equali p̄portio-
ne, ignis enī et aer supabūdant, vñ ex igne ca-
lor, et ex aere hūor innascit, que duo scz calor
et hūor necessaria sunt ad cuiuslibet rei ge-
nerationem. Calor autē tpeatus agens in
hūorem ipsū calefacit dissoluit & depurat
ab hūore trestri & substantia mollificat, vñ
p̄tes ignee & aeree augmentant & bumiditas
inspissat, et sic grossa suba in qua fundat dul-
cis sapor generat. Vñ dulcis sapor quando
caret omni macula acuminis omnib⁹ sapo-
rib⁹ suauior erit, vt dicit ysa, qz e⁹ natura san-
guini ē vicina, et iō letificat & mundificat, no-
cumentū gustus bumectat tpeate sine labore
nature. Est at dulcedo aliqñ pura quatuor
qualitatū mediocriter cōtentiua, vt in zuca-
ra, aliqñ ē viscositati & grossicies admixta vt
p̄t in dacul, aliqñ acuminis p̄iuncta vt i mel-
le. Prima dulcedo maxie pueniens est natu-
re, sed aliqñ accidentalit nocet nature qñ scz
natura plus recipit qz digerere possit, & tunc
solet esse causa, alicui⁹ opilationis qz dulciū
supfluitas in poris venarum inuisat. Bul-

cia itaqz mollificant membra, lauant, colant
et mundificant, paz naturalit nutriunt, acci-
dentaliter aut multuz. Mollificat qdem qz
hūiditas materiam mollez reddat, caliditas
tpeate dissoluit, vñ materia que p̄us erat sp̄si-
sa, modo mollificata, dissoluta abstrahitur &
mūdificat. Nutriūt aut parum naturalit qz
dulcia grossa sunt in substantia & sua grossi-
cie poros penetrare non p̄nt, et oza venaruz
opilant & cito satiant, accidentalit tñ multuz
nutriūt quia dulcia humane nature siue cō-
plexioni sunt similia et amica, et ideo in ma-
gna quātitate assumunt, et qz grossa sunt in
substantia calor agens in ea multū sangnem
generat & ille sanguis multuz nutrit. Dulce-
do vō que viscositati est admixta multū qui-
dem nutrit, sed multa tñ nocumenta gene-
rat accidentaliter & inducit, vt dicit ysa, quia
talis dulcedo opilationē generat & putredi-
ni defacili appropi quat, inflationē & rugituz
generat, febrem inēpolaram facile cōmouet
et suscitāt & colericā inflationem p̄ciat vt au-
gmentat. Est igit dulcedo pura et p̄ alicui⁹
rei admixtionem nō infecta inter saporū dif-
ferentias sensus maxime delectatiua, natu-
re amica & et potissime assimilatiua, de p̄dito-
rum in corpe facilius repatiua, vñ vitz & sp̄-
rituum debiliū maxime p̄foratiua, omniuz
membroy p̄cipue nutritiua. Dicit enī ysaac
Propri⁹ nutrimenti sapor dulcedo est, si sua
suba aliquam habuerit viscositates, stabilis
enī est in mēbris, vñ nō defacili est in mēbris
dissolutiōis receptiua nec nutriūt aliqua q̄
dulcedini nō sunt mixta. Vñ et saporis dul-
cedini p̄rarij, p̄pter p̄rarietate quā habent
ad humanaz cōplexionē pui aut nulli⁹ sunt
penit⁹ nutrimenti. Ex cōmixtione tñ saporū
inter se p̄rariory vnus bon⁹ sapor mediuz
generat in q̄ latitat dulcedo rōne cui⁹ ille sa-
por medi⁹ nature pueniens est corpi nutriti-
uus vt in salsamentis, & etiaz in pigmentis
in quib⁹ p̄raria recipiunt. Vñ patz qz dulce-
do oim saporū delectabiliū est origo sicut al-
bedo oim colorū est p̄ncipiū, vt dicit in li. de sen-
et sen, vbi dicit nigredo est p̄uatio albi in p̄spi-
cūo, sic amaritudo est p̄uatio dulcedinis in
hūido. Dulcedo ad huc ē spiritaliū mēbroz

amica q: ipoz ē lenitiua. ⁊ ois asperitatis mi-
tigatiua. clarificatiua vocis. ⁊ arteriaru ⁊ ab-
omni supfluo purgatiua. cannaluz pulmo-
nis ⁊ meatuum pectoris apertiuua. ⁊ oim im-
mundiciarū puule et gutturis absterliua. ca-
tarrī ⁊ humois superflui circa spiritalia dis-
solutiua. ⁊ omniū organoz vitalis spiritus
ad debitam cōsistentiam reductiua. omnis
tumoris squinantici repressiua. et suffocāti
humidi etiā in mēbris spiritalib⁹ cōsupriua.
Sūt autē quedā dulcia que occasionaliter
multoz maloz sūt corpori illatiua. sūt enim
vinctuositas et inflationis generatiua. Cū
enim maiorē ex calore dulcis resolutio q̄ sit
humidi resoluti incorporatio vel saltem cō-
sumptio. necesse est ibi fieri multi vaporis fu-
mosi generatōem et sic loci ex vapore disten-
sio ⁊ p cōsequens inflatio dolo: et gurgula-
tio cōtingit. **I**tem ex eadem causa dulcia sūt
appetitus debilitatiua q: substātie sue grossi-
cie cito sūt vacui stomachi repletiua et mea-
tuū oppilatiua. **I**tez colere rubee augmētati-
ua. nam cum sint calida calidi humois sūt
excitatiua ⁊ ideo obsunt illis qui ex causa ca-
lida ⁊ intensa patiūtur. **I**tem putredis ⁊ cor-
ruptōnis sūt inductiua. qm̄ enim supabun-
dant calor supabundantē humiditatē dissol-
uit. et sūmere totū vel digerere non sufficit
corruptā materiā derelinquit. **I**tem splenis
renū et epatis sūt oppilatiua. ⁊ hoc accidit q: sū
sua grossicie substāiali subtiles poros illa-
rum regionū obturant. vel q: ptes ille rōne
dulcis plus desiderant q̄ digerant vel cōsu-
mant. ⁊ ideo ex supfluo humoze attracto ⁊ n̄
digesto nec alis euacuato ille ptes merito op-
pilantur. **I**te dulcia rōe p̄dicta sūt calculi ge-
neratiua tam in renib⁹ q̄ in vesica. nam qm̄
ille ptes rōne dulcedinis sibi attrahunt hūo-
res p̄similes que subtiliora sunt vel cum vi-
na educunt vel vi caloris sūmunt. vnde qm̄
plus attrahit q̄ nature sufficiat. optet q: vel
vi nature qd̄ est supfluum expellat. v̄ quod
grossius est ibi remaneat. ⁊ reliquato humoze
calore desiccante induratur. ⁊ procedēte tpe
paulatim putrificat ⁊ in duricie lapidis cō-
mutatur. vt expresse dicit ysa. **I**dez etiā de
caulis matricis occurrit. **E**x p̄dictis p̄t̄ q:

dulcia nature sunt vtilia. aliqua vero sunt q̄
videntur esse dulcia ⁊ tñ sunt mortifera ⁊ no-
cua.

De sapore vinctuoso // Ca. XLIII

Apoz vinctuosus
S generat ex calido ⁊ humido in subti-
li substantia. et iō vinctuositas appo-
sita lingue magis aperit ⁊ dissoluit ⁊ subtilis
substantia magis subintrat. ⁊ q: caliditas ei-
us parum remouet a t̄pamento anima ipsi-
us dulcedinem p̄t accipere ⁊ in ea maxime
p̄gaudeat. **N**ō vinctuosum autē saporem p̄fi-
ciendum plus de igne q̄ alijs elementis cō-
uenit. et post de aere. **M**aior igit actio calo-
ris in humidum agens magis dissoluit ⁊ de-
purat vnde aquose ptes ⁊ terrestres minora-
tur et ignee cuz aereis augmentant ⁊ in de sa-
por gigni vinctuosus. **S**ūt autē vinctuosa ci-
baria appetitus debilitatiua ⁊ fastidij indu-
ctiua q̄a accepta in stomacho resoluūtur in
fumositatem cum aeree sint substantie que
p̄t supiora replendo os stomachi ⁊ indu-
cit fastidium ⁊ diminuūt appetitum. **I**tez v-
inctuosa sunt supenatiua. leuitate enim sua ele-
uantur ad supiora. cum valde sint fumosa
Item digestionis sūt impeditiua. q: vinctu-
ositate sua villos stomachi replent ⁊ leniunt
vnde cibi assumpti cum nō possint decoqui
crudi ⁊ indigesti emittunt. vinctuositate enī
sua inuiscat cibos ⁊ lubrificant. et iō emittū-
tur ante q̄ digerant. **I**tem parum sūt nutri-
tiua. quia ora venarum cito replent ⁊ paruz
de eis assumūt. et quod assumūt p̄pter sue sub-
stantie subtilitatem cito cōsumūt. **I**tem calo-
ris sūt inflāmatiua. ignis enim non nutrit
nisi aere mediante. vinctuosa vero cito in ae-
ream substantiā transeunt. vnde illa vinctuo-
sa que habent maiorem aquositatem min⁹
p̄tinent ad naturam aeris. ⁊ etiā min⁹ hñ
nutriunt ignem vt̄ in anxyngia porcina q̄
minus nutrit ignem q̄ ouina. q: minus ha-
bet aereitatis in sua p̄p̄sitione ⁊ plus aquo-
sitas q̄ ouina. **I**tem febalis calor sūt nu-
tritiua. et iō carnes p̄bent in febre acuta q: t̄-
tinetur vinctuositas intermixta qua calor fe-
balis irritat. **I**te splenis ⁊ epatis sūt oppilatiua

ppter sui grossicie actuali. nam pppter sua dulcedinez cito attrahunt & sua grossicie pori defacili opilant. Item doloris capitis sunt excitatiua. na3 ex fumoꝝ multitudine replet caput. & miringe cerebri distendunt. Item membroꝝ spiritualium sunt lenitiua vt in butiro. Tñ quedam vinctuosa nocent pectori pppter annexa siccitatem vt oleum nucũ. quia talia nõ habent puras vinctuositate. Item dolorũ exteriõꝝ sunt mitigatiua. & duricie remolliutiua. a postematũ maturatiua. & saniei generatiua. humiditate ei sua sanie generat quia p ea plus dissoluit q̃3 consumat. ex calore eni3 debili & humiditate mltã fit sanies & corruptio

De sapore salso XLIII.

Salus sapor fit ex caliditate & siccitate i substantia mediocri. vñ caliditas cui3 siccitate cũ sit remota a tpania mltos apit poros. q̃3 siccitas iuncta calori magis laxat. iuncta vò frigiditati magis pstringit. et iõ ei3 substantia multũ sbintrat poros. & q̃3 magna fit disgregatio pñũ & multa substantie subintratio anima in ipsius pñua non gaudet. imo potius ipsum horret. Ad salum aute3 saporẽ qua tuõ3 pueniunt elemẽta quadam tñ pportione nõ equali. dñant enim ignis & terra mediocriter tñ ex moderato igne fit moderat9 calor. & ex moderata terra fit moderata siccitas. Ex moderato aut3 calore moderata fit ebullitio & excoctio humiditatis. vñ aquose & aeree ptes dissoluunt in igneas mediocriter et ex moderata siccitate moderate suba desiccat. et ita remanet substantia mediocri. Vñ salus sapor hab3 fieri ex moderato dñio caliditatis & siccitatis in suba mediocri. Sunt aut3 salia mũdificatiua q̃3 sumpta interi9 calore suo & siccitate humiditate dissoluunt. sal sedie aut3 & nitrositate sua stomachum & intestina mordificant & sic mordificata mouent vt dissoluta humiditas emittat & sic fit mundificatio. Item dure carnis sunt mollificatiua. nã sua caliditate & siccitate supflua humiditatem cõpactam resoluunt & relaxant. & sic mollificant. Item sube molles sunt induratiua. nam sua caliditate & siccitate supflua3 humi

ditatem cõsumunt. & sic ptes aereas plus cõpingunt. Item suberei sunt depuratiua & pseques pseruatiua. nã salia in quãtũ bmoĩ quantũ dissoluunt tantũ psumunt. et iõ putredo aliquo casu generata calore & siccitate sal sedinis cõsumit & annihilat. Habet insup sal sedo multũ terreitatis. vt dicitur in diet. rone cui3 carnes indurat & min9 reddit aptas corruptioni vt dicitur ibidem. Item scabiei & exteriõris supfluitatis cutis & corpis sunt ablatiua et hoc psumendo huõres supfluos tam supficiales q̃3 intercutaneos & cutem a supfluis abstergendo. Item tumorũ ydriopici sunt repressiua & hoc ex rone sup dicta q̃3 desiccant et psumunt omnia in talib9 locis aggregata. Item morsus canis rabidi & alioꝝ venenosõꝝ sunt curatiua & totius venenositatis extractiua. vñ pdest cito lauare talia vulnera in aqua salia. q̃3 malicia extrahit & venenum. vt dicitur idem. Item caro multũ salia ad tpanentũ3 optimum reuocat si in aqua salia ponatur. nec saliedo a talib9 melius extrahit q̃3 q̃3 eaz massa pñũ aliquo tpe in salia aqua tpe. & puto accidere rone similitudinis cũ aqua salia que rone caloris accidentalis & naturalis in ipsa dñantis attrahit sibi simile qd inuenit in suba carnis salie. Item sal in igne induratur. in aqua vò dissoluit & annihilat. nec mir9 q̃3 si pgelatio & induratio facta est p siccitate oportet vt salis dissolutio fiat p humiditatem. sicut patet in sepo in quo fit induratio et cõgelatio p frigiditatem. & iõ non est mirum si fiat resolutio p caliditate. De his q̃re supra in li. xvj. de venis terre in ca. de sale.

De sapore amaro Ca. XLV.

Sapor amarus fit ex caliditate in tercio gradu. & siccitate in secũdo gradu in grossa substantia. vñ caliditas cum siccitate multum subintrans multũ disiungit. vnde instrumentum ledit et fit sapor amarus abominabilis gustui et cõtrarius ad cuius cõpositionem quattuor elementa pueniunt pportione quadam sed magis inequali. ibi enim ignis & terra dominant. sed plus est ibi de igne q̃3 de ira. Unde de maiori dominio caloris magna fit

ebullitio. vñs aquee & aeree ptes magis dil:
soluunt in igneas & terrestres cōdenfant. sed
quia mediocre est dominium siccitatis non
attenuat. & ita substantia remanet grossa in
qua ex actōe caloris & siccitatis fundat ama
ritudo. Omnia aut amara cōstant gustū
magis q̄ aliqua alia que habent simplicem
saporem q̄ maxime faciunt cōtinuitatis so:
lutōnem in lingua. licet aut amara habeant
minorem caliditatem q̄ acuta. maiorem tñ
faciunt solutionē cōtinuitatis ppter sue sub
stantie grossiciem que se interponit & comp̄
mendo maiore efficit lesionem. Item amara
sunt colere purgatiua. vel quia colere sunt si
milis in cōplexione. vel q̄ colera cum sit po:
rosa pmittit amara suos poros subintrare &
diuidendo ptes a partiōe eam faciunt fluxi
bilem & coleram liquefactā sic educūt. Item
amara sunt appetit⁹ excitatiua quia coleras
educunt que tanq̄ res leuis solet colligi cir
ca officium stomachi & appetit⁹ debilitare
Ad hoc etiam facit amarorū grossitudo q̄
comp̄mit cibaria in fundum stomachi et sic
superiora inanita cibum petunt. Item amara
splenis & epatis sunt exopilatiua. nam calore
suo poros aperit. & h̄ mores dissoluūt et
grossicie sua comp̄mendo humores resolu
tos educunt. Item amara sunt piraria v̄mi
bus & lumbicorū interfectiua. nec mirū q̄
permes illi de flegmate corrupto accidūt. de
flegmate q̄ viuunt. & ideo colerica & amara
eis aduersant. quia colera flegmati pirariaf
Item spiritalibus mēbris sunt nociua & taz
pasperitatē substantie q̄ per intensam sicc
tatem eorundē sunt exasperatiua. Item ama
ra in exterioribus sunt cōseruatiua. si enī di
stempent cū aliquo liquido. habent illa tria
que sunt necessaria ad p̄seruationem. tantū
enim cōsumunt quantū dissoluunt. & subin
trant in pfundū. acumine & calore suo gros
sam etiā habent substantiam ex qua rem u
uant & faciunt eam min⁹ passibilem. Item fr
gide artetice & paralisis sunt curatiua dissol
uendo materiam & p̄sumendo. Item frigide
scabiei sunt deliccatiua. Item meatū renū
& vesice sunt ap̄nua & calculi dissolutiua. ma
trici conforatiua & menstrualis supfluita

nis puocatiua & reductiua. et ad m̄tra alia sūt
magis necessaria q̄ dulcia q̄ uis gustui sūt
nociua.

De sapore acuto Capitulum. XLVI

Sapor acutus fit
ex caliditate et siccitate existēte in
quarto gradu cū substantia sub
tili vñ fit poror nimia ap̄no et p̄tum segre
gatio. & quia substantia eius est subtilis mul
tum penetrat & subintrat vñs organum gu
stus suo acumine incendit. ad cuius p̄fectio
nem quatuor elementa p̄ueniunt. sed nō cō
liter quia plus concurrunt de igne & de terra q̄
de alijs. et ideo ppter dominium ignis acuta sūt
et valde calida & a terra valde sicca. Ex mari
mo aut dominio caloris maxima fit ebulli
tio & resolutio aerarum p̄uim et aquearū
in igneas. vñ ignee ptes acuniunt et ex nimia
siccitate substantia desiccāt. attenuat & sub
tiliat. & ita fit acut⁹ sapor ex magno dominio
calidi & siccī in substantia tenui & subili. Sūt
aut acuta corrosiua q̄ valde sūt calida et sic
ca. & fit dissolutio magna. et substantia sub
tilis & acuta subintrans ptes a p̄ribus disgre
gat & ita fit corrosio. Item acuta sunt incisiua
et dissolutiua q̄ ex qualitate & substantia dis
soluunt & separant ptem a parte & pfunde in
trant et ideo dissoluunt & incidunt. Item virtu
tis appetitiue sunt p̄fortatiua q̄ membrorū
p̄sumunt supfluitates. An̄ poris inanius fit
rōne vacui appetit⁹. mordicant etiā neruos
sensibiles & pungunt acumine suo. et sic pun
gendo excitant appetit⁹. Item parum sunt
nutriua q̄ ex nimia caliditate et siccitate po
tius fit adustio q̄ digestio. & ideo dant motū
cum nutrimentum. p̄terea subtilis sunt sub
stantie et ideo defacili cōsumunt. & a membris
cito dilabunt. In sup natu. & iunt piraria ex
sua cōplexione & ideo q̄ abominabilia sunt
non appetit ea natura sed potius abhorret &
repellit.

De sapore acetoso Capitulum. XLVII

Sapor acetosus fit

ex frigiditate et siccitate exite in gdu secundo cum suba subtili. vñ acetosum lingue appositum qualitatib⁹ constringit. suba penetrat. et ita ex duob⁹ contrariis actionib⁹ fit sapor acetosus. ad cui⁹ cōplexionem quatuor elementa veniunt quadā pportione sed nō equali. Est autē ibi dñium aque et terre mediocre et ex mediocri dominio aque est ibi frigiditas mediocris et ex mediocri dominio fire mediocris siccitas generat. ex frigiditate autē repri mit calor q̄ repisus modicam facit ebullitōz. An igneas ptes et acreas resolvit defacili et sumit tanq̄ subtiliores. terrestres autē et aq̄ las dissolvit. Sed p̄ sui puitate eas cōsumere nō potest. Unde ptes ille subtiliant sed nō sumunt. et ita frigiditas et siccitas domināt cum subtili suba et sapor gignitur acetosus acetola puocant appetitum. qz ex frigiditate et siccitate motum hnt ad centrū. An comp̄ munt cibaria ad sūdū et sic os stomachi euacuant. qui sentiens suā inanitionem cibum appetit. Nam desiderius cōposita est opatio ex appetitua virtute naturali et animali sensibili. Item solvunt ventrē plenū et constipāt inanitum. nam subtilitas sube acetose inueniēs multā humiditātē in stomacho incidit eam et subliat. et sic eum facit ad fluxū et euacuationē. Sed qñ stomachus est vacu⁹ paruas inueniūt humiditates quā acetola desiccant siccitate et cōstringūt frigiditate. Item opilationes splenis et epatis aperiunt. qz nō qualitate. sed sube subtilitate humores in poris apiunt incidunt et dissoluūt. Item acetosa spiritalib⁹ obsunt frigiditate coartate et siccitate exasperante. Item posita in exterioribus calidos humores repcuiunt. An ubie inflata ex retentione menstruoꝝ vel emorroidaz i calido acetolore defacili detumescūt. De B quere sup̄ in tractatu de aceto. li. xvij. vbi tractat de vitib⁹ et de vino.

De sapore pontico XLVIII.

Ponticus sapor fit ex frigiditate et siccitate exite in tercio gradu cum grossa suba. Unde et ponticu appositū lingue pstringit et substātia intrās poros ptes p̄densat et ita accurrat

sapor q̄ ponticus appellat. Ad ponticum saporem pficiendū quatuor elementa cōueniunt cum maiori tñ inegalitate qz domināt aqua et terra ignis et aer substāt. Ex foris autē dominio aque foris fit frigiditas et ex terra multa siccitas. idō non potest ibi fieri pfecta trāsmutatio cum ibi sit defect⁹ caloris et humoris. An cum frigiditas et siccitas ibi habeant dñiuz necesse est vt suba remaneat grossa ex dñio frigiditatis et siccitatis. Habz autē pōtic⁹ sapor B p̄puz. vt dicit ysa. qz pōticitas iuncta cum sapore delectante magis delectat. et cum tristate magis p̄ristat. cuius rō hec est qz pōticitas adiuncta rei dulci et vinctu ole si ingrediat poros facit illam dulcedinez ibi diutius cōmorari et ita firmius imp̄mit tunc delectatio et diu durat. simile est de būo re p̄ristante. Vnde est qz caro que ossibus est vicina iocundiorē habet saporem. Ossa enī sunt melancolica scz frigida et sicca. Caro vō in sui natura dulcis est et sanguinea. et ita est ibi ponticitatis et dulcedinis mixtio. p̄p̄ qd̄ et maior delectatio. Deo etiā caro ceruina ē iocunda et sili bouina qz coniungit ponticitas ex cōplexione melancolica animalis et dulcedo ex pte carnis. ecōuerso est de absinthio et fumo terre qñ cū eis associat amaritudo magis cōtristat gustū vt aloe vel aliquid simile. Item pontica appetituz excitant et post prandium laxant. cuius rō est comp̄ssio cibarioꝝ ad inferiora ad instar torcularis. an prandium vō constipant qz pstringunt nervos et opilant meatus et ex substantie grossicie et frigiditatis et siccitatis qualitate. Unde et sumpta cibaria retinent et exire nō pmittunt. Item grossicie sua epas et splenez opilāt calculum generant colericam et yliacā passionem excuant. obturando sua grossicie intestina fumum ac fumum exire nō pmittunt spiritalia etiam membra ledunt et grauāt. qz ea exasperant et desiccant. exterius autē apposita vomituz sedant. tumores calidos rep̄mit sanguis fluxum intercipiunt atq̄ sistunt. nervos pcutiunt. dentes exacerbant.

De sapore stiptico
Capitulum. XLIX

Sapor stipticus

Sex frigiditate et siccitate in mediocri suba generat ad cuius perfectionem quatuor conveniunt elementa quodammodo proportionem in equali. nam aqua et terra ibi predominant. sed non tantum quantum in pontico. ex aqua autem accidit frigiditas et ex terra siccitas generat. ex frigiditate deprimuntur calor qui repulsus quam facit ebullitionem. Unde et suba pariter resoluta non consumitur. Sed ex siccitate aliquantulum densatur. et quod siccitas non potest omnino desiccare nec omnino consumere remanet suba mediocri. et ita patet quod sapor stipticus causatur ex frigiditate et siccitate in suba mediocri. et in his differt a pontico qui ex eisdem causis quibus minus remissis in suba grossa radicat. Ideo stipticus sapor sub pontico dicitur esse differentias. sub pontico stipticus comprehenditur. Unde sicut ipsius ponticitas est interfecta stipticitas. et stipticitas remissa ponticitas. unde non differunt simpliciter sicut species. sed solum sicut maioris intensio vel minoris. et ideo uterque convenit cum alio in effectu. sed sicut maior et minus.

De sapore insipido Ca. L.

Sapor nonus dicitur insipidus siue sine sapore. et hoc potest dici dupliciter scilicet privative et positive. privative dicitur insipidus cuius sapor sensu non potest comprehenditur ut sapor aque qui gustu non percipitur propter eius maximam similitudinem ad organum gustus. quod aqua est simplex in respectu lingue que quatuor recipit in sua compositione. Positive dicitur sapor insipidus qui ultra primum gradum ad aliquem ulteriorem saporem non est sensu determinatus. ut est albumen oui cuius substantia est mediocrius et caliditas vel frigiditas primi gradus distantia sensibiliter non excelsa. talia insipida sunt cucurbita. citrulli. melones et huiusmodi. quorum usus plus convenit medicis quam diete. pariter ei nutriunt. quod sapor non habet delectabilem et substantiam habet fluxibilem. humiditate et frigiditate sua sitim mitigat. calorem et colemam extinguunt. fleuma augmentant. et quatuor dianas febres generant. et omnes alias fleumati

cas frigiditas scilicet et humiditas nutriunt vel provocant passiones. Sapor itaque insipidus causatur ex frigiditate et humiditate in suba mediocri ad cuius completionem sicut et in aliis quatuor conveniunt elementa sed non equali proportionem. quod aqua et aer principaliter. terra secundario predominant. propter fortiores ergo frigiditatem et medicrem siccitatem partes ignee et aeree resoluuntur in aqueas et in terrestres. sed quod resistit dominum humiditatis non potest compingi ex siccitate terrea ipsa suba. Relinquitur ergo suba mediocri cum domino frigiditatis et humiditatis que sunt principia istius saporis que abusive sapor insipidus nominatur. Hec igitur de saporibus simplicibus quo ad eorum differentias et naturas dicta iam sufficienter. que omnia de dictis ysa. psan. gal. et aliorum autorum medicine breviter sunt excerpta. Sunt autem quedam compositi saporis sicut et mixti sunt colores propter et odores. et hi saporis sicut diversas compositiones diversimode operantur. quod alio modo sapiunt in solidis. alio modo in liquidis aliter in sensibilibus et aliter in inanimatis. de quibus in naturis et proprietatibus rerum et corporum animatoz et inanimatoz in libris precedentibus est ostensum. De liquidis tamen in quibus fundati sunt saporis aliqua arbitror habere supplenda que in libris superioribus casualiter sunt obmissa.

De liquore Ca. LI

Liquor est liquidus humor in plantis et animalium corporibus per digestionem generatur. aliqua vis violentia vel natura de suba corporis mixti vel expressi. Quilibet autem humor non vocatur liquor sed solus ille qui artificialiter vel naturaliter liquatur de plantis et rebus animalibus ut lacte prima de animalibus. vinum et oleum de arboribus. mel de floribus. licera de fructibus. ceruisia de granis. orizacra de pomis siluestribus et granatis. Et inter hos liquores quidam sunt compositi et quidam simplices nam compositi dicuntur qui conficiuntur ex diversis qui pariter commiscuntur. Simples vero sunt qui ita permanent sine commixtione aliqua puta suis subiectis primitus producunt. nullus tamen liquor est simplex absolute propter solam aquam que simplex dicitur put in elementari permanet

puritate. **A**lij autē liquores omnes sicut et humores ex quattuor elementis constituuntur. simplices tñ dicunt qui cum alijs nō miscentur. **S**implices etiam dicunt in quibus simplices elementorum qualitates ex prima cōpositio ne dominant. et que a terrestri feculētia naturaliter vel accidentali plus colant. **S**ecūm autem varias cōmixtiōnes liquorū et qualitatum elementarium p̄dominantes cōplexiones varios sortunt odores pariter et sapes. **N**ā illi liquores in quibus p̄dominat calidū cum humido sunt dulciores. in quibus autem calidum cum sicco sunt acutiores. in quibus vero p̄existit frigidum cum sicco sunt acetosiores et stipticiores. sed in quibus frigidum cum humido sunt gustui insipidiiores. ut in pusana et b̄mōi. **Q**uidam autē liquores de quibusdā arboribus incisis corticibus p̄ attractionem caloris solaris sponte egrediuntur ut balsam⁹ et terebintina lacrima. que calore p̄sumuntur et in mirre substantiā indurant. **Q**uidam vero de fructibus arborū per expressionem colliguntur ut vini oleum sicera et b̄mōi. **Q**uidam vero per exustionem ignis liquidiores partes quārundam lignorum in extremitatibus educentes magno artificio acquirunt ut colophonia. p̄r liquida olea iuniperi et similia. **Q**uidam autem ex barbarū succis exprimentur ut opius aloe et b̄mōi. qui postea calore ignis vel solis desiccant. **E**t quidam ex rore celi extrema florum p̄fundentes et se circa eorum superficiem inuiscentes apum ministerio cōponuntur ut mel. **E**t quidam ex venis terre hauriuntur ut aqua salinativa. nitrosa. aluminosa et b̄mōi de quibus arte vel natura fit sal nitrū alumen et b̄mōi. **D**e his omnibus liquorum differentiis proprietatibus et causis sufficienter dictū est supra in li. xvij. de herbis et arboribus et earū succis. et li. xvi. de venis terre. et libro. viij. de passionibus aeris ubi tangit de natura manne et mellis que dicuntur de aere generari. **D**e melle tñ aliqua sunt hic dicenda. et de lacte sero et butiro que de aialium vberibus emungunt. de quibus supius est omissum.

De liquore in speciali et primo de melle **Ca. LII**

Mel ut dicit yfido. libro. xx. dicit a mellisse grece id est apibus latine. **S**ic enim apes vocant. nam apum solertia mirādo nature artificio parant mella que p̄mut⁹ de rore aeris sunt creata et in arundinum folijs adinuenta. **U**n et virgili⁹. **P**rotin⁹ aerei mellis celestia dona. **U**nde adhuc in india et in arabia inveniunt in similitudine salis ramis et folijs dependentia. ut dicit idem. **E**st autē omne mel generaliter dulce. **S**ardum tñ est amarum absinthij causa cuius copia illius regionis apes nutriunt. **D**icunt autē medici que de rerū tractant naturis p̄cipue **G**al. q̄ mel pueris et iuuenibus et p̄fectis viris in quibus abundat calor cibus est inutilis et nocuus. senibus autē qui parua vita laborant et frigore dicitur cum vino veteri et cibus calidis cōuenire. **H**ucusq; **S**i. li. xx. ca. i. **E**st itaq; mel liquor dulcissimus a materia purissima arte medicinali generatus. cui tñ et ex calore apis mellis substantiam cōponentis. et admixtione alius cuius calidi se cum mellis substantia admixcentis acumen cum dulcedine est admixtum. **U**n et mellis dulcedo ceteris est magis calida sed minus humida ut dicit ysa. **M**el igitur cum sit habens multū caloris et aereitatis et minus terrestritatis et aqueitatis p̄pter siccitatem tam terre q̄ ignis. multū habēs siccitatis et acuminis et minus frigiditatis et butatis. et ideo iudicatur mel calidus et siccum in fine secundi gradus. **T**ñ quia substantia eius est vicina temperamento et mediocritati. multum est mundificatiuum. lauariuum et subleuariuum. et suo calore grossorum humorum in corpore incisiuum et humorum putridorum expulsiuum. **Q**uia enī mel calidus acuminis est p̄pinquus. et ideo intestinorum est pungitiuus et ad feces expellendas cōmotiuus. **I**tem talis dulcedo sicut mellis multum est habēs acuminis et caloris. non tñ opilat meatum splenis et epatis. sicut et illa in quibus pura dulcedo inuenit. ut dicit ysaac. ca. de quattuor differentijs dulcedinis et saporis. **E**st itaq; mel ratione equalitatis et temperamenti multum nature p̄ueniens et amicum. sui ad mēbra multum

assimilatiuum. p̄ditiuū restauratiuū. De-
 bilium membrorum confortatiuū. sua grossicie
 nociuorum fluxuū interceptiuū. et latitudis
 porozū restrictiuū. nature bene tempore cus-
 toditiuū. et humorum paratorū ad fluxum
 nimium cohibitiuū. nihilomin⁹ est mel no-
 ciuorum humorū laxatiuū. nam cōtrarias
 habet qualitates in effectu. et hoc s̄m contra-
 rias materie dispositiones in quas agit. nam
 nimis laxas rep̄mit et cōstipat. nimis duras
 diuidit et relaxat. ut dicit ysa. Est autē mel cō-
 seruatiuū. mūdicatiuū. amaritudinis tem-
 peratiuū. et ideo ponit in medicinis ad cōser-
 uandum et ad mundificandū. et ad amaritu-
 dinem specierū tempandum. ut dicit in anti-
 todario nicolai. Tñ mel crudum nō multū
 bene despumatū valde est ventosum et infla-
 tiuum. rugit⁹ in ventre generatiuū in malos
 humores facilius conuersiuū. splenis et epa-
 tis viscositate sua opilatiuū. colere inflama-
 tiuum. et febris diurne inductiuū. ypocondri-
 orum extensiuū. yliacis et colicis nociuum.
 Mel igit dicit cōstan. et ysa. in die. diuersas
 habet actiones. q̄ in quibusdā salubre est et
 sanitatis custodiuiū. quibusdā v̄o stipticū
 est et morborum generatiuū. et est veneni oc-
 calatiuū. quia quāto magis rufum tanto
 magis est calidum et acutū et humorum ma-
 gis incisuum penetratiuū et colariuū quan-
 to magis est album minus est calidū et acu-
 tum. et tanto meli⁹ quanto dulci⁹ purius et
 odorabilius inuenit.

De fauo Ca. LIII

Fauus a fouendo
 est dictus. nam fauus d̄ mel mixtū
 cum cera. infra enīz cellulas de ce-
 ra miro artificio cōpositas apes mel recolligunt.
 et eius liquoris substantiam int⁹ fouent
 et sic dicit fauus quasi fou⁹ siue fouens eo q̄
 mel foueat et p̄ineat intra se. Vel fauus a fa-
 uore est dict⁹. nam valde fauorabilis gustui
 est et delectabilis ad edendū. An s̄m Isid. li.
 xi. Fauus a fagin grece dicit. quia magis co-
 medit q̄ bibit. fagin enim grece est comedere
 relatine. Quidam tñ vocāt mel fauū a cera
 aliquat⁹ et optime depuratum in quo sum-

man dulcedinem gustus experitur. Fauus
 mellis petit et requirit maxime animal q̄ ab
 amore mellis melora dicitur. vñ a melle me-
 lus vel melora est dictus. ut dicit bugui. Si-
 militer vsus sup omnia mel diligit et p̄ fauis
 extrahendis nō sine sui discrimie in arbores
 altas scandit. Aliquotiens aut inter fauos
 ut dicit aristo. lib. viij. in p̄fundo aluearis ge-
 nerat quidam vermes parui sicut aranee. et
 quādo crescunt faciunt texturā circa fauos
 et dominant sup totum aluear et ideo putre-
 scit mel. Item ibidem. bonus est mel q̄ ex-
 trahit de noua cera. nam mel q̄ diu manet
 in cera antiqua fit rubeum. et corruptio illi⁹
 mellis est sicut corruptio vini in vitibus. et p̄-
 pter hoc debet extrahi. et est mel bonum quā-
 do est simile auro. ut dicit idem. Item dicit idē
 q̄ apes sedent sup aluearia et sugunt quod ē
 supfluum in fauis. et dicit q̄ si non facerent
 hoc. corrumpere illud q̄ est in fauis et gene-
 raret aranea et sedent sup fauos et solite cu-
 stodiūt ne illa aranea inualecat. et si inuen-
 rint eam fit eis cibus. aliter autē omnes mo-
 rerentur.

De mulso Ca. LIII.

Melsum est potio
 vel poculum ex aqua vel vino et
 melle cōmixtum quod greca meli-
 licratum vocant. sicut et ydromel quod ex
 melle et succo macianorum est cōmixtum sicut
 et rodromel dicit eo q̄ succo rose mel mi-
 scetur.

De medone Ca. LV

Medone vel medus
 quali melus dicitur. Et est po-
 tus cōfect⁹ ex melle et aqua. opti-
 me defecatus et decoctus. qui si crudus fue-
 rit et mel minus bene despumarum inflatio-
 nem generat in ventre et rugitus ac durissi-
 mas tormones. et quia defacili resoluitur in
 fumos caput petit et diuersas ei ingerit pas-
 siones. Bene vero decoctus et defecatus gu-
 stum delectat. vocem clarificat. arterias gut-
 turis et cannales pulmonis mundificat. cor-
 lenificat et confortat. corpus nutrit et impin-

guat. epaticis tamē et splenicis et calculosis minus competit. quia meatus stringit et opilat. quādoq; enī cū mirto et alijs herbis aromaticis condit ut sanior reddat et odoratioz et diuturnius custodiat.

De clareto Ca. LVI

Claretum ex uino
C et melle et speciebus aromaticis est compositum. Has species aromaticas in subtilissimum puluerem teruntur et in sacco lineo vel mundo cum melle vel zucara reponunt. vino autem optimo species perfundunt et reperfunduntur. quē admodum fit lixiua. et tam diu renouat perfusio donec virtus specierum vino incorporatur et optime clarificetur. unde a vino contrahit fortitudinem et acumen. a speciebus autē retinet aromaticitatem et odorem. sed a melle dulcedinem mutat et saporem.

De pigmento Ca. LVII

Pigmentum ut dicitur
Picit bugui. dicitur quasi pilis mentum quod scilicet in pila est contusum nam in pila species aromaticas aguntur quibus arte pigmentaria quedam delicata potula et electuaria conficiunt. unde et pigmentarii dicuntur qui species vendunt. conterunt. perficiunt et componunt.

De oximelle Ca. LVIII

Oximel dicitur acium
O dum mel. eo quod ex aceto et melle eius materia perficitur. Nam primo acetum cum herbis necessarijs et radicibus diureticis diu decoquitur. colato aceto mel purum et optime defecatum additur. et ad lentum ignem usque ad spissitudinem iterum decoquitur et bullitur ac depuratur cum albumine oui cum aceto distemperato et in oximelle parū decocto. nam omnes immundicias mellis et herbarum ad se attrahit albumen oui et supernatando usque ad oximellis superficiem secundum dicit. quas immundicias cum penna pigmentarii seu medicus caute remouet et deponit et sic oximel in pixide munda reponitur. **De**

tur autē cum aqua calida ad materie compacte digestionem mollificationem. diuisionem. mundificationem. pororum apertionem. et opilationum dissolutionem. posset enim medicina de facili inducere periculum si non prepararetur ad facilem educationem et cum oximelle non prederet digestionem. Consimili arte et ad compositum similes usus de aqua et zucara cum diuersis speciebus fit syrupus nunc violaceus et laticius nunc roseus et stipatiuus. nunc simplex. nunc compositus.

De cera Ca. LIX

Cera est fex mellis
C intra cuius substantiam liquor melleus ab apibus est collectus. Corruptur autē ipsum mel. ut dicit aristoteles. li. iij. quādo nimis diu cum cere fecibus admiscetur. et ideo qui vult mel in sua puritate reseruare debet ipsum tempestiue a cere substantia separare. Habet autē hoc cera proprium quod inter omnium liquorum feces supernatat et cum calefcit ad fundum non descendit sed potius querens superficiem sursum tendit. et hoc faciunt partes ignee et aeree que in eius substantia dominant. unde cera in aqua calida resoluta deorsum premit aquam et per eius superficiem se diffundit. nam multum habet aeree leuitans ratione cuius sic ascendit. Cera autem quanto est recentior tanto est odoratioz. ductilioz. purioz. et ad diuersarum impressionum et figurarum susceptionem aptioz et tam forme suscepte quod scripture in ea impressa est durabilioz. et talis cera virginea appellat. Est in super cera multis vtilibus necessaria et apta. valet enim in medicinis in confectionibus varijs et vnguentis. Nam virtutem habet calefactiuam. resolutiuam. apertiuam. maturatiuam. attractiuam. euaporatiuam et consumptiuam. valet etiam ad luminis nutrimentum. et ideo cera seruit in deorum templis et aris et in mensis dominorum. **Unde** cera vel a cereis dicitur cerimonie quia in templorum cerimonijs cerei offeruntur et adhuc offerunt. ut dicit Augustinus. unde qui seruiunt de candelis cereis in ecclesia dicuntur ceriferarii. sicut qui seruiunt in regum et pontificum aulis premerij noiant. ut dicit idem.

Sigillis enā cereis literemuniūt et signant
ac secreta occultant. pauilegia pfirmantur.
Tabule cera simplici vel colorata replentur
et ornant in quibus variarum literarum ca
racteres stili officio vel inscribunt vel etiam
cōplanantur. **D**anni quoq; linei ad vsus va
rios in cerantur. **L**ibros etiam inuolutos tu
tos reddidit ne aqua vel pluuia pfundant. nā
cera quandam habet vnctuositatē p quā
humida fugat. et per pannorum poros stili
cidia penetrare nō permittit. in calore lique
scit et deficit. frigore vō indurescit. humiditas
et humefactis cedit. siccis vō et asperis inhere
scit. et vō humectant sigilla ne adbereat cera
illozum literis et figuris.

De cereo Ca. LX

Cereus per deriu

Ctionem a cera a qua format est no
minatus. vt dicit **A**ri. li. ix. de quo q
dam ait sic. hic cera nocturnos pstabo cere
ignes. Subducta luce altera sum tibi lux etc.
Nam ad hoc est vsus cereorum vt ex eoz
lumine ea que sūt in tenebris appareāt et luce
scant in cerco. **I**n cerco aut tria attenduntur
scz materia vs et dispositio siue forma. **M**a
teria vero triplex est. naz pro materia habet
licnum siue lignum. vt dicit **A**ri. ipsam ceram
atq; ignem. **L**ignum qui et licnus dicitur filum
est stupeum et totius cerei substramentum. ce
ra que circumuoluit est luminis nutrimentum
Ignis qui superponit siue supaccēditur vtri
usq; est finis et complementus. nam agens
in licnum mediante cera conuertit vtrunq;
in suam similitudinē. vnde et in dispari natu
ra mirabilem inter se habent apertissimam vni
onem. **F**orma et dispositio eius piramidalis
a lato incipiens et circūferentialiter pueritēs
Vsus eius est vt illuminatōis gratia cande
labro affigatur vli clientuloz vel ceroferrari
orum manib; ante dños deferat.

De lacte // Ca. LXI.

Lacti liquor est dul

Lis et candidus in māmillis pacō
nem caloris ex sanguine generat
vel vt dicit aristo. li. xviii. **L**ac est sanguis

decoctus digestus nō corruptus. **Q**uando
enim fetus ppter magnitudines non potest
nutri p vmbilicum pparatur ei laca natu
ra ex sanguine menstruo repulso ad māmil
las vbi digeritur et decoquitur. et ex albedine
glandularum māmillaruz in candoris spe
ciem transmutat. vt dicit constant. li. xix. **E**a
dem est enī materia menstrui sanguinis at
q; lactis. et ideo natura creat lac ppter cibuz
nati quo cibatur extra. nō ergo debet esse lac
ante tempus partus nec post multuz nisi ac
cidat contra naturam. **I**n illo enim tpe com
pletur lactis digestio in animalibus que ba
bent temp; vnicum statutum ad parienduz
sed in mulieribus diuersificatur. et ppter hoc
deb; esse bonum lac necessario post sex men
ses. et est lac dulce qñ est bene digestuz et fuit
necessarium ppter cibū animalis qui est dul
cis. cibus enim omnū animaluz nō est nisi
dulce et valde digestum. vt dicit idem ibidez
li. xviii. **I**tem di. aristo. libro. vi. **A**nimalia ouā
tia nō habent lac neq; māmillas. et in omni
lacte est aquositas tenuis et pars grossa que
caseus dicitur. et lac quāto est spissius tanto ca
seus. et lac animalium carenū dētib; sup
rius coagulatur. lac vero animalis habētis
dentes in vtraq; mandibula nō neq; eius se
pum. et lac bmoī animalis est dulce et tenue
vt lac cameli et que et post asine. **I**tem idem
ibide. **I**n quibusdā regionibus nō expectat
capraz impgnatio sed accipit vrtica et cū ea
fricatur māmilla et exibat pmo sanguis. de
inde quasi sanies. et post lac bonum nō peius
lacte impregnatarum et nulluz lac est in mā
millis marium generaliter qzuis aliquid
accidere videat aliter. **Q**ueda; autem herbe
habent humorē lacteum vt titimallus. et que
dam arbores vt ficus. cuius lacte vt ibi dicit
aristo. lac animalium coagulatum est. **E**t lac ca
nu; spissius est omnū animalū ppter lepo
rum et porcorum. **E**st aut maxime spissuz in
parru sed post subleuat. vt dicit aristo. li. vi.
in fine. **C**acca ante partum non habet lac. sed
post bonū habet. sed cuz primo coagulat fit
quasi lapis. et hoc accidit qñ cum aqua cōmu
scef. vt dicit idem ibidem. **I**tem idem li. ix. **Q**ñ
puer nutrit lacte calido dentes ei; citius ori

unt. post primum autem et modificationem lac mulieris multiplicat. et quodam mulieres sunt solus lac in cono mamillarum. et quedam in alijs partibus ipsarum et quoniam lac non bene digerit coagulatur et mamille indurecunt quoniam tota mamilla est valde mollis et si superuenerit aliquis pilus accidit magna infirmitas et dicitur pilosa et non cessabit dolor quousque exeat pilus cum lacte. aut quousque putrescat et exeat. et dum lac exire non inuenit generaliter menstruum. Quedam vero lactantes menstruant cum fuerit eorum sanguis humidus. et quoniam pueri lactantur sanguine grosso et multo accidit eis spasmus et si fuerit lactans corpus ferilis tunc nocet multitudo lactis et mulier nigra nutritibilis et melius habet lac quam alba. ut dicitur idem. Consimiles proprietates lactis et multas alias recitat ysa. i. dicit. ubi sic dicit. Lac inquit generaliter diuiditur tripliciter. aut enim est dulce exiens nouiter a mamillis aut est acidum siue acie iam diu multus. aut est in virtute mediocriter. Balce autem est magis sapidum vicinum sanguini et amicum in ipsum defacili peruersum. et ideo laudabile est ipsius nutrimentum. Est autem compositum ex tribus substantiis in virtute et actione varijs et diuersis una subtiliatiua et modificationiua. altera vero grossa et opilatiua. tertia est mollificatiua et extenuatiua. nam substantia aquosa et serosa acuta est et subtiliatiua. grossa et caseosa. frigida est et grossa et ideo opilatiua. butirosa vero est vinctuosa et mollificatiua. vna lac cum sua substantia aquosa et acuta est grossorum humorum incisuum et subtiliatiuum viscerum lauatuum intestinorum mordicatum. ventris solutum et fecal defacili expulsuum. corruptorum humorum interiorum in corpore et exterius absteruum. venarum penetratiuum opilationum splenis et epatis aptiuum. et marie si fuerit ex animalibus calide complexionis ut ex camelis et tale lac est ydropicorum iuuatiuum. ut dicit idem. et sequitur. Lac itaque laudabile et suis tribus substantijs aptum. sua a quantitate est membrorum modificationiua sua butirositate est venenis repugnatiuum. et membrorum humectatiuum. sua caseitate cibariorum ex officio stomachi ad fundum depressiuus. Est et alia laus lactis. quod si tepate et oportuno tempore mundato prius corpore accipiat corporis est laudabiliter

nutritiuum. et siue sube sanguinis assimilatiuum. Si autem a corpore non mundato vel tempore non proprio accipiat in malos humores quos inuenit est peruersum. et ipsorum augmentatiuum. in fumos calidos resoluit et licet dolois capitis causatiuum. et si febris materia inuenit erit caloribus febrilibus inflantiuum. vel si calorem naturalem inuenit debiles defacili acescit et fiet in stomacho acetosus. nam quoniam est humorum nimis et prius calor acetositas vel putredo fleumatis generat. et ideo lac non est frequenter sumendum nisi corpore exente tepato et stomacho ianito. nam si corpus a putridis humoribus et colericis fuerit vacuus et depuratum si lac bene digestum fuerit multum et bonum prebet corpori nutrimentum. laudabile generabit sanguines. carnem augmentabit. humectabit corpus et exterius in superficie faciet tenere atque pulcrum. ut dicit idem. Item dicit idem. Rursus lac in quibuslibet ieiunos esse conuenit et calidum esse quoniam vberibus est vicinum nec est aliquid comedendum quousque lactis substantia digeratur. oportet enim ut labor et motus nimis caueatur quousque descendens ad decoctionis locum digeratur. quod ex inordinato motu et calore nimio subito generato et vinctuositas in fumum nociuum resolveret et grossorum parte remanente indigesta multiplex corruptio generaret. ut dicit idem. Electum autem lac ut dicit debet habere quatuor quantitates. colorem. odorem. liquorem. et saporem. Colorem albidissimum clarum a turritate et rubore et luitiditate maxime alienum. Odorem gratum ab horrore et grauitate remotum. Liquorem in se subtilem et grossum mediis cuius mediocritatis signum est si gutta super vnicuique posita remanet pinnua et non liquecat. cuius guttule forma inferius est lata et superius est acuta. Sapore habet acceptabile quoniam nec amaritudine nec faldine nec acedine est admixtus. In omnibus autem istas differentias lactis femineus magis credit esse tepatum. quod omne lac naturam et complexionem animalis est naturaliter imitatur. et ideo quod humana complexio marie est tepata. ideo et muliebre lac marie est tepatum. propter quod marie est nutritiuum humectatiuum et aspirans angulorum oculi potissime mitigatiuum. Et quicquid de bonitate lactis super dictum est totum conuenit in hoc lacte.

De lacte camelino
Capitulum. LXII

Lacte camelinum ex animalis calida cōplexione, ceteris est magis calidum et plus subtile et minime vinctuosus et minime nutritiuū diu reticum et opilationum apertiuū. et ideo ydro picosus ex opilatione est potissime iuuatiuū. Nam camelus nature est calidissime ppter quod calor dominans sanguis attrahit vinctuositatem. et ideo sanguis remanet sine vinctuositate. Cum igitur lac nihil aliud sit quā sanguis secundo decoctus. sapor sanguinis camelini salis est et acutus. et ideo humorū est in ciliis subtiliatiuus et grossiciei attenuatiuus. Quere supra de camelo in tractatu de animalibus.

De lacte vaccino
Capitulum. LXIII.

Lacte uaccinum lacti camelino est oppositum. Nam vacca non habet tantū caloris ut sanguis attrahat vinctuositates. et ideo eius lac fit valde vinctuosus et maxime nutritiuū. plus enim nutrit lac vaccinū quā pecorinum quāuis pecorinū sit magis calidū quā vaccinū. Cuius ratio est ut dicit idem quod cum lac vaccinum non tantū habeat caloris quantū pecorinum parua vinctuositas sibi sufficit et tota illa remanet in lacte et exuperat caseitatem. et ideo magis nutrit quia substantia vinctuositatis nutritibilior est quā caseata. quod calidior et humidior et calori sanguinis vicinior. facilius in sanguine cōmutantur. ut dicit ibidem. lactū pingue melius nutrit quā ipsa pinguedo quod calidior est quia substantia lactis habet aquositatem liquidam subuliantē interiora corporis penetrantē. Sed sola pinguedo aereuate sua supernatat et ppter humiditatis sue substantia grossiciei cito coagulat et indurat. et ideo lac vaccinus sua aquositate ad interiora penetrat. sua vinctuositate calorem naturalem roborat. caseitatis sue paucitate naturā non

multius aggrauat. sed potius adiuvat et sustentat. ut dicit idem. Alio ergo modo est lacte utendum ad nutriendū quod tunc tribus eius substantiis ppter est utendum. Alio modo ad mundificandū et calorem mitigandū quod tunc serositatis liquamē est a butirositate sequestrandū. Alio modo ad calefaciendū et humectandū et tunc butiri vinctuositate est utendus. Lactis ei usus considerat secundum subtilitatem et grossiciei et medicocritatem. ut dicit idem. Subtilitas autem attendit in substantia et in actioe. In substantia illud est melius quod cōplexioni būane vicinius est ut lac femineū quod tanto est vtilius quāto māille est vicinius. efficacius est ei contra venena. contra renum et vesice mala. contra pulmonis vulnera si nullum aerem non tangat et eius virtutem aeris qualitas non immutet. Subtilitas vero in actioe quā eius butirositas cum caseata separet et aquositas tunc cum acumine auget ut in camelo quod minime nutrit. calorem tamen suum subtili liquore ydropticis subuenit et succurrit. lac vero grossissimū est vaccinū et minus ceteris liquidum et aquosum. minus acutum et magis butirosum. Vnde bene nutrit. stomacho puenit. membra pfortat. calorem epatis et stomachi refrigerat corpus impiguat et augmet. vulnera intestinorum et matricum sanat. Est autem tanto melius et salubrius si lapidibus fluuialibus accensis et inter exunctis tota aquositas pro parte maxima sumat.

De lacte caprino Ca. LXIII

Lacte caprinū inter predictas differentias teneri medius quod in suis tribus substantiis post femineū esse dicitur potissime participatum. et ideo contra pulmonis vulnera et renū ac vesice vicia cum zucara multū cōfert. Cuius seruisa caseo et butiro separatiū maxime est colatiuū mundificatiuum et colere repletiuum. Lac autem caprinū pro se multū bibuū in stomacho defacili coagulat et ideo ne noceat cum modico mellis et salis gemme tempore et nunquam coagulabit. et si incepit coagulari in stomacho dissoluet. Et quod capre palcunt siccis et ramorum extremitatibus earū lac minus est aquosus et magis stipricus et stomacho pgruū. Nam lac ex palcuis diuersificatur

Itaque que pascunt teneris et recentibus herbis lac faciunt aquosum et subtile quod stomacho est nociuum. Que vero herbis laxatiuis lac faciunt mordacitatum et nervorum pungitum et est nociuum et laxatiuum.

De lacte pecorino // Ca. LXV.

Hec pecorinum magis est calidum et siccum quam vaccinum minus hinc butirositas et plus caliditatis. et ideo minus nutrit nec corpi ita conuenit ut vaccinum. Monstrat autem hoc ex guttate sui odore. Nam ut dicit Gal. lac pecorinum in odore est grauius quam vacanum. et ideo magis flegmaticum. magis autem nutrit quam caprum sed minus quam vaccinum. Quod minus est tatum quam caprinum.

De lacte asinino // Ca. LXVI.

Hec asinum est tatum et nutritiuum resumptiuum ventris tamen solutiuum et nervorum remolliuum et membrorum siccitate et calore induratorum humectatiuum. pectoris iuuatiuum et tussis et anhelus difficilis mitigatiuum. vulnerum renu et vesice curatiuum.

De lacte caballino // Ca. LXVII

Hec caballinum uicinitatem habet ad camelinum in subtilitate et acumine et calore. in apostematibus matricum et iuuatiuum. apertiuum et menstruales fluxus puocatiuum. si causa menstruorum calida sit et sicca. quam puritatem habet illud lac ab omni lacte alio separata. ut dicit ysa.

De lacte porcino // Ca. LXVIII

Hec porcinum siccum ysa. est subtile et aquosum quod ex sua frigiditate in coctum remanet et indigestum. et ideo si siccum medicinam accipiat purum aut nullum sferit iuuamentum. sed si siccum cum succo ordei sit coctum bonum generat humidum nutrimentum. ut dicit idem.

**De lacte animalium
Capitulum. LXIX**

Hec animalium parui valde vicinorum est subtile et aquosum quod aqua huiusmodi adunant in animalibus tunc per quod os matricis claudit et lac a quibus humoribus commiscet. et ideo eo tunc est nociuum vomitus et fastidii puocatiuum asperitatis remolliuum et villosi stomachi lubricatiuum. ventris laxatiuum. durad digerendum. et stipiticum et in stomacho coagulatiuum et pessimam infirmitatum generatiuum. et ex fumo ascendente cerebri percussiuum. et doloris capitis causatiuum. seronis dentium et anhelus induciuum. Quod si lac fuerit corruptum tunc debito assumptum vel alio modo ut tunc quod expedit sit acceptum multam infirmitatum est generatiuum malorum humorum et lumbicorum nutritiuum. bonorum humorum est corruptiuum. arena in vesica et in renibus adunatiuum et putrefactiuum. caloris naturalis debilitatiuum et innaturalis caloris ac febri inflammationum. gingivarum et dentium infectiuum pustularum pessimam et scabiei in puero causatiuum rugum et ventositatis excitatiuum opilationem renis et epatis effectiuum. stomachi guttatum et lubricitate sua cibariorum ante digestionem expulsiuum. et siclienterie iduciuum. has et multas alia inducit lactis corruptio passiones. sicut de lacte bono et malo nunc dicta sufficiant.

De sero // Ca. LXX

Quod est lactis

Quod aqua a lactis alia parte pro coagulum sequestrata. nam coagulum presbutirosas et calcosas sicut iungit et ab eis quod liquidum est et aquosum diuidit et disceruit. Cuius effectus superius recitantur. habet enim virtutem putredinis lauatiua. nam intestina lauat et vulnera intestinorum ob sanie mundificat peccatum purificat sui sedat acumen colere rubeae mitigat. scabies et imperiginem mundat. splen et epas deopilat. Quere super in primo siccum ysa.

De butiro // Ca. LXXI

Butirum a buendo id est pfundendo est dictum. ut di. bug. sua ei virtuositate et humiditate habet imbucere et pfundere corpora que contingit.

Butirū est flos lactis multū habens caliditatis et humiditatis cum dñio aereitatis. rōne cui⁹ habet multū vinctuositatis. Est enim butirosa suba naturalit̄ calida et humida viscosa et vinctuosa humane cōplexioni vicina vt dicit ysaac. vñ sepe comestū stomachi est humectatiuū ventris solutiū maxime si recens fuerit. et id̄ antiqui. vt dicit idem assimilauerūt butirū oleo mixto pinguedini. dicentes qd si quis acceperit valz sreatui de pectore et de pulmone maxime si ibi fuerit apostema. qz pprie est maturatiuum et humorum dissoluiū et supfluoꝝ pectoris mundificatiū maxie si cum melle vel zucara comedat. **S**ed nūc min⁹ est maturatiū et excreationis ampli⁹ iuuatiū. vt d. idē subdēs ibid. Butirū repugnat venenis. mēbra būectat. asperitatem oculorū eius lotura mollificat et emūdat apostema dissoluit et maturat. **V**ulnera pulmonis gutturis et pectoris mire sanat. renū et intestinoꝝ morfuras mitigat. neruos induratos et cōtractos seu spasmatos mollificat atqz laxat. vt dicit idem. **D**icit aut̄ auic. qd ptra venena interius sumpta singulare p̄sidiū est. si intorricatus butirū in lacte calido resolutū bibat in magna quantitate. naz vinctuositatem suā opilat meat⁹ ne ad cor ascēdat subito p̄s veneni. **P**ret̄ea venenositate totam ad se trahit et ipaz inuiscat. p vomituz euacuat de corpe et educit. vt dicit idē. **S**i aut̄ sic. flos lactis siue supenatās pinguedo recolligi in vase mundo et cum quodā lato ligno rotundo et pforato diuissime pcuti p̄ violentiaz et mouet. ex quo motu calor naturalis in substātia lactis exercitat⁹ et cōfortat⁹ totam vinctuositatē in simul recolligit. q̄ sua leuitate supficiem petit. serosa v̄o aquositas cū partib⁹ caseatis inferi⁹ descendit et butirose substātie tanqz nobilior cedēs fundū petit et illa butirosa substātia que enatat in supficie recolligit et ad vsus varios et necessarios in vase mūdissimo reseruat. qd quanto recent⁹ tanto est saporos⁹. et gustui delectabilis inuenit. **E**st aut̄ in p̄ncipio molle et liquidū sed paulatim calore naturali ptra humiditas pres inualescēte et eas cōsumente mediocriter indurefcit. **N**ō bene et mūde reficit

et nutrit et pulmenta loco sagiminis vel olei bñ condit. **S**alis aut̄ aliqñtūlū vt mel⁹ pseruet et vt ei⁹ potentiat̄ būditas siccitate salis tpef. insup vt ei⁹ saporositas augmētet. **N**ā gustui in sapore est magis gratū qñ medio: crie est saluū. **Q**n̄ autē nimis antiquat̄ ei⁹ sapor cū odore diminuit et in graue odore et sapore gustui horribile transmutat. et tūc nō valet ad cibaria p̄dienda. **V**alet tñ ad varia medicamina et vngūeta. qz sepe accidit id qd nō conuenit gule. congruit tñ nihilominus medicine alicui.

De caseo **Ca. LXXII**

Caseus ut dicit Isi. **Q**uasi carendo est dicit⁹. eo qd t̄adiū in vase p̄m̄iur quoz sero careat et a lactis aquosa suba separet. **U**nde dicit case⁹ quasi carens. eo qd qñqz est sic⁹ humore carens seu liquore. vt dicit idē. **S**im **H**ug. vero caseus a cadendo est dictus eo qd defacili cadit et labit̄ inter digitos facientis. **E**st aut̄ caseus fex lactis. naz vt dicit ysa. **C**aseata substātia lactis frigida est et grossa et ad digerēdum dura. tarde enī descendit de stomacho et magis attinet stupicitatē qz solutionē. et est grauis stomacho et epati renib⁹ et spleni maxime si illa loca fuerint opilatōib⁹ p̄parata et calculos in renib⁹ generat. et id̄ ppter ista mala accidentia dicit p̄stant. qd omnis case⁹ vniuersali est malus. tñ case⁹ qui lacti est vicinus minus est nociū⁹. **N**ō distinguit ysa. inter recentē veterem et mediocrem. **R**ecens caseus qz adhuc recēs est nō malos generat humores. qz adhuc retinet p̄tem dulcedinis et aq̄sitas ipsi⁹ lactis. et id̄ ad digerendum est facili⁹ et ad nutriēdū laudabili⁹. et ventris solubili⁹. et maxime si nō fuerit salit⁹. qz falsedo sibi sapore aufert et dulcedinē. naz nimis salus nimis est desiccatiū⁹ et stomacho est nociuus. carens omni sale magis est nutritiū⁹ et corporis humectatiū⁹ et magis carnis augmentatiū⁹. stomacho tñ est nociū⁹ et defacili i fumositates resolutiū⁹ si stomachus fuerit calidus. **S**i vero fuerit frigidus in acetositate est defacili p̄uersiū⁹ mediocrie ergo salus mel⁹ degerit et min⁹ stomacho ē

nocuus, sine sale enim defacili est acetosus, minus vero salus stomachi fit morosus et sanguinis incensuus.

De veteri caseo
Capitulum. LXXIII.

Caseus autem caseus est acutus et valde siccus ad nutriendum grossus et ad exendum de stomacho nimis durus, quod si lactis aquositas est acuta, acumen tamen et siccitas coaguli ei dicitur. **U**bi et subtilitatem exit et ideo superfluitas corporis non ita indubitat sicut alijs subtiliantibus. **U**bi duobus modis nocet corpori, quod est corruptio et grossities nutrimenti superfluitatem in grossat et corrumpit stomacho nocet quia per acumen coaguli repugnat omnibus alijs de iuuantibus et in nutrimentum per ipsa iuuantia traducunt. **U**bi si in corpore inuenerit grossos humores in renibus et in vesica lapides parit, grossos enim humores calidos et intensos coadunat et coepingit. **E**st ergo vitandus ita vetus, nullum enim confert iuuamentum neque nutrimentum nec obedit digestionem nec bonum generat sanguinem nec ventrem humectat nec vnam puocat. **S**ed inuentam humiditatem stringit et desiccatur. **O**mnis itaque caseus vetus durus siccus et spongiosus per siccitatem et porosus ad rumpendum facilis, nihil bene vinctuositatis et humiditatis corpori est nocuus. **M**inus autem est malus vinctuosus caseus et confert quod oculatus et porosus, nam coferio subest signum humoris et vinctuositatis. **Q**ui autem porosus est minus est malus quam est recens quod cum nimis est vetus, quod ut dicitur dyasc. **C**aseus recens humectat ventrem, vetus stringit, maxime elixatus vel si ab aqua abstractus asseritur et maxime si ante prandium assumatur, meatum enim stomachi sua grossities obturat et cibum descendere ad intestina non permittit, post prandium autem sumptus cibaria comprimunt ut torcular et ad locum exitus descendere compellit. **C**aseus inter veterem et novum medius multum est nutritivus propter eius saporositatem et grossitatem, et quod calore naturali velociter induratur, quanto autem calor naturalis ei dominatur magis tanto plus et forius

indurescit et magis membris inberescit, buculus quod ysa. in diebus, secundum autem dyasc. et aristoteli. li. iij. quod erit in lacte multum casei plus erit cibi. **E**st autem caseus secundum dyasc. veneno contrarius. **N**am grossities sua et butirositate opilat meatum venarum et non permittit ad cor ascendere vim veneni. **C**aseus enim recens appositus calidus extrahit venenum a moribus venenatis, et butirositas signum est, quia appositus super morsus rabidi canis aut serpentis torridus canis doctus casei conuertitur in liuorem. **V**aleat etiam contra antracem et alia apostemata venenosa vel extra suppositus vel comestus. **I**n multis etiam alijs prouenit medicina, ut dicitur idem.

De coagulo Ca. LXXIII

Coagulum est lac in quorundam animalium stomachis inspissatum, cuius virtute lac aliorum animalium coagulat, in qua parte butirosa cum caseata aggregata per serosa et aquea a partibus alijs sequestratur, ut dicitur aristoteli. li. iij. **Q**uanto inquit lac est spissius tanto caseatius et coagulatius, sed lac animalis carentis dentibus in superiori mandibula coagulatur. **L**ac vero animalis habentis in utraque non sicut nec eius sepius. **I**tem idem dicit, **L**ac coagulat ex coagulo et lacte ficuum quod lac ficuum aggregatur in lana deinde abluit illa cum modico lacte et citius illud lac admiscetur cum residuo et sicciorum coagulatur. **I**tem ibidem, **C**oagulum non inuenitur nisi in ventre lugentium adhuc ruminantium. **I**n illis qui non habent dentes in utraque mandibula non inuenitur nisi in lepore, quod utcumque autem plus vetustatur erit melius, et valet contra fluxum ventris maxime leporis parui et cerui, ut dicitur idem aristoteli. **I**tem li. xvi. dicit, **S**uccidit lac quod coagulat per coagulum, quoniam coagulum est lac in quo est calor spiritualis, et ideo adiuvat et sustentat lac sicut maris sperma sustentat menstrualem sanguinem femine in matrice, quoniam natura lactis et sanguinis menstrui eadem sunt, ut dicitur idem ibidem. **D**e coagulo dicit ysaac. capi. de caseo. **C**oagulum inquit coagulatur virtute sui acuminis et caloris atque siccitatis sibi dominantis quibus sua hu-

miditas finit. et quibus coagulum sit in omni
caseo. minus in sentitur in recenti propter multi
tudinem sue humiditatis. Coagulum itaque
in stomacho lactatis animalis et ruminantis
inuenit cum quo sal admiscet. et sic super ignem
in fumo desiccatur et indurat. cuius modica
particula cum in pauco lacte tepido resolu
ta est cum residuo lacte admixta totum coagu
labit quod est coagulabile et condensat. Unde pa
tet quod consimilis virtus latitat in suba coaguli
qualis inest substantie feminis masculi. ut di
cit aristoteles. auicenna. ysa. et alij. et beo dicitur de liq
ribus nunc sufficiant.

De diuersis virtutibus rerum
Capitulum. LXXV

Sunt autem quedam
virtutes tam humoribus quam liqui
ribus et rebus alijs inherentes. De
quibus breuiter aliqua inseremus. Nam
sunt diuersas complexionis et virtutes diuersis
rebus dominantes diuersimode reperiuntur
operantes vel est virtus apertiva maturatiua
mundificatiua etc. Asperitiua itaque virtus opa
tur per calidum et siccum cum subtili substan
tia. ut patet in cepis vel succo porri in alumi
ne et hmoi. ex quorum confectioe apiuntur
ora venarum et emorroides puocantur. ut di
cit constantinus. Rarefactiua virtus opabitur
per calorem et humorum. nam calor rei substan
tiam penetrat et dissoluendo humiditatem
sibi obedientem aperit et dilatat ut in malua
et sambuci mediano cortice et hmoi. que bul
lita in oleo cutem rarefaciunt et extendunt. ut
dicit idem. Opilatiua virtus operatur per fri
giditatem et humiditatem cum obtusa sub
stantia ut patet in draganto albumine oui et
psillio. nam hec viscositate et obtusitate sub
stantie poros replent et frigiditate restringunt
Inspissatiua virtus opatur per frigiditatem et
humiditatem. ut patet in mandragora que
posita super cutem ipsam inspissat. ut dicit idem
nam frigiditate constringit partes humidis
tatis liquidiores. Unde humiditas petens cen
trum reddit substantiam compactiore et per
sequens spissiore. aliquando autem operatur per calorem
et humiditatem. nam calor consumit partes

liquidiores. quibus consumptis partes ter
restres reddunt spissiores. Induratiua vir
tus operatur per frigiditatem et siccitatem. quia
pertraque qualitas mouendo ad centrum totam
substantiam reddit duriores. quibus autem opera
tur per frigiditatem et humiditatem. frigiditate
partes liquidas constringente. ut in gelu et in
glacie. Quibus etiam per calidum et siccum partes
terrestres conpingendo et per consequens in
durando ut in latere et in luto. Asperitiua
virtus operatur per caliditatem et siccitatem cum
grossa substantia. Nam calor quod est subtilius
eleuat et mouet ad circumferentiam. et illud acuit in
centrum. quod vero grossius et siccius tendit ad cen
trum et sic fit tota substantia inequalis que inequali
tas est causa asperitatis. propter hoc operatur
asperitatem in humido frigiditas coartando
et restringendo partes rei circumferentiales ad
medium non permittendo partes liquidiores se
dissidere ad extremum. propter quod partes su
periores in quibus dominatur frigiditas acu
te et aspere exterius sensui ostendunt. quia sunt
diuersitatem materie impressione a calido et
frigido recipientis varie sunt et diuersis rerum
conditiones et proprietates et rerum combinationes
naturaliter vel accidentaliter derelictae. ut dicit
auicenna. et constantinus. et est expressum supra in tra
ctatu de qualitatibus elementarijs proprietatum.
Item est virtus mollificatiua que opa
tur per calidum et humidum. et hoc vel per calo
rem humiditas partes dilatantem et rarefacien
tem et partes a partibus disgregantem. ut facit
diatrea que humida est et parum calida. me
diocriter in calore sui aperit et ex superabundantia
humiditatis sue humores fluxibiles red
dit. et sic persequens mollificat et remollit. vel
hoc fit eo quod calore dominante super partes
aereas et celestes. ut patet in vaporibus ter
restribus et aqueis attractis ad intersticia ae
ris ubi resoluunt in mollissimas pluias et
guttulas. nunc rosas. nunc grandinis siue ni
uis. ut dicit commentator super iij. meth. Sen
sui etiam est manifestum vi caloris dura re
mollescere et superueniente actione calidi
partes partibus inuicem vix herere. ut pa
tet in cera et in alijs liquefacilibus super

quarum ptes aqueas et aereas virt⁹ ignea
dominat. vt dicit cōment. Virtus aut matu
ratiua sicut et digestiua p calidam vrtutem et
humidam opatur. sicut et retentiua p frigidam
et siccam. et expulsiua p frigidam et humidam
et apitiua p calidam et siccam pncipalit⁹ ope
ratur. Attractiua virtus p calidum et siccum
operat. vt patet in diptanno serapino et ster
core colubino et similibus. Laxatiua habet
operari p eadem vrtutes sed veementius.
Vn que veement⁹ attrahunt laxatiua sunt
vt scamonea et Operat etiam p frigidam com
pimendo. et p humidam lenificando et lubrifican
do. vt patet in prunellis et bamaridis et. Put
refactiua qm qz per calidam et humidam operat
qm qz vero pter bec. Naturatiua p calidam et
siccam sicut et attractiua vt patz in cantbaridi
bus et flāmula et bmdm veement⁹ calidam q
pustulas generant et carnem vlceraunt valde
cito. De alijs autem vrtutibus et cōsimilib⁹
dicitur ē supra li. iij. de pprietatib⁹ elementa
rium qualitatuum in lib. viij. in tractatu de re
medijs morborū.

De putredine Ca. LXXXVI

Putredo est sub
p
stānalis humiditas corruptio
pniens ex indigētia caloris na
turalis supabundāte calore alieno. Calor ei
innaturalis agens in humidū quod nō res
gitur a naturali causa est induciua putrefa
ctionis. vt dicitur supra li. methe. Omne aut tērum
frigidum difficilius putrefit qz calidum. vt
dicit aristot. Similiter coagulatum rōne fri
gidi tardius putrefit. vt ē videre in glacie et
in cristallo. Omne enī feruidum calido tar
dius putrefit. vt dicit aristot. nam intensio ca
loris inducentis feruorē fortior est calore ae
ris aliunde venientis. et iō non pmittit se vinci
ne aliquā circa rem feruētē pmittit fieri im
mutationem. Omne enī motum tardius pu
trefit qz nō motum. vt dicit aristot. Nam mo
tus inducit calorem pseruantē et calorem ex
citāt naturalem. In sup omne fluens tardi⁹
putrefit qz nō fluens. vt dicit idem. Nam ca
lor accidentalis ex aere pntente infirmior est
et debilioz qz calor naturalis generat⁹ ex mo

tu sine ex fluxu. et iō ex facili se vinci nō pmit
tit. Omne aut corpus multum. i. multe ma
gnitudinis tardi⁹ et min⁹ putrefit qz corpus
paucum. vt dicit idem. Nam si corpus est ca
lidum plus habet caloris naturalis resisten
tis causis putrefactionis. Sit si est frigidū
sua naturalis frigiditas melius resistit calo
ri accidentali inducenti putrefactionē in ma
gno corpore qz in paruo corpore. et hoc patet in
mari. vt dicit aristot. nā mare diuisū cito putrefit
vniuersum aut nunqz. Similiter est videre
in aquis alijs magnis quaz ptes diuise a to
tali flumine cito putrefiūt. et ideo in partib⁹
sic diuisis vermes generant⁹ per putrefactio
nem. Cuius rō est quia calor naturalis disgre
gans in eis facit subtile diuidi a grosso et ter
reum ab aqueo et aereo. ex substantia autē
subtili aquea vel aerea a grossiore pte per cal
lorem sequestrata idem calor disgregans fa
cit generari vermes et alia animalia et hoc est
qz dicit aristot. quare calor naturalis disgre
gans constare facit disgregata. et cōuertit in
naturam aialis et hoc p putrefactionē. vt ca
loris extranei introducta. vt dicit cōment. Pu
trida ergo sūt gustui horribilia. et abomina
bilia stomacho. et nauseā puocantia. Sunt
et grauis odoris. et mali saporis et deformis
coloris. man⁹ insufficientia ptingentis. p traria
sunt humane cōplexioni. et subitā inducētia
sanis corruptionem. serpentibus tñ et vermi
bus pbenna cibum et refectioem. Que aut
sunt disposita ad putrefactionē p associatio
nem ad putrida celerius contrahunt corru
ptōes. Et mēbra putrida corripūt sana. et cū
nō sint spū puia puāt spū mēbra. Que ergo
sūt magis vicina nō pnt sanari nisi mēbrz qz
incipit esse putridū a putredine penit⁹ sepe.
Vnde que putrida sunt. non sunt vtilia nisi
solum ad hoc vt pscindant⁹ eiciant⁹ aut cōbu
rant. Sunt et alie vrtutes quib⁹ mediantib⁹
operat natura vt virtus nutritiua seu pasci
tiua in vegetabilib⁹. et in animalib⁹ est vrtus
generatiua tā in bipedib⁹ qz in quadrupedi
bus et est vrtus ouatiua tā in reptilib⁹ quibus
dam qz in volatilib⁹. sed de generatiua et nu
tritiua et alijs sibi submissantib⁹ sufficiēt⁹
superius dictū est li. iij. de generatione boīs in

libro. xviii. de generatione animalium in generali. et id de eis est supledendum. Virtus autē pcreandi oua est in animalib⁹ anulosi corpis vt in serpentib⁹ araneis scorpionib⁹ et similib⁹ et in natantib⁹. vt p̄ in cancrie sepijs et alijs in finitjs. et volatilib⁹ et i omnib⁹ bipedibus. q̄ vt dicit aristo. li. v. Bipedia inquit nō generant aīalia p̄ter boīem.

De ouis et eius pprietatibus.
Capitulum. LXXVII

Primo igitur de pdictis animāibus semen decisum in quedam corpuscula parua mollia humida et subalbida coagulatur et transformatur ex quibus p̄opatōnem diuersa animāia pcreant. et talia corpuscula oua sunt dicta eo q̄ sunt vuida. i. eo q̄ intrinsecus humore sint plena. vt dicit *Isid.* li. xij. Nam humidū est q̄d exterius humores habet. vult dum q̄d interius. q̄dam tñ vt dicit idem. putant ouū grecāz habere originē. Illi enim dicunt. oa. v. litera ablata. Oua autē quedā inani vento p̄cipiunt s̄ nō sunt generabilia. nisi que fuerint masculino p̄cubitu cōcepta et seminali spū penetrata. vt dicit idem. Ouoꝝ autē tantā vim dicunt esse vt lignū eis p̄fusuz non ardeat. nec vestis q̄dem adurat. vt dicit idem. Admixta q̄dem calce glutinare ferūt vitri fragmenta. vt dicit idem. Oua igit̄ p̄mō gignūt. deinde calore materni corpis formantur et animant. vt dicit *Isid.* fm aut aristo. li. iij. et v. Quant volucres et pisces et serpētes. sed multum differunt in bonitate et malicia in qualitate et quātitate in substāta et forma oua tā volucrum q̄z piscium et serpentū. Quant autem generalit̄ aues in fine veris et in p̄ncipio estatis. vt dicit aristo. li. v. p̄ter q̄z auis marina que dicit̄ alceon. quoniā illa auis ponit oua in p̄ncipio hyemis et cubat. xiiij. dieb⁹ ante q̄z pulli cōpleant. vij. dieb⁹ ante p̄ncipium hyemis. vij. post sicut dicit simonides in li. suo. Et dicit *Isid.* de bac aue li. xij. in litore stagni oceani alceon in bieme nidum facit. vij. diebus et ouat et excubat sup oua qua excubate septem dieb⁹ quiescit mare silentibus ventis et cōtinua septem diez tranquillitate miscit

pelagus. natura rex eius fetibus educandis exhibente obsequium. idem dicit pli. et basili⁹. in exameron et ambro. Alie tñ aues ouāt bis in anno vel pluries vt yrundines. sed prima oua corumpunt p̄pter byemē. oua vero posteriora cōplentur. Aues vero domestice vt ibidem dicit aristo. ouant tota estate sicut galline et columbe et p̄cipue q̄ bene pascunt et locus earum est calidus. Item dicit aristo. li. bro. vi. quedam aues ouāt toto anno p̄ter q̄z duob⁹ mensibus tropicoꝝ. scz in iulio et in decembri vt galline quaz quedaz ouant bis q̄libz die. Et que multū ouāt cito moriuntur. Columba autē q̄ntqz decies ouat in anno sed pauca ponit oua. Et aues vncōz vnguim sunt paucoꝝ ouoꝝum. Et quedā ouant in nidis. et quedam in arborib⁹ concavis. et q̄daz in foraminib⁹ terre et cauernis. et quedam in aruis et in rupibus. et q̄dam in arenis vt strucio. que nō fouet oua sua nec cubat sup ea s̄ calore solis complent et animant in arenis. et quedam oua fouent in nidis factis in arborum ramis. et quedā in petris altissimis. et q̄dam in arundinetis sicut oua auis a quati lium. Dicit etiam aristo. li. v. Oua auium sunt dura exterius. Et quedam sunt duoꝝum colorum quia citrina interius et alba exterius. Oua auium fluuiatū diuersificant ab ouis aliarum auium que in sicco nutriunt. quia citrinū est in istis magis q̄z in duplum ad citrinū auium que nutriunt p̄peripas. Variant etia in colore. nam columbarū sunt alba sicut gallinarū. et auium palustrū sunt glauca et q̄daz sunt sicut picta. vt oua nili. Diuersificant oua in figura. quoniā quedam sunt acuta. et quedā lata. prius vero erit latuz postea acutum. Oua vō longa capitis acuti p̄ducunt mares. habentia vō loco acuminis rotundū p̄ducunt feminas. In calidis autē regionib⁹ ponunt in fimo ad solem et cōplentur vt in egipto. et in quibusdaz locis in plūmis calefactis sicut i quadā ciuitate. quidā potato: cōposuit oua sub puluinarū et dixit q̄ p̄tinuauit potum quoz ex illis ouis pulli extraherant. Aliqñ etia ponunt oua in vas calidis et extrahūt ab illis pulli vt dicit idem. recepto tñ semine maris in matrice

simul cum semine femine comiscet. in principio apparet album deinde fit rubeum in modum sanguinis. post totaliter fit citrinum. deinde paulatim operante natura remanet citrinum in medio. et album in extremo. et cum complebitur erit et tunc mutatur a molliore in duriciem. quia in exitu coagulat et perfectissime indurat. unde oua quae diu sunt in ventre sunt citrina quaedam pellucula albida inuoluta. Sed quae sunt formata et completa indurant et illa duriciem testa nuncupant. et est idem testa in coagulo oui quod est embryon vel folliculus in corpore pueri iam concepti sed propter fortitudinem vel intensiorem calorem in corpore aui dominantis plus indurat et hoc fuit necessesse propter interioris liquiditatis preservationem. Quantum autem multae aues oua ventri sicut faciunt gallinae et anseres. ut dicitur aristoteli. ibidem lib. ij. et hoc accidit ex superfluitate humoris seminalis in corpore femine superabundantis. et sunt oua ventri pura et insipida humidiora alijis et sine dura testa et posita sub gallina non alterant sed remanent alba alba et citrinum citrinum. Talia oua inveniuntur in gallinis et anseribus pavonibus et columbis. Formatur pullus in ouo completur citrinus in estate quae in hyeme. quae oua gallinae sciuntur in. xvij. diebus in estate. in hyeme in. xxv. Et quae tonitrua veniunt in hora cubationis oua corrumpunt. sicut quae frequenter nuda manu tangunt. Gallinae etiam veteres ouant in principio veris. et oua gallinae iuuenis sunt minoris corporis. et vniuersaliter si gallinae non cubauerint super oua sua infirmabunt et corrumpentur. et ouum gallinae completur post coitum in. xj. die. Et quaedam aues in coitu non seruant sexum sed saltat femina super feminam. et masculus super mare. ut patet in colube. et talis coitus facit odorem fetidum et oua non pullificatiua. sed sunt sterilia quae ad modum oua venti. ut dicitur aristoteli. In ouis autem gallinae post tres dies cubationis apparet signa pulli. et tunc ascendit citrinum versus acutum ad illius locum a quo incipit fissura. et apparet quasi gutta sanguinis in albumine oui. et est principium seu materia ipsius cordis. ut dicitur super in tractatu de auium de generatione pulli quere ibi. Item oua in quibus sunt duo vitella faciunt gemellos pullos et pura et subtilem tela diuidunt ab inuicem haec vitella. ut ibidem dicit aristoteles. Et aues que

comedunt carnes non ouant nisi semel in anno propter byrundines quae bis ouant. Aquila ei ouat tria oua et tunc eicit a nido et cubat super oua xxx. dies. Hucusque aristoteles lib. vj. Item idem lib. xvij. Quia genera oua procreant completa dure teste nisi accidat occasio pro infirmitate. Item aues multae generationis faciunt sepe oua venti. quod non contingit auium boni volatilis neque curuorum vnguium. quoniam aues multorum ouorum sunt multae superfluitatis. superfluitas autem auium vnicorum vnguium transit in plumas et in vngues et in alas. et ideo earum corpus est purum durum et acutum et macilentum. et propter hoc non sunt tales aues multorum ouorum neque multum coitus. Aues ei contra pulchre propter corporis lenitatem et calorem ventris ouant multum. Sicut aues puri corporis sunt multum coitus et multorum ouorum. sicut patet in quibusdam gallinis quae quanto sunt magis puertate erunt plurimum ouorum. quae cibum talium transit in creationem ouorum. Item oua venti non erunt in auium boni volatilis. quae superfluitas earum est pauca. et ideo ouant oua pauca. oua venti si plura ouis conuenientibus generationi pullos. et sunt minoris quantitates. quoniam non sunt completa. vel propter multitudinem suam se minoris delectationis quam comedunt. quoniam in omni re delectabilis est quod est digestum et dulcius quam indigestum. Et quaedam aues quae olfaciunt mares et audiunt voces suas implent ouis. quae si multi cibi et multae superfluitatis et caloris. et ideo sunt fortiores appetitus. et ideo spermatizant et cito ouant. quia superfluitas illa transit in ouorum naturam vel calorem. Item generatio auium ex ouis erit quam femina sederit super oua et calefecerit ea. Et quae pullus in ouo non potest compleri sine nutrimento. ideo natura posuit cibum suum interius in ouo. et indigent oua propter debilitatem suam calefactione et ideo oua cito complentur in diebus calidis quoniam tempus calidum iuuat digestionem creationis. Est autem albumen materia et sustentatio pulli. vitellum autem cibum pulli et nutrimentum eius. et propter hoc albumen et citrinum distincta sunt quaedam tella propter naturae diuersitatem. et natura albuminis est quasi contraria naturae vitelli vel citrini. et propter hoc congelat citrinum tempore frigoris et postquam fuerit calefactum fiet humidum. albumen autem non congelat ex frigore sed fit magis humidum et quam assatum.

fuerit erit durz. et apud generationem pulli
in spissat. quonia sustentatio pulli est ex eo q
p umbilici accipit pullus abū ex citrino. et
citrinū in tpe illo est multū qmā erit būdūz
et defacile puerabile in abū. bucusqz aristo.
li. xvj. **D**e ouis aut di. ysa. i. diei. **Q**ua inquit
que generant ex aialib⁹ sanis z tpatis sūt nu
trimenti laudabilioris. **Q**ue vō ex crassis sūt
maioris nutritiōis et sapidioris. **S**ūt de co
euntib⁹ cū masculis cū calozē maiorem hnt
coeuntia qz nō coeuntia. sūt generata de iu
niorib⁹ qz in eis habet plus calozis. **N**ature
aut ouozum generaliter sunt tpatē z medio
cres et humane cōplexioni plurimū vicinā
tes. albumina tñ sunt frigidiora ad vitelloz
comparatiōz qd testat eoz aquea saporositas
et idō in odoze sunt vitellis grauiora z sunt
etiā indigestibiliora. maxime de veterib⁹ vō
latilibus aut de masculis nō coeuntibus vi
tella sunt tpatā calozū vicinā. z idō ad digeren
dum sunt meliora z faciliora pfortantia mē
bra et ab eis tardius dissoluenda. **V**ariā au
tem ouoz nutritiōem sūm diuersitatē ani
malū ex quib⁹ generant. qz generata de sub
tili animali z tpatō vt ex perdice vel gallina
ad nutriendū sunt laudabiliora. z sunt faci
le digestibilia. sed a mēbris facilius dissoluū
tur. **U**n ad regimē sanitatis meliora sunt qz
ad mēbra pfortanda. **Q**ue aut generant de
grossis aialibus ad digerēdū dura sunt z nu
trimenti illa laudabilis. sicut oua struōis an
seris z pauonis que sunt mali nutrimenti z
dura ad digerendū z grauis odozis. maxime
de veterib⁹ vel de carentibus masculis. z qñ
digerunt a mēbris tardi⁹ dissoluunt. z idō pl⁹
valent ad mēbra cōfortanda qz ad regimen
sanitatis. **G**enerata aut de auib⁹ iuniorib⁹
sunt leuiora. de veterib⁹ grauiora. de medio
cribus tpatiora. qz calozis sunt pfectioris et
minoris būditatis. z idō valent ad regenda
sanitatē z ad mēbra pfortanda. **Q**ua aut quā
to se recentiora tāto sūt meliora. z quāto ma
gis vetera tāto min⁹ bona. **V**ariant etiaz p
artificiū quadruplici. **N**ut ei sūt assata. aut
elixa. aut in iure cocta. aut frixa. sed assata sūt
elixis grossiora. z ad digerendū duriora. qā
focul eoz būditatē subalē psumit z desiccāt

Assata sub cinerib⁹ calidis peiora sūt qz q sup
carbones sūt discoopta. qz cū caloz ignis in ci
nerib⁹ ea circūtegar fumositatē eoz supflua
euaporare nō pmttūt. sup carbonēs vō posi
ta fumositatē resudando emittūt et munda
fiūt. **E**lixā aut in aqua meliora sūt qz assata.
qz aque būditas calozū ignis in desiccanda
sua būditate substantiali repugnat. z idō mi
nus sūt desiccatiua z calozū naturalē refrige
ratiua. **E**lixā aut cū coctibus sūt peiora qz z
grossicie z fumositati repugnāt coctice exte
rius z nō pmttūt supflua exalare. et idō gene
rant vōlilitatē inflatiuā z grauitatē stoma
chi z totius ventris. **I**n aqua vō fracta caloz
aque tpatē penetrat z grossicie suā subniliat
et aufert eis grauitatem odozis. **U**n et ceteris
sūt laudabiliora. sed tñ sola vitella plus sūt
desiccatiua z min⁹ solidatiua. **I**ndurata vō
desiccatiua sunt z a stomacho dure exētia
venasqz tarde penetrātia. bñ tñ digesta mul
tū pfortant. sed si remancāt indigesta stoma
chum grauat et intestina. mollia tñ z paruz
coagulata min⁹ sunt desiccatiua. z magis di
gestibilia. cito venas penetrātia. pectus bu
mectātia. tñ paruz sunt membrorū pfortatiua.
Item dura aut mollia in suis actionibus et
passionib⁹ sunt mediocria. **F**rixa aut oua ce
teris sunt peiora. qz in stomacho morātia in
fumositatem z corruptionē sunt magis mu
tabilia qcquid ibi ciboz inuenerint corrum
penta. grauitatē in stomacho generātia fa
stidia peiora faciētia qz alia oua maxime si
sunt frixa. **I**n vitell⁹ aut inter assata z in aqua
fracta sunt mediocria. bucusqz ysa. **Q**ua eti
am nō solum sunt vitilia ad cibum imo sunt
necessaria in multiplici medicina. **S**unt enī
bumectatia mitigatiua pectoris z gutturis
lenitiua. membrorū pfortatiua. resumptiua
z pditorum restauratiua. virtusiuuatiua ge
neratiue. cōbustiois z arsūre sanatiua. **N**az
ex vitellis ouoz assatis fit oleum optimū cō
busturis. **S**ūt ouoz vitella antracis z vene
noli apostematis curatiua. **N**am vitellum
crudū omi cū sale mixtū sanat antracē. vt di
cit pstan. **Q**uoz aut albumina sunt calozis
mitigatiua. tumozū repelliua. fluidē bumidi
tatis restrictiua. calidē artetice et podagre

luuatiua. qñ aut putrida et corrupta sūt ma-
xime sunt nociua. bumoz corruptiua. et suo
fetore nausee et vomit⁹ puocatiua et defacili
sunt moris illatiua

De ouis aspidum Ca. LXXVIII

Oua aspidū sunt

o pua et rotunda. liuida vel crocea
limosa. viscosa interius fetida ac
summe venenosa. quibusdam neruulis pa-
riter globata. quoz venenoz sume est mor-
tiferum contra qd remedium nō inuenitur
vt dicit plinius. Contingit aut vt dicit idem
ouū aspidis aliqñ ab alio venenoso vt a rube-
ta inueniri et ab eo foueri. et ex tali fomento
vermempcreari qui visu et flatu pimit more
basilisci siue reguli omne viuum. **Malicia**
vermis taliter pcreati primo sentit vermis q
eum fouet. Nam in pmo eius ortu quando
se fouentem aspicit patrē se generantem inte-
rimit et occidit. vt dicit idem. et hanc pprieta-
tem videt tangere ysa. xlix. ca. vbi dicit q qui
comederit oua aspidum moriet. et quod cō-
fotum est ex ouis et nutritum erumpit in re-
gulum vbi dicit glo. ex ouis aspidis generat
regulus. et ex iudeis venenosis nascetur an-
ticubustus

De ouis aranee Ca. LXXIX

Oua aranee sunt

o multa et modica. liuida paruis
maculis aspersa diuisa et ab in-
uicem separata venenosa mollia et viscosa. q
si casu aliquo fuerit pdita aranea protinus
querit ea et suis additamentis interioribus
et rostro reponat ipsa. Ex vnico autem ouo
multe et innumerabiles aranee generant ita
paruule q vir vident. et tñ statim qñ ouum
ereunt teles texere incipiunt ita subtiliter q
nature ingeniositas paziter et virtus possunt
merito in tam puo opusculo admirari. qre
supra de aranea li. xvij.

De ouis aquile
Capitulum. LXXX.

Oua aquile sicut

et accipitris sūt pauca qz nisi ra-

rotternariū numez nō excedunt. et sepe aquila
eicit terciū de nido. qz difficulter cubat
sup oua. vt dicit aristo. li. xv. In nido autem
suo collocat quandā gemmā cuz ouis suis
quā putant magi valere contra tonitruum
et ideo dicunt aquilam lapidem ponere cuz
ouis ne a tonitruo corrupant. vt dicit pli.

De ouis anserum Ca. LXXXI

Anserina oua ma-

agna sunt et dura ad digerendum. et
difficilius cubant et tardius com-
plent. qz oua gallinarum.

De ouis anetarum
Capitulum. LXXXII

Anetina oua ouis

gallinacis sunt maiora. s; nō sūt
ita lapida nec ita bene nutritilia
sicut oua gallinarum.

De ouis alaudarum.
Capitulum. LXXXIII

Oua autem alau-

de sūt modica. colore varia. cubāt
sup gleba et ibi deuorantur sept⁹
a reptilibus et mustelis.

De ouis bubonuz Ca. LXXXIII

Oua bubonis sūt

o pua et maculosa fragilis teste in-
sipida multuz habentia de albu-
mine et minus de vitello. Venant aut de die
monedule oua bubonis et comedunt ipsa et
ipse de nocte comedit oua monedule. et ideo
pntine pugnant inuicez p ouis suis. vt dicit
aristo. lib. viij.

De ouis coruorum
Capitulum. LXXXV

Oua corui ut dicit

aristo. li. vi. sunt multa et cubant
solum a femina et masculus inte-
rim defert et cibuz. et eijat aliqua ppter mul-
titudinem. Quat autem coruus et pullificat
in medijs estus feruozibus contra naturam
aliaz auium. An petronius. Coruus matu-
ris frugibus oua defert.

De ouis cignorum
Capitulum. LXXXVI

Oua cigni sūt multa et magna oblonga dure teste nō multum grati saporis et grauis odoris sunt dure digestionis magis q̄ oua anseris

De ouis cocodrilloz
Capitulum LXXXVII

Oua cocodrilli sūt maiora ouis anseris et fouentur in terra vicissim nunc a masculo nunc a femina. vt dicit pl. li. viij. Sūt autē oua illa venenosa et interius quasi saniosa. olfactui et gustui horribilia et ad comedēdū mortifera.

De ouis columbarum
Capitulum LXXXVIII

Oua columbe sūt minora q̄ galline alba rotūda aliquantulum oblonga sapida calida et bene nutritibilia. Sūt autē oua columbe duo et ex vno generat masculus et ex alio femina. et masculus cubat super ea de nocte. et femina de die. vt dicit aristo. li. vi. Multoties autem ouant in āno quia decies et maxime in calidis regionibus vt in egipto. quere supra libro. xij.

De ouis colubroz
Capitulum LXXXIX.

Oua colubri sunt multa sicut et aliorum serpentum valde rotūda subalbida vel bumida mollia saniosa coniuncta et mortifera et venenosa

De ouis draconū Ca. XC

Oua draconis sunt maxima maiora lōgitudine q̄ oua cocodrilli vel struonōis. vt dicit pl. Est aut animal ouans interi⁹ sed nō exteri⁹ sed intus complent et formant fetus. Unde draconum oua sunt pauciora q̄ aliorum reptilium. sed sunt maiora sanguinolenta et saniosa virulenta mortifera et venenosa.

De ouis herodiorum Ca. XCI

Oua herodij sunt

oua varia oblonga sicut oua accipitris siue nisi et sunt pauca q̄ ois auis curui vnguis est fortis volatus et pauca humiditatis et supfluitatis. et ideo paucorum ouorum. vt dicit aristo. li. xvij.

De ouis formicarum Ca. XCII

Oua formicarum sunt valde puula albida et rotūda. que extra corp⁹ paulatim recipiūt in locis calidis muscidis incrementa quicq̄ plenarie cōpleant. que si aliquo casu mota fuerint d̄ suo modo vel dispersa a formicis recolligunt et ad suos nidos referunt. odorifera sunt et medicinalia. vt di. pl. An et vbi si bi medent comestis ouis formicarum vt di. pl.

De ouis gruū Ca. XCIII.

Oua gruis medio criter sunt magna pallida dura et insipida grauis odoris et ingrati saporis dure digestionis.

De ouis griffonum // Ca. XCIII

Oua griffis ouis aquila sunt maiora. duriora sapore et odore grauiora. q̄litate sūt calidiora et sicciora et et numero pauciora. q̄ vltra duo nunq̄ parit. q̄ valde est difficilis cubationis. vt dicit aristo.

De ouis gallinarum Ca. XCV

Oua gallinarum sūt ceteris t̄patoria. nutritio. bovis puenientiora. vt sup̄ dictū est. Quatuor venti sūt insipida et illaudabilia nutritio. De hoc quere supra ca. et li. xij.

De ouis byrundinū // Ca. XCVI

Oua byrundinum sunt plura. nā vt di. aristo. aues purioris corporis multe sūt ouationis. vt dicit arif. nulla aut auis carnē comedēs ouat bis in āno p̄ter byrūdinē q̄ ouat bis. et aliquā bis pullificat. Quia aut p̄ma aliquā corūpuit p̄ byemē. posteriora vō p̄plent. vt dicit aristo.

De onis cancroz **Ca. XCVII.**

Oua cancrozū p̄t
mo generant infra conicem ⁊ ven-
trem inē caudam ⁊ dorsum intrin-
secus deinde emittunt̄ exterius ⁊ sub cauda
recolligunt̄ et ibi turgescunt ⁊ rotundant̄ et
crescunt donec cōpleant̄. pereūt aut̄ q̄n̄ semi-
ne masculi nō pfundunt̄. vt dicit aristo.

De ouis locustarum // **Ca. XCVIII**

Oua locustarum
intus generant̄ ⁊ sunt plura ⁊ mi-
nuissima q̄ effusa sup frondes
et ḡmina in aere corrupto calido ⁊ humido
in infinitū aliq̄n̄ multiplicant̄.

De ouis lacertarum **Ca. XCIX**

Oua lacertarum
sunt similia ouis serpentū. Sed s̄
minora viscosiora ⁊ sūt venenosa
sed minus q̄z serpentū. vt dicit pli.

// **De ouis milui** **Ca. C**

Oua milui sunt
pauca parua crocea et maculis
respersa. ouis ceteris auū silue-
strum magis terrestria atq̄z sicca. sapore in-
sapidissima in odore grauiora.

De ouis merguli **Ca. CI**

Oua merguli sūt
parua multa. calida. varia t̄n̄ et
alba. parum differentia ab ouis
anatum stagnoz et fluuioz.

// **De ouis nisi** **Ca. CII**

Oua nisi sūt par-
uula varia calida ⁊ sicca et quā-
doq̄z parit̄ n̄lus oua venti quā
bonimis impinguatur.

De ouis coturnicum **Ca. CIII**

Oua coturnicis sūt
similia ouis corui et d̄z qd̄ valent
epilenticis ⁊ caducis. vt dicit pli.

De ouis onocrotalozum
// **Capitulum. CIII**

Oua onocrotali sūt

similia ouis anseris sed minora sūt
et insipidiora ⁊ in odore grauiora ⁊
in colore min⁹ alba ⁊ ad digerendū duriora

De ouis pauonum **Ca. CV**

Oua pauonis sunt
grossa ⁊ dure teste ⁊ xxx. dieb⁹ cu-
bat sup oua sua et tūc landunt̄ et
ponit. xij. oua ⁊ par min⁹ ⁊ abscondit oua sua
femina p̄pter masculum qui si inuenert̄ ea
frangit. vt dicit aristo.

// **De ouis perdicis** **Ca. CVI**

Oua perdicis sunt
silia ouis columbe in spamento
et in cōplexione ⁊ i magnitudine
et furat̄ alē alteri oua sua. s̄z bec fraus fructū
n̄ h̄z qz cū pulli vocē audierit p̄pe genitricis
matrē que eos fouerat derelinquit ⁊ ad eas
que eos genuit reuertunt̄. vt dicit si.

De ouis passerum **Ca. CVII**

Oua passeris sunt
valde pua et minuta ⁊ bis i āno
ouat ⁊ pullificat p̄cipue q̄n̄ p̄ma
oua corrupunt̄ vt casu aliq̄ amittūt. Sūt at̄
calidissima renū inflatiua ⁊ libidinis excita-
tiua sicut̄ eoz cerebella. vt dicit constan.

// **De ouis quistule** **Ca. CVIII.**

Oua quistule sūt par-
ua ⁊ rotūda. minora q̄z pdicis ⁊ ma-
iora q̄z alaude. Et est quistula auif
modica a sono vocis sic dicta. carnosa p̄no-
sa minoris volat⁹ q̄z alauda. ⁊ nidificat sub
gleba sicut̄ alauda. ⁊ e⁹ ouis isidiaf mustela
et iō ponit oua in diuersis locis ⁊ sup quedā
cubat masculus. ⁊ sup q̄dam femia. sed post
educationē pulloz de eis par sollicitant̄.

De ouis riuatricis **Ca. CIX**

Oua riuatricis. i.
cuiusdā serpentis venenosi aq̄s in-
ficiētis sūt sicut oua coluba s̄z mi-
nora ⁊ in macul̄ respiora. ⁊ sunt virulentio-
ra ⁊ p̄niciosiora. Riuatrix autē fouens oua

iuxta aquas vel fontem veneno eas inficit et
corumpit de quo luc. Ruatrix violator a:
que zc. quere. xij. li. 31.

De ouis strutionum Ca. CX

Oua strutionis sunt
maria rotunda valde alba durete:
ste insipidi saporis et gnis odoris
qn aut venit hora vt oua piat ad stellas pla
des oculos leuat. no ei oua ponit nisi in ouu
illi⁹ stellatois. An visa stella circa mensum
iulij arenam fodit vbi ponit oua sub sabulo te
gens ea. et cu ea reliquerit stati obliuiscit vbi
ea posuit. nec ad ea redit vltra sed calor sol in
arena illa excoquit. et ex eis pulliculos preat
et pducit. si in fracta testa pullus educit⁹ fue
rit: mat ipsuz recognoscit et que in ouo ptem
perat. egressuz recolligit et nutrit. Oua au
tem strutionis in ecclesijs suspēdunt ad orna
tum ppter eoz magnitudinē et raritates.

De ouis turturum // Ca. CXI

Oua turturis simil
lima se ouis colūba: et aliquantulu
miora. et ouat in pede duo oua. et si
pl⁹ ouat nisi oua pma corrupat. vt di. arif. li.
xvij. ouat et cubat sup dura ligna vt colūba
pi cubare et ouare vsqz ad. xv. anol. vt di. arif.

De ouis vpparū Ca. CXII

Oua upupe sunt si
cut oua pdicis. S; minora et duri
ora et aspectui deformiora et gustui
insipidiora et odoratui gniora. In stercoza et
imuda fouent et cuab⁹ et h⁹ oua magis et ma
lesicis vt dicunt sunt vtilia ad sua maleficia ex
ercenda. vt di. pl. li. xix.

De ouis vulturum // Ca. CXIII

Oua vulturis sunt
magna sic aqle et pauca q difficili
ter cubat sup oua sua. Sūt at sub
nigra macul respia dure teste. mali odoris et
ingrati saporis. et aliqn eniat aliq de ouis suis
sicut aqle. q: si defacili pot nutrit pullos su
os. vt di. arif. Nec b ouis et de mo ouatōis et
eoz qlitanb⁹ et differētijs dicta iaz sufficient.

**De numero pondere et mensura
et primo de vnitae Ca. CXIII.**

Ad predictas pro
prietates reb⁹ insertas vltio visuz ē
mibi vtile ilerere qdā pauca et leuia
de pprietatib⁹ et differētijs numeroz mēlura
riū ponderē et sonoz. naz vt di. 31. li. iij. Rō nu
meroz nō est ptenenda. In mltis ei sacre scri
pture locis elucet qntū misteriu obinet rō
nūeroz. Nō ei frustra dicitur est. Dia fecisti
numero pōdere et mensura sic di. sapie. ca. xj.
nā senari⁹ q ex suis ptib⁹ est pfect⁹. mūdi pfe
ctōz designat. et sic de alijs nūeris ē intelligen
dū. Nihil ei scire possum⁹ sine nūeri discipli
na. q: p eā horat tēporū discernim⁹ qn de mē
suz circulo disputam⁹ dū spaciuz am redeū
tis agnoscim⁹. p nūerū si qdē instruimur ne i
cōpotis psumamur. Colle inq nūerū in reb⁹
et oia pereūt. Adime cōpotū et totū ignoran
tia plectit. Nec differūt boies a ceteris aia
lib⁹ q rōnem calculi et cōputatōis ignorāt.
vt di. 31. ibidē. Idē enā sentendū de pncipio
arismetice. q: nūqz sciet qd sit triāgulū sine
enari. nec qd angul⁹ sine qternario: sic de
alijs. vñ notū est q sine pgnitōe nūeri nulla
scia mathematica possidet. vt ibidē dicit. Au
mer⁹ aut vt di. idē. est mltitudo ex vnitatib⁹
aggregata. Nā vnitatis radix ē et semē nūeri
sue mat. nō ples siue numer⁹. q: vnitatis inge
nita est non hñs numer⁹ a q exeat se d omniū
numeroz est origo a q ois numer⁹ effluit et
emanat. Nā vñū est radix mltitudinis et mlti
plicatōis et est simplic⁹ et sublim⁹ et vtuos⁹
oim sub eo ptenoz. vt di. arif. et auic. j. li. ca. ij.
Nā cū vñū sit radix et origo mltitudinis oia
sub se pnet et oia se in eo vt i suscipite. vt di
cit idē. c. xxxiij. Nā vnitatis pperas ē mltitu
dinē efficere et illā retinere et ei eē dare. ac i oib⁹
bus e⁹ ptib⁹ existere et pnerere simplr vt dicit
li. iij. c. ij. Et cū oim rez vnitatis sit origo. quā
to pl⁹ res appropinqt vnitati tātō plus appro
pinqet veritati. vt di. idē. c. ij. Nā vnitatis se bz
ad modū forme. dualitas aut p modū mate
rie. Et id quāto res plus accedit ad vnitates
tātō plus recedit a duplicitate et appropinqt
ad simplicitatē. et quāto plus accedit ad vni

tatem tãto plus ad entitatẽ. qz esse nõ est pũt
vnitate. vt dicit li. ij. c. ij. **N**ec diuificat vnitas
nisi ppter materiã cũ sit sustentatrix omniũ
et retentrix. vt dicit li. v. ca. xxxi. **T**anta enis laus
vnitatis est apud sapiẽtes qz a multis anima
dicebat esse vnitas i numeris pcedẽs ab vni
tate. z dixerũt qz vnitas est pncipiũ cuiuslibz
vniũ z discretũ. vt dicit auic. li. ij. ca. j. Est ita
qz vnitas cõmendabil qz a nullo numerabi
li oriẽ sed a seipsa pncipiã a qua omnis nu
merus oriẽ. ad quas ois numerositas tanqz
ad radicẽ ppiã et originẽ reuocat. vt dicit dicit
Item rõne simpliciter. qz vniũ est qd nõ di
uidit. vt dicit idem. c. ij. **V**erissime inqz vniũ
est qd nec actu diuidit nec intellectu z tal vn
tas est pncipiũ numeri. vt dicit idem ibidẽz.
Item dicit idẽ vnitas est in qua nõ est multi
tudo qd vnũz intelligit d vnitate pma z sim
plici ad quã omnia qntũm cũ qz disparia re
ducunt. **N**am vnũz multipliciter dicit vt post
patebit. **I**tem rõne pfectibilitatis. nã pncipa
ria quelibz in se pfecta sunt qn ad vnitatem
sunt redacta. **N**ãz totalitas et pfectio debet
vni. vt dicit aristo. v. pbi. ca. iij. qz pfectus suf
ficiat ad esse vnum vt dicit in li. de celo z mundo
ca. ij. **I**tem rõne singularis dignitatis. **V**nũ
enim p se est aliqd exis solitariũ. vt dicit in lib.
meth. ca. xvi. et idẽ al gazel. dicit sup. ij. meth. c.
xv. qz causa vnitatis est vniũ essentialit et p
mo z magis dignũ. **E**st aut vniũ siue vnitas
multiplex vt dicit alg. est vniũ simplex. z vniũ
est fm quid. vniũ simplex dicit vniũ in quo non
cadit multitudo nec actu nec potẽtia. vt pun
ctus z vnitas. **E**st vniũ simplex in quo nõ est
actu multitudo qzuis sit potentia vt lectus z
membz in quo nõ est multitudo actu. **V**nũz
autẽ fm quid dicit multipliciter. vniũ genere vt
hõ z bos. vniũ specie vt sortes z plato. vnum
accidente vt nix z cerusa. vnũz pportione vt
auriga z naua. z vniũ in subiecto vt dulce et
album in aliqua subã vna. **A**risto. aut pmo
pbi. c. v. dicit qz est vniũ accidente vt duo acci
dentia in vno subiecto. z est vniũ p se multi
pliciter. vt vniũ in cõtinuatione quoz terminũ
vnus. z vniũ specie vel forma vt sortes z pla
to in homine. vnum genere vt homo z bos
in animali. z vnũz in diffinitõne vt illa quoz

vna est diffinitio. et vnum in diuisibilitate vt
punctus. z vnũz numero vt singulare. z vniũ
simplicitate vt essentia. z vnũz totalitate siue
pfectione vt circulus. z vnũz materia vt om
nia corpalia. **B**ernardus autẽ distinguit. ij.
modos vnitatis ad eugẽ. v. est enis vnitas
naturalis z gratuita et est sup vtrunqz cõstr
tuta. **V**nitas aut naturalis est in quadupli
ci differentia qdam est p aggregationẽ rerũ
differentiũ z distinctaz vnitas collectiua. vt
multi lapides faciũt vnũz accerũ. et quedãz
est p colligationẽ pium formaliter differen
tium siue pium eibero geneaz et est vnitas
pstitutiua. vt multa membra vniũ corpus. z
quedã per punctionem differentiũz serũ in
generatione plus z sic est vnitas cõiugatiua
qn scz vir z mulier sunt duo in carne vna. et
quedã est p vnionem naturarũ differentiũz
puenientũ in vnitatẽ psonalez. z hec est vni
tas natua qua aia et caro sunt homo vnũ.
Vnitas aut gratuita sũt quatuor habet dif
ferentias quaz pma est potestatiua qua hõ
virtuosus stabilitur in se z inuenit animo in
diuisus. **S**ecũda est pstantanea vt p caritatẽ
multoz in dño est anima vna z corpus vniũ
Tercia est votua qn anima cum deo habet
p omnia pformitatem z vnus eius adberẽt
vnus spiritus est cum eo. **Q**uarta dignati
ua qua lumen noster a dei verbo est assum
ptus ad persone diuine vnitatem. **V**nitas
supnaturalis et gratuita cõsubstantiata est
vnitas trinitatis. quã quidem vnitatẽ opoz
tet esse solam z singularem vt in ea sit status
et quies omnium vnitatum. **E**x p̄dictis p̄z
qz totalitas z pfectio debetur vnitati. vt vult
aristo. v. pbi. **Q**d enim totũ. i. pfectũ non est
nõ dicitur vnum vniuersaliter. vt dicit idẽz.
Sunt autẽ vnum numero quoz materia
est vna. sed forma sunt vnum quoz vltima
pfectio est vna z totalis. **V**nũ genere quo
rum forma p̄dicamenti est vne. vnitas autẽ
que est pncipium numeroz nõ est vna ma
teria sed numero. vt dicit aristo. ibidẽ. **E**t res
simplicissima que pmo subsistit et pillã oẽs
alie. **I**n omnibz generibz vniũ est pncipium
qd est in illis pncipale vt in coloribz est albe
do. z in neumatibz tonũ siue sonũ zc. vt dicit

x. li. met. ca. iij. et ideo unitas numeralis a qua
oritur et ad quam resolutus omnis numerus diuine
unitatis est expressiua similitudo et figura. Nam
ut dicitur iij. met. ca. iij. primus in genere subiectus et
indivisibile est motor primus eternus. scilicet deus
absolutus ab omni materia que non solum est prin-
cipium primum tanquam motor. sed tanquam forma et
finis et actus ultimus ei non admiscetur poten-
tia omnino. Unde ab ipso deo uno in subiecta prece-
dit omnis creatura effectiue et exemplariter
sicut sub unitate preceedit omnis numerus origi-
naliter. et ad ipsum velut ad finem omnia referuntur
sicut ad unitatem primam omnes numeri resolu-
untur ut idem sit finis omnium qui est principium
deus que est benedictus in secula seculorum.

De binario Ca. CXV

Additam unitatem autem
addita unitate dualitas preceat
que post unitatem omnium numerorum
principium et secundarium tenet locum. Item et
numerus qui binarius dicitur ab aliquibus in-
famis dicitur. quia ab unitate per binarium sepa-
ramur. unde nota dicitur esse divisionis. sed
ut dicitur augustinus in vi. musica. Si vituperabilis est
quia ab unitate primo recedit. laudabilis est
quia ab unitate extens ternario appropinquat
et accedit.

De ternario Ca. CXVI

Ternarius est nume-
rus ex unitatis additione ad bina-
rium generatus. et est ternarius in
numero sacratissimus. quia in ipso totius
trinitatis vestigium inuenitur. quia sicut prima
unitas primi principii representat unitatem sic ter-
narius personarum in deo exprimit trinitatem
filii. scilicet a patre generationem et spiritus sancti a patre
per filium processionem. In ternario liqui-
dem adhibuit aristoteles magnificare deum subli-
mem et gloriosum. ut dicitur in libro de celo et mundo
do. c. ij. nam beatam trinitatem clamat et predicat
quolibet creatura que facta est a deo trino et
uno in numero pondere et mensura. ut dicitur
libro sapientie. xj.

De numero quaternario
Capitulum. CXVII

Ex additione uni-
tatis ad ternarium quaternarius
surgit. que et a figura quadrata no-
men sumpsit ut dicitur in i. forma autem quadrata
gula maxime stabilis est atque firma. et ideo maxime
stabilitatem signat vniuersalis ecclesie et fir-
mitatem fidelis anime tam in veritate quam in sci-
entia et doctrina que comprehendit cum omnibus
sanctis que sit longitudo latitudo sublimitas
et profunditas.

De numero quinario Ca. CXVIII

Ex additione au-
tem unitatis ad quaternarium sur-
git secundus numerus impar. scilicet quinq-
narius que in impares in binario distans a ter-
nario est secundus. et illos ideo sepe designat que ad
trinitatis fidei doctrinam et scienciam superaddit. et
tamen queuis instructi sint per fidem et per legem. nihi-
minus tamen quinq- fatuus virginibus et quinq-
iugabonum ementibus apparant quinq- carnali-
um sensuum voluptatibus adhuc detinentur.

De senario Ca. CXIX

Ex additione quo-
que unitatis ad quaternarium crescit senari-
us que primus numerus est perfectus qui
ex partibus suis aliquotiens sit aggregatus red-
dit eandem summam quam in monadibus numeris
non inuenitur nisi in senario. nec in decadibus nisi
in. xvij. et ideo dicitur boetius in libro. ca. xvij. quod senarius
est numerus emulator virtutis que nec superflue
progrederetur nec diminute remitteretur. sed in equa-
les partes tenet medium non habens superfluum neque
diminutum. nam senarius continet in se tres sui
media. scilicet ternarium. et terciam. scilicet binarium. et sextam. scilicet
unitatem. sex autem unitates faciunt senarium et duo
ternarii senarium et tres binarii eundem reddunt
numeros. et ideo iste numerus perfectionis gratie
et virtutum signat in scriptura.

De septenario Ca. CXX

Septenarius qui
dem que ex additione unitatis ad sena-
rium et in impares est tercius super
crescentiam gratie designat septiformis. que

semper crescit et proficit in tenentibus fidem beatissime trinitatis.

De octonario Ca. CXXI

Octonari⁹ autem

qui crescit per additionem unitatis ad septenarium componitur ex duabus partibus equalibus. scilicet ex duabus quaternariis vel ex duobus imparibus inaequalibus. scilicet ex quinario et ternario signat superadditio beatitudinis et glorie in patria. quam succedit illis qui habuerunt sepius formam gratiae hinc in via. ubi paritati merito rum rindebitur pietas primorum et impietati tormentorum et afflictionum impietas gaudiorum et periculorum solationum. **Ma** gaudium martirum aliis paribus excedit gaudium perfectorum et virginum iugatorum ut stella differt a stella in claritate. prima coximb. xv. et idem propter inaequalia merita et gaudia diuerse et dispares dicuntur in domo patris luminum mansiones. Job. xv.

De nouenario Ca. CXXII

Nouenari⁹ autem

qui crescit per additionem unitatis ad octonarium et componitur ex triplici inaequalitate. scilicet seorsum cum denario solus in unitate differens ab eo. statim et gloriae rependat triplicis hierarchie angelorum quorum quilibet provenientiam habet et conformitatem cum sancta trinitate et immediatus se habent ad deum ceteris creaturis.

De denario Ca. CXXIII

Denari⁹ autem qui

per supercrescentiam unitatis excedit nouenarium est limes et terminus omnium simplicium numerorum. **Pr**imum autem omnium compositorum representat merito ipsum christum deum qui est alpha et omega. scilicet principium. non solum creaturarum principium simplicium verum felicitas et beatificatio est hominum et angelorum. **De** narius itaque numerus est primus limes numeralis sine additione vel replicatione ulterius numerus non ascendit. qui decies in se ductus numerum reddit perfectum. scilicet centenarium qui deleva transit in dexteram. ut dicitur beda. **Et** itaque dicitur per tres quod numerorum alius est digitus alius articulus. alius compositus. digitus continet nu-

meros simplices ab uno usque ad decem. **Ar**ticulus continet. x. et reliquos denarios. **Co**mpositus amplectitur digitum et articulum. ut. xj. xij. xij. et sic de alijs usque ad. xx. qui est secundus articulus sic. xxx. et. xl. et sic de alijs usque ad centum et decies centum reddunt. **Ma** in quo patet dignitas denarii sine cuius replicatione ad millenarium non provenit. **Re**cipit autem numerus quantitate et accretione. **N**umerorum alius par alius impar. **N**umerus par est qui in duas partes equales dividitur potest. ut. ij. iij. vj. viij. **I**mpar numerus est qui equis partibus dividitur non potest uno vel deficiente vel superabundante. ut. iij. v. vij. et reliqui. ut dicitur. **I**si. **Pa**r autem numerus sic dividitur. quia alius est pater par. alius pater impar. alius impari par. et impater impar. **Pa**riter par numerus est qui secundum parem numerum pater dividitur quilibet ad indivisibilem perveniat unitatem. **Ve**rbigratia. xliij. habet medietatem. xxij. bica autem xvi. et iste. viij. octo autem. iij. et bichinarius. iij. bichinarius autem unitatem habet qui indivisibilis et singularis est. **Pa**riter impar est numerus qui in equas partes recipit divisionem sed partes eius remanent indivisibiles. ut. vj. x. xij. xvij. xxx. l. mox enim ut tales numeros divideris incurres numeros quem dividere non poteris in equas partes. **I**mpari par numerus est cuius partes equaliter dividuntur non potest usque ad unitatem non contingunt. ut. xxij. bichinarius. iij. faciunt. rursus in aliam medietatem. vj. deinde in aliam medietatem. iij. sed ulterius cessat divisio et inveniunt terminum indivisibilis ante unitatem. **I**mpari impar est qui ab impari numero impariter numeratur. ut. xv. et. xlix. qui dividitur ut impares numeri ab imparibus et paribus dividuntur ut septies. vij. faciunt. xlix. et quinquies. v. xv. **It**em parium numerorum alij dicuntur superflui alij diminuti. **S**uperflui sunt quorum partes simul ducte plenitudinem suam excedunt ut puta duo denarius. habet enim partes quinque. duodecimam quod est unum. sextam duo. quartam quod tria. tertiam quod quatuor. dimidiam quod sex. unum enim duo et tres et quatuor et sex simul ducta xvj. faciunt et longe duodenarium excedunt sicut et alij similes plurimi.

De numero diminuto
Capitulum. CXXIII

Diminuti sunt numeri qui partibus suis computatis minorum summam efficiunt. ut puta denarius cuius partes sunt tres. Decima quod est unum quinta quod est duo. Dimidia quod est quinque. unum ei et duo et quinque simul ducta octonarium faciunt denario longe minore. **S**ic bis est octonarius et alij plurimi qui in partes redacti infra consistunt. **P**erfectus numerus qui suis partibus adimplet. ut senarius habet tres partes. scilicet sextam tertiam et dimidiam. sex ei sunt una tertia. ii. et dimidia. scilicet tres et he partes in summam ducte. scilicet ii. et iii. senarium perficiunt et summam. **S**unt autem perfecti numeri infra denarium sex. infra centenarium xxviii. infra millenarium. cxxviii. et infra. x. **M**. cccc. xcvj. et hi numeri perfecti semper i. vi. vel in. viii. terminantur. et hoc alienatum. ut dicitur hoc. **P**erfectos autem numeros raro inuenies defacili numerabiles. quia ut dicitur de paucis sunt nimis instanti ordine preceati. superflui autem et diminuti sunt multi et inordinate dispositi et nullo certo fine generati. **I**mpares autem numeri sic diuiduntur. **A**lij sunt simplices. alij compositi. alij mediocres. **S**implices sunt qui nullam aliam partem habent nisi solam unitatem ut ternarius solam tertiā. et quaternarius solam quintam. et septenarius solam septimam. bis ei una pars sola est. **E**t compositi sunt qui non sola unitate metiuntur sed etiam alieno numero preceantur. ut. ix. et xv. et xxi. et xxv. **B**icum enim ter trini. et septies trini. et ter quini. et quinque quini. **M**ediocres numeri qui quodam modo simplices et incompositi esse videntur. **A**lia vero modo compositi ut verbi gratia. ix. xxv. **N**ouenarius enim dum non partitus fuerit primus est et incompositus. quia non habet numerum communem nisi solam monadicam. **M**. xv. vero compatitur. secundus est et incompositus. quia in illis communis est numerus propter monadicum. id est ternarius numerus qui nouenarium presumant. ut ter trini. xv. et ter quini.

De secunda diuisione totius numeri

Capitulum. CXXV
Alio modo diuiduntur

numeri. quia omnis numerus aut consideratur per se aut ad alium. per se est numerus qui sine relatione aliqua dicitur. ut. ii. iii. v. vi. et similes. **N**on aliud est numerus qui relatione ad alios comparatur. verbi gratia. iii. ad. ii. dum enim quaternarius ad binarium comparatus fuerit duplex dicitur et multiplex. scilicet. vi. ad. ii. et viii. ad. iii. et x. ad. v. **T**erum tres ad unum triplex. sex ad duo et nouem ad tria. **E**quales autem numeri dicuntur qui similitudinem quantitatem sunt equales. ut. ii. ad. ii. et iii. ad. iii. et x. ad. x. **I**ncogniti qui adinuicem in equalitate demonstrant. ut. ii. ad. duo. et iii. ad. iii. et vniuersaliter quoniam maior minor et minor maior partem dicitur in equalis. **M**aior numerus est qui habet in se illum minorem numerum ad quem comparatur et parum plus ut quaternarius habet in se ternarium numerum et eius alias partes duas. et sic de alijs. **M**inor numerus est qui continetur a maiore ad quem comparatur cum aliqua parte sua ut ternarius ad quaternarium continetur ab eo cum duabus partibus suis. **M**ultiplex numerus est qui habet in se minorem numerum bis aut ter aut quater aut multipliciter. ut duo ad unum duobus comparati fuerint dupliciter est. tres ad unum tripliciter. quatuor ad quodam dupliciter. et sic de alijs. **C**ontra submultiplex numerus est qui intra multiplicem numerum multipliciter continetur. ut unum a duobus bis continetur. a tribus ter. a quatuor quater. a quinque quinque. et sic de alijs. **S**upparicularis numerus est dum fortior continetur in se inferiorem numerum ad quem comparatur similiter et unam partem eius. **U**t verbi gratia ternarius ad binarium comparatur continetur in se duo et alium unum qui est media pars duorum. similiter quatuor ad tres comparati continentur in se tres et alius unum qui est tertia pars trium. sic quinque ad quatuor. continentur quaternarium et alium unum qui est quarta pars quaternarii. et sic de alijs. **S**uppartiens numerus est qui inferiorem numerum totum continet et super hoc alteras eius partes duas aut tres aut quatuor aut quinque aut alias. verbi gratia quinque comparati ad tria. habet quaternarium ternarium et super hoc duas partes eius. scilicet duo. **S**ex ad quatuor comparati habent in se. iii. et alias partes eius. scilicet duo. **S**ed. ix. ad. qui quinque comparati habet

in se quatuor et alias eius partes. Subsuppartitio numerus est qui continetur sub numero suppartitenti cum aliquibus partibus suis duabus aut tribus aut pluribus suis. ut ubi grana tria continentur a grano cum alijs duabus partibus suis. et quatuor a. ix. cum alijs partibus suis. et sic de alijs. Subsupparticularis numerus est qui continetur in inferiori numero cuius aliquam partem suam. ut media aut tertia aut quarta aut quinta. Verbi gratia. duo ad tria. tria ad quatuor. et quatuor ad quatuor. et sic de alijs. Multiplex subparticularis numerus est qui comparatus ad inferioris numeri multipliciter cum aliqua parte eius. Verbi gratia. quaternarius comparatus binarium in se continet bis binos. i. quatuor et unam partem eius. Et. ix. comparatus ad quatuor continet in se duos quaternarios et unitatem quod novenarius est pars una. Submultiplex subparticularis numerus est qui comparatus ad inferioris sibi numeri continetur multipliciter cuius alijs partibus eius. ut octonarius comparatus ad ternarium continetur in se bis tantum cum alijs partibus eius. Sic. xiiij. ad. xij. comparatus continetur in se bis senos. scilicet. xij. cum alijs partibus eius. Sic. xvij. ad. vij. sic. x. ad. ix. continentur in se bis novem cum alijs tribus partibus suis. Submultiplex suppartitio numerus est qui ad inferioris sibi comparatus continetur ab eo multipliciter cuius aliquibus partibus suis. ut tria comparata ad octo continentur bis cum duabus partibus suis. Sic. quatuor ad. xi. comparatus continetur bis cum tribus partibus suis. ut dicitur in III.

De tertia divisione totius numeri.

Capitulum. CXXVI

Tercio modo dividitur numerus in III. Numeri autem sunt discreti aut continentes. Discretus numerus est qui discretis monadibus continetur. ut ubi grana. iij. iij. v. vij. zc. Continens vero numerus est qui coniunctis monadibus continetur. ut ternarius numerus in magnitudine intelligatur. Et dividitur hic numerus in linealem et in superficialem et in solidum. Est autem linealis qui incipit a monade linealiter scribitur usque ad infinitum. Unde alpha describitur per designandum lineam. quod hebraice unitatem signat apud grecos. Superficialis numerus est ita qui non solum in longitudine sed in latitudine continetur. ut trigonus

tetragonus seu quadrangulus pentagonus vel circularis. et ceteri qui sunt in plano pede. i. in superficie continentur. Et ideo figure sunt habent de peremplo. nam trigonus numerus taliter ordinatur

¶ Quadratus vero numerus est ita.

et tetragonus dicitur. Pentagonus siue quinqueangulus est ita circularis numerus est ita

¶ Sphericus vero numerus est et circularis qui circulato numero a se multiplicato surgit et in se reuertitur. Verbi gratia. quinque qui quinque habet circulus dum in seipsum multiplicatur fuerit in seipsum circulariter redit et speram facit quod quinque. xxv. faciunt generaliter. cxxv. Solidus vero numerus est qui longitudine. altitudine. latitudine continetur. ¶ Naturam numeralem et numerorum multiplicem divisionem simpliciter proposui simpliciter intendam. putet in verbis beati Iulij. c. verba propria sunt securus. Ex quibus partibus manifeste quod sub numerorum diversitate diversimode latent mysteria diversarum intelligentiarum in canone scripture divinitus aspirate. et ideo dicit boetius. li. i. ca. i. scia numerorum maxime est in mathematicis sciis a sapientibus attendenda quod de omnibus natura existit de quibus habet differre phia pualet per omnibus arismetica disciplina. quod sine numero nec littera lre coniungitur. nec sillaba sillabe recto ordine copulatur. Sic nec subiectum a predicabili discernitur nec a rethorice in silogisticis in prima media et ultima distinguitur. ubi primi secundi et ultimi siue tertijs non habet. et ideo ut dicit boetius. oes sciis precedit scia numeralis. quod sine inario non subsistit triangulus nec sine quaternario tetragonus siue quadrangulus et sic de ceteris. Sic et in musicis est videre. quia musica est modulatio numerorum nonibus annotata. ut dicit idem boetius. vtz in dyatesseron i dyapente et dyapason. et in alijs consonantijs musicis qui sine numero precedente non denotantur. sic nec astroz cursum nec ortus syderum occasus. nec temporum nobis pateret varietas vel successus si non numerali adiutorio regeremur. Quia et creata ratione numerali sunt formata. ut dicit idem. Et etiam rationis numeralis fuit exemplaritas in aio pditionis. Unde sub certitudine numeri creati sunt et distincti tres primi ordines angelorum sub septenario et ternario distinguuntur virtutes et potentie omnium rationalium

et spiritalium animorum. Virtute et scientia numeri colligunt elementa et ut ita dicam. numerorum coniunctio fungunt vniuersa tam spiritualia quam corporalia. tam celestia quam terrena. nec habent numeri compositionem inter se et proportionem ex aliis quam ex seipsis. ut dicit Boetius. **M**axima in subiecta numerorum inueniuntur par et impar ex quibus constat omnis numerus qui diuina quodam potentia. cum disparia sunt et contraria. tamen ex vna genitura. scilicet ex monade oriuntur et in vna compositione et in proportionis similitudine sine medio coniunguntur. **N**on pars quod omnis numerus sub impari vel sub pari proprie dicitur. **E**st autem par numerus qui potest in duo equalia diuidi unitate non inueniente. **I**mpar vero est qui non potest diuidi in duo equalia unitate incedente. **V**el secundum pictagore de disciplinaz. **P**ar numerus est qui potest sub eadem diuisione diuidi in minima et in maxima. minima quidem quantitate id est diuisione. maxima autem spacio et magnitudine ut si diuidas. **C**um **A** et **L** maximum spacium est. **M**inima vero quantitas. id est diuisione. non est diuisum nisi semel et nulla potest fieri minor diuisione quam in duas partes. **M**aximo quanto aliquis par numerus in plures partes diuiditur. tanto magnitudo plus minuitur. ut in arboze lecta in plures partes. sed numerus diuisionis siue quantitas multitudinis plus augetur. **R**atio est ut diuitem quod magnitudo potest minui et diuidi in infinitum. sed numerus crescit et progreditur in infinitum. **E**t ideo par numerus diuisio est secundum magnitudinem maxima. sed secundum quantitatem discretam minima. **I**mpar vero numerus est cuius numerus diuisio est in duas partes vel particulas inaequales. **P**ar autem numerus quoniam diuiditur in duas partes aequales et quoniam inaequales. quoniam vero in partes diuiditur aequales si vna pars diuisionis est par et reliqua erit par. ut quoniam. vii. diuiduntur in. iiii. et. iiii. et. xii. i. vi. et. vi. et sic de aliis. **S**i vero vna pars diuisionis aequalis fuerit impar et reliqua necessario erit impar. ut quoniam. vi. diuiduntur in. iiii. et in. iiii. et decem in. v. et. v. et. xiiii. in. vii. et. vii. **N**on in equali diuisione nec paritas imparitatis. nec paritatis imparitatis admiscetur per terque solus in binario qui princeps paritatis est et non recipit inaequales diuisionem. quoniam constat ex duplici unitate et ex prima duorum paritate. **Q**uoniam vero par numerus diuiditur in partes inaequales. si vna pars diuisionis est par. et reliqua erit par. ut si diui-

dat denarius in. viii. et in. ii. vel in. vi. et in. iiii. **E**t sic quoniam. vi. diuiduntur in. iiii. et in. ii. et. vii. in. vi. et in. ii. **E**t si vna pars diuisionis fuerit impar alia pars necessario erit impar. ut si diuidatur denarius in. iiii. et. vii. **E**t. viii. in. iiii. et in. v. et sic de aliis. **N**ecque vnquam fieri potest ut si vna pars diuisionis par fuerit. alia impar valeat inueniri. aut cum vna sit impar alia par possit intelligi. **I**mpar autem numerus sepe diuiditur per partes inaequales et semper vna pars diuisionis pariter. altera impuniti deputata. ut. vii. si diuidas in tria. et. iiii. alia portio par. alia impar inuenitur. **E**t generaliter in omnibus imparibus inuenitur. **E**t autem unitas genitrix omnis pluralitatis et causa impunitatis et paritatis. nam si impari addideris unitatem necessario pariter numerus generabitur. et si de paritate unitatem deperderis. mox impariter numerus procreabitur. **Q**uia etiam numerorum circa se positorum et naturali dispositione sibi inuicem coniunctorum medietas est unitas. **V**erbigratia si dicatur. i. ii. iiii. unitas addita binario facit binarium in vnum et duo esse medium. **S**i si dicatur. i. ii. iiii. unitas addita binario facit ternarium esse medium in binarium et quaternarium. **S**ilicet si dicatur. i. ii. iiii. v. vna addita ternario facit quaternarium in. iiii. et. v. esse medium. et sic de aliis ascendendo procedendum est. **D**e partibus autem et speciebus numeri pariter et impariter superdictum est. **I**storum autem numerorum singulas procreationes. proportionem. conuenientias et differentias plene esse longum. ideo de numerorum proprietatibus hec sufficienter. **H**oc solum autem sciamus quod medium inuenire in numeris difficile est ut dicitur. **I**dem. quod numeros esse infinitos certissimum est. quod quantumcumque aliquem pertraxeris et finem faciendum putaueris per additionem unitatem totum numerum parem vel imparem perlongabis. **R**ationem autem et proprietatem medij numeralis sic aduertere poteris. primo coniunge extrema et diuide et inuenies medium verbigratia. pone per extremis. vi. et. xii. si iunge. xvii. partem equaliter et erunt. ix. et est anologicum in arithmetica ut medium numerus quod monadibus superat primum totidem superetur ab extremo. superat enim noues sex in tribus monadibus et totidem ab undecim nouenarius superat. ut dicitur. **I**dem. iiii. vnum superius posita sunt excerpta.

De mensura et pondere
Capitulum. CXXVII

Mensure autem et

pondera sepiissime locū obtinēt in scripturis. quoz rōnes et pprie. tates orū habēta geometria disciplina. naz vt dicit **Hi. li. iij.** Geometria est mensurandi scia que p̄inet in se lineamenta et spacia siue in cūalla figuraz et magnitudines et in figuris numeros ac dimensiones. vtz in circulis tri. angulis q̄drangulis pentagonis et alijs infinitis. de quib⁹ omnib⁹ nō est p̄tus negocij mltā diffinire sed pauca tangere pp̄ simplicel. de quib⁹ facit **Hi. mentōz** dicens sic. Geometrie q̄druputa est dimensio in planum. in magnitudinē numeralē. i magnitudinē rōnalē et in solidas figuraz. **Plane figure** sunt que longitudine et latitudine p̄tinent. q̄ sūt iuxta platonem numero quinqz. **Numeralis magnitudo** est q̄ diuidi p̄t fm numeros qui in arismetica edocent. **Magnitudines rōnales** sunt quaz mensurā scire possum⁹ p̄iudicium rōnis sicut irrationales quarum mensure quantitas cognita nō habet. **Figure autē solide** sunt q̄ lōgitudine latitudine et altitudine p̄tinent. vt est cub⁹. **Sūt autē plane figure** plures spēs vt dicit idēz. qz p̄ma plano pede est circulus q̄ vocat circunducta in cui⁹ medio p̄ctus est q̄ cuncta p̄uergūt et punctuz illū geometrici centrū vocat plano pede. ita

Quadrilatera figura est in plano q̄ drata. que sub quatuoz rectis lineis iacet ita

Pyrate p̄gramanon figura ē plana ita.

Orthogonū. i. retrianguluz figura plana est. i. triāgul⁹ et bz angulū rectuz ita.

Pysopteros figura est plana et recta subter in soliduz cōstituta ita.

Spera est figura in rotūdū formata que in cūctis p̄tib⁹ in solidū est equal ita.

Cub⁹ est figura pp̄ria solida q̄ in magnitudine latitudine et lōgitudine p̄tinet in solidū

Cylind⁹ est figura q̄drata b̄ns superi⁹ semicirculuz ita

Conon est figura q̄ ab amplo in angustū finit ita

Piramis est figura q̄ ad modū ignis ab amplo in acutū surgit ita

Aut autē b

disciplina p̄mo puncto cui⁹ p̄s nulla est. **In** ter oia que mensurari p̄t est mimū dimēsiue et t̄m maximū p̄tatiue. qz oim lineaz est p̄ncipiū a quo oēs incipiūt et p̄grediunt et in q̄ oia finiunt. **Secūdo** vni⁹ linea q̄ est recta longitudo sine latitudine eq̄ ex equo iacet i suis p̄ctis. qz a puncto incipit et in puncto finit. **Supficies** vō est longitudo cum latitudine **Spissitudo** autē bz trinā dimensionē. s. latuz longū et p̄fundū siue aliū. **Ex istis tribus dimensionib⁹** p̄stitit omne corp⁹. s. ex longo lato et p̄fūdo. et ex his trib⁹ p̄ungit omnē corpulentā subam habere pond⁹ numez et mensuram. poterit autē fm artē numerandi mediū geometricū inuenire. nā et extrema mltiplicata tantū faciūt quātū et media duplicata. **Arbigrā. vi. et ix.** faciūt septuagesies dipondi⁹. media vō. s. viij. et xij. multiplicata tantū faciūt. vt di. **Hi. li. iij.** circulus itaqz est linea a p̄cto vsqz ad punctū et centrū in equis spacijs circūducta. **Est autē circul⁹** figura simplicissima capacissima ab omni āgulositate remotissima exteri⁹ euera. interi⁹ cōuexa. motui aptissima. et reuolutiōi p̄grua. cui⁹ circūferentia a suo punctali centro est remotissima in omnes figuraz p̄fectissima. **Oēs figuraz et figurabilia** ambiēs oia p̄tatiue intra se p̄tinent et a nullo extra se p̄ter q̄z a se est p̄tentiata. vtz in circulo celi q̄ ambit oia et nō ambit p̄net oia et nō ab alio extrinsecus p̄tinetur. vt di. **Hi.** sicut infra. x. ē ois numerus ita infra circulū oim figuraz claudit ambit⁹ ita **Et** vt breuē dicam circuli p̄fectiōz et rōnem circularē quadā naturali emulatiōe oia mirabilē imitant. nā circularē formā celuz sibi p̄dicat et motū. **Sic planetaz orbēs** in se circularē reflectunt. **Sic siderz cursus annoz et mensū et diuersoz t̄pm amfract⁹ a se incipe et in se redire p̄tinue p̄cernunt. Sic elemēta** inuicē agūt et patiunt et que p̄corruptiōz delinere vident p̄ generatōz itez reuertūt. **Sic et p̄tini mariū flux⁹ et reflux⁹ fluūt et refluunt et cū desierint itez oriūt. Sic herbe et arbusta** fruct⁹ et semina vice reciproca a se exeūt et in se p̄uertunt. **Sic celestes spūs a deo** exeūt p̄ creatōz et in deū mouēt p̄ affectōz. a deo emittunt p̄ formatōz et ad deū reuertūt p̄ grāuz

actōs. Sic et aīa rōnal' ab aristotele ppat' cir-
culo rōne sue pfectōnis et capacitatis. oim ei
figuraz yfoperimetrāz. i. equales ambū⁹ ba-
bentū maior est circū⁹. et iō totus mundus
spericā h3 formā. q. ad hoc creatus est. vt
eum capiat aīa p intellectū. **U**niversitatis ei
pduo. s. deus in circulo designat. nā vt dicit
termegistus. monas monadē genuit et in se
suū reflectit ardorē. i. amorē. nāz pat' generat
et genuit ab eīno filiū. et p filiū spirat spiritus
sanctū qui ē ardor. i. amor. vtriusqz atz nexul
nam de⁹ pater ab eīno se intelligit pfecte et in-
telligendo pfecte se diligit. q. dilectio vltra se
ad aliud nō extendit. **S**ed pon⁹ ad intelligē-
tem et intellectum. i. patrem et filiū a quibus p-
cedit ipsa dilectō ad modū circuli se reflectit
Unīdem est de⁹ in essentia pater intelligēs
et intelligendo filiū gignens. et fili⁹ a patre ge-
nitus et intellect⁹ et amor a patre p filiūz pce-
dens et in vtrūqz se reflectens scz spū sanctus
Ex q. patere pōt q. pfectio est in diuinis pfo-
nis. qz eaz pluralitas trinitatis numez non
excedit. iō etiam secundus pbus inrogatus
qd est deus. sic rōdit. deus inqt est intellectu-
alis circulus. cui⁹ centrū vbiqz est circūferē-
tia vō nulqz. **E**x q. patet q. ratio circuli relucet
in qualibet creatura.

**De figura trianguli
Capitulum. CXXVIII**

Triangul⁹ est figu-
ra hñs tres angulos eqles duobus
rectis. quid aut' sit angulus rect⁹ al'is defini-
nat. **C**ompat' autē aīa vegetabilis que h3
tres potentias in se. s. g. neratiuā. nutritiuāz
et augmentatiuā triangulo q. prim⁹ est oim
figuraz geometricarū. qz aīa vegetabilis est
pōz oim animaz hñs in se inariū potentiaz
Est autē triangulus in figuris angulares
pmus. qz solidam hñs longitudinē. altitudi-
nez et latitudinē. et iō omnis figura hñs ples
āgulos vt tetragon⁹. i. q. d. angul⁹. pentago-
nus zc. tot in se pcludit triāgulos q. linee ab
angulo in angulūz ptabunt. vtz in quadzā
gulo q. duos pinet triangulos si ab vno an-
gulo ad aliū angulū oppositū linea deducā.
vt bic et si ab alio angulo alia linea

ad oppositū ptabat quattuor angulos cōri-
nebit. vt h⁹ et sic in omnib⁹ figuris alijs
totidem diuidūt trianguli q. ipsaz figuram
angulos habere ptingit. vt q. d. angulus qua-
tuor deductis lineis triangulos quattuor cō-
tinebit et pentagon⁹. v. et exagonus. vi. et epta-
gonus. vii. et sic de alijs. vt dicit **Boe.** li. ij. arif-
metrice ca. vi. **U**nūero triāgula figura sic per
angulos diuisa in alias figuras nō resoluit
nisi in se ipsam. in tres ei angulos diuidit. vt
p. 3. bic **U**nūero ei est hec figura latitu-
dinis pnceps vt cetera superficies in hāc resol-
uant. ipsa vō quoniam nullis est pncipijs ob-
noxia neqz ab alia latitudine sumpsit inuiaz
in se ipsam soluit. vt di. idē ibidē. **N**ulla at' pōt
excogitari figura angularis que nō h3 ortūz
et pncipiū a triāgulo. nā triangulus omniū
aliar' formar' et figuraz est pncipiūz et elemē-
tum. et hoc p. 3. in numeris. **N**ā quaternarius
nascit' ex ternario q. triangulus est siue trigo-
nus. et ex vno q. potestate trigon⁹ est generat'
Nā hanc dignitatē h3 vnitas que mater est
oim numeroz vt in se vim obtineat nō actu-
s3 potestate oim numeroz que ab ipsa gene-
rant. vt dicit idem **Boe.** li. ij. ca. xviii. sic et pen-
tagon⁹ ex quaternario sup se posito et vnitate
que vicē supplet trianguli generat'. et sic d' om-
nib⁹ alijs numeralib⁹ figura pōt ostendi. qz
semper figura triangula qlibz numer⁹ gene-
rat. sicut ibi in iminis. **Boe.** de terminat ma-
nifeste ponēs exemplū in tetragonis. penta-
gonis. exagonis. eptagonis. et in alijs multis
habz et aliud singularis pprietatis figura tri-
angularis. qz omnis alia figura sibi pōt esse
basis et ex base supposita pōt surgere figura
triangularis. qz omnis alia figura pyrami-
dalis hñs in se formam triangularem tot in
se pinet triangulos. quot pinet angulos in
se ipsa basis. verbigratis. si ponat quadzā gu-
la p base pōt sup surgere figura pyramidal'
tot in se pinnens triangulos quot in se tetra-
gonus. i. quadzā gulus dinoscit angulos cō-
tinere. vt p. 3. in hac figura **S**imiliter
si basis fuerit pentagona pyramis surgens
triangularis. v. triangulos representare po-
terit supra basiz. vtz in figura pyramidal' po-
sita super basim pentagonalem.

Sic etiam supra basim exagonaz pot' surgere pyramidalis figura sex unens triangulos manifeste. et sic de alijs. Ipa etiam figura trianguli poterit pyramidalis esse basis. ut dicitur idē. et in ipo triangulo pyramidalitriplex angulus fm tres angulos poterit inueniri. ut hic. ¶ Mira itaqz videt diuina dispositio in omnib'. Sed potissime in numeris et figuris de alijs aut figuris tā numeralibus qz geometrical. mō videt suspēdendum ppter difficultatē et infinitā figurarū diuersitatē. sed aliquaz p' sideratō maximā p' fert vtilitates theologice discipline. ut in q'dr angulo qui est in figuris et numeros solidissimus. equis laterib' distinctus. et euāgelicā rēp'sentans doctrinā. que p. iij. ptes orbis imobile obtinet veritatē atqz firmā. ut dicit Beda. sup. G. n. Angulus autē multarum figurarū est cōmune subiectū. qz oēs p'dicte figure sub diuersitate angulorū terminant. Est autē angulus duarū linearū altern' p' rāce'. fm modū aut p' tingendi se variat angulus. qz nunc rectus nūc obliquus vel reflexus nūc acutus nūc obtusus. Maxia autē virtus p'sistit in angulo recto qz in ipso tota v'xus que p'sistit in lineis a basi p'fluenub' ad angulū fortificat p'pter linearū cōcursum p'iter et p'actum. ut in oculo q' omnia comp'endit sub angulo. nam radij q' linealiter veniūt a re visa faciūt vnā pyramidem. cui' conus est in pupilla et basis in re visa. et bi radij in angulū in centro pupille et p' angulū illum pyramidalem format' visus. ut dicit autor p'spectiue. quere supra li. iij. de natura visus. et in li. v. de natura oculorū. ¶ Partes itaqz oppositē in se et ab invicem se pate in angulis p'ueniūt et p'iter in vnū finiunt. ¶ Pauca itaqz de natura figurarū et angulorū. ex empligrā sunt b' dicta. ut sciamus qz illoz rō est necessaria ad diuersa misteria diuine pagine cognoscēda que sub numerorū et figurarū metaphoris mltiformiter sunt velata. ¶ Nā sicut circul' signat aiām rōnalem. et triangulus aiām vegetabilez. sic quadrangulus aiām sensibile. ¶ Nā sicut q'dr angulus linea ducta ab angulo vsqz ad angulū oppositū duos p'inet triangulos. sic aiā sensib' duplicē in se habz triangulū potentiaz

seu virtutum. nā anima sensibilis p'ter tres potentias vegetabiles bz virtutē apprehensiuam p'cupiscibilem et irascibilem. qz aiā sensibilis est vegetabilis et nō econuerso. et sic de alijs figuris diuerse rōnes mistice et spūales eliciuntur et spūalia corp'alib' adaptant. Sub istis autē figuris comp'edunt' mensuraz et ponderum rōnes.

De mēsuris corporū mensurabilium
Capitulum. CXXIX

Et autem mensura. ut dicit Iulius. vi. c. penl. res alia qua mō suo vel tpe circumscripta. Et hoc est aut corpus aut ipis aut spacijs localis. Corpus mensura est ut boim seu lignorū aliarum qz rez corp'alium breuitas vel longitudo. Omne ei corpus dimensionē habet p' p'iam et mensurā. p'pue autē mēsurā est vocata eo q' fruges et liquores cetera qz sicca et humidā ea mēsurant' ut modius vna amp'ora et sextari'. Mensuraz autē minima p' est coleariū qd' ē dimidia p' dragme. ponde rās siliquas. ix. q' triplicatus cōculam facit. Nā p'cula dragma vna et dimidia adimplet. Ciat' autē pondus p'inet. x. dragmarū. quibus si quinqz addideris b' orifalus. Metabul' quarta p' est emine. xij. dragmas continet. Cotula est emina cōtinens ciatos. vj. que iō cotula dicit. qz cote greco sermone incisio b'. et emina sextarij in duo equalia incidat' et cotula noīat. Eminā autē appendit libzā vnā que geminata sextariū facit. Est autē sextari' mensura duarū librarū. quib' assumptibili' bis noīat. assumpt' autē quater greco sermone sit cenix. qnquies autē cōplicatus qnarem siue gomoz facit. adijce sextū. p'giuz redit. Nam p'giuz sex metē sextarijs a q' sextarius nomen sumpsit. Congi' a p'giendo. i. p' augmentū crescendo vocat'. An et pecunia gratia b'nificij data p'giariū est vocata. Anus quiqz ei impator' fauorē ppli captans adijcebat ad mensurā ut in donis largior' videre ē Congiariū autē est specialit' mensura liq'idoz cui' rem et nomen sūt a romanis impositū inuenimus. Metreta liquidorū est mensura. a metron greco sit vocata. et est cōmune nomē

ad oēs mensuras liquida p̄nēte s̄. **M**odius
est dictus eo q̄ ex suo mō fit p̄fectus. Est autē
mensura librarū. xliiij. id ē sextarioꝝ. xxiij. et iō
opanoniū p̄fectay dei typus est et figura. **U**
ginti duo opa fecit deus infra opa. vi. dierū.
nam p̄mo die fecit deus. viij. s̄. materias in for
mem. angelos. lucē siue ignē. celos superiores
a quā terrā et aerē. **S**ecūda firmamentū sol
Tercia die q̄tuor. maria. semina. sationes et
plantaria. quarta die fecit tria. s̄. solem. lunā
et stellas. q̄nta die tria. s̄. pisces. reptilia et vo
lucres. **S**exta die fecit. iij. bestias. iumenta.
reptilia terre et boiem. et facta sūt viginti duo
rerū genera in dieb⁹ sex. Et viginti due gene
rationes sūt ab adā vsq; ad iacob. ex cuius
semine nascit̄ omnis gens israhel. Et. xxiij. sūt
libri veteris testamēti vsq; ad bester. Et. xxiij.
literay elemēta quib⁹ tora tradit̄ diuie legis
disciplina. **H**is igit̄ exemplis modi⁹ mensu
ram viginti duorū sextarioꝝ p̄inet s̄m moysi
traditōes. et est modius a mō dictus q̄ si men
sura moderata. vt dicit **M**. **S**atum gen⁹ est
mensura iuxta morē puincie palestine. vnus
et dimidiū modium capiēs vt p̄nena. cui⁹
nomen est ex bebrayco sumptū. **S**atum enī
apud eos sumptio siue leuatio noiā eo q̄ q̄
mentē eandē mensurā sumat atq; leuet. **S**a
tum tñ aliqñ ponit̄ p̄ modio. xij. sextarioꝝ
vt dicit̄ idem. **B**atus est mensura capiēs sexta
ria. i. et est batus in liq̄dis sicut in siccis chor⁹
et epi. **A**mphora ab anlis ē vocata quibus
hinc inde leuat̄. et recipit frumētū vel vini mo
dios ytalicos tres. **C**adus est amphora cōti
nens tres vinas. **A**rna autē est mensura quā
q̄dam vocāt quartariū. et est p̄prie dicta vr
na que p̄ v̄ndendis defunctorū cinerib⁹ adhy
beri solet. **D**e q̄ poeta lucanus. **C**elo regitur
q̄ non bz vnam. **A**rtabo mensura est apud
egyptios. lxxij. sextarioꝝ cōposita sic dicta ex
numero. p̄p̄. lxxij. linguas genuū que orbes
impleuerūt. **C**omoꝝ est mēsurā. xl. modioꝝ
vt dicit **M**. vel d̄ mensura. iij. modioꝝ.
vt dicit̄ glo. sup **E**xod. c. xvj. **C**hor⁹ est mensu
ra. xxx. modioꝝ. et est sic dict⁹ a coaceruatiōe
coaceruati enī modij. xxx. instar collis vidēt̄
et onus cameli efficiunt. **H**ucusq; **M**. li. xvj.
Sunt et multa alia mensuray genera quoz

noīa nō sine grādi misterio sacre sc̄pture sūt
inserta. nā q̄libz vasculū rez mensurabiliū
p̄tēniū sub mēsure noiē p̄nēt. vt̄z̄ diuersis
exēplis. **A**cetabulū enī d̄ vasculū in q̄ vinū
dō offerēdū in sacrificio p̄bari debuit an eēt
purū vel corruptū. **C**as autē vbi p̄bat̄ et acce
ptabat̄ acceptabiliū dicebat̄. vasculū in quo
acetosus et corruptū ponebat̄ acetabulū vo
cabat̄. vt d̄. **M**. li. x. **A**mpulla ē modica liq̄ri
mensura d̄ca q̄i ampla bulla. sicut̄ ei est in ro
tunditate bullis q̄ ex spumis aquay sunt et
ex venti subtractione excidunt̄ subtilitate nō
modica et inflant̄. **A**labastrū est vas vnguē
tariuz a suo genere sic vocatū. q̄ ex sua p̄p̄
etate omnia vnguēta int⁹ posita p̄seruat di
uissime in corrupta. vt̄z̄ supra in tractatu de
lapidib⁹. **A**rca vas ē repositoriū et mēsurat̄
tūū in q̄ res repositae a visu arcenē ne passim
ab omnib⁹ videant̄. **I**ude etiā dicit̄ arcanuz.
id est secretū q̄ a cognitione multitudinis
ex industria est artatū. **A**mphora est defini
nata mensura ab anlis siue auribus noiata
vt̄z̄ supra. **B**atus est mensura reb⁹ liquidis
mensurandis s̄m legis p̄nentiā deputata.
Bachia est mensura bachii. i. vini vsib⁹ gene
raliter deputata. **C**alix defīnata est porus
porno et mēsurā. a calo q̄ est lignū dicta. q̄a
talia vasa p̄s de viminib⁹ lignis cōpone
bant̄ sicut et calathi. **C**atinū est vas fictile ci
bis vel porib⁹ deputatū. et d̄ melius neutra
liter q̄z masculine. sicut et salinū. i. salis vascu
lum sicut ibidē dicit̄ **M**. **C**acabus est vas co
q̄narium diuersis vsib⁹ et decoquēdis carni
b⁹ deputatū. idēz̄ et vas cotula noiā. **C**ad⁹
idem est q̄ dolū puuz. p̄nēs modios tres
vt dicit̄ supra. **C**alathus autē est vasculum vi
mineū vuis et ficub⁹ deferēdis appropriatuz.
Cribū est vasculū rotundū multis forami
nibus oculatū sic dictū quasi curriferum eo
q̄ in eo currat triticū et frumentū. **I**ñ in cri
bro p̄cutit̄ triticum vt a lapillis et paleis sepe
tur. **I**ñam ḡna que sunt pua trāseunt p̄ fora
mina. paleis in cribro remanētib⁹ a lapillis
Cista arca est modica. **A**ñ diminutiue dicit̄
cistula et cistella a costis canne vel viminis q̄
bus texti noiata. **C**opbinus est vasculum ex
v̄gultis p̄textuz ad deferēdū stercoza depu

atum. sicut dicitur in psalmo manus eius in copbino
seruierunt. **Celata** sunt vasa aurea vel argen-
tea signis euidentioribus intus vel extra expre-
ssa. a celo dicta quod est genus ferramenti. quod
vulgo altonē vocat. ut dicitur. **Hi.** **Cimbria** sepo-
culorum genera in extremitatibus oblonga
et in medio lata ad modum cimbe nauis. **Co-
clear** est instrumentum modicum mensure ouis
proportionatum quo varia ciborum genera et ma-
xime liquora omni manus officio deferunt. hinc
est illud dictum marcialis. **Sum** cocleis babi-
lis et nec minus utilis ouis. nunquam scis potius
us cur coclearē dicitur. **Hi.** **Discus** id est quod
scutella lata et rotunda ab isco. i. scuto sic vo-
cata. dicitur autem discus quasi dans escam. i. appo-
nens. a quo discubentes dicti sunt. **Bolum**
vas est percavum a dolando. sic vocatur quod ex
pluribus sit asseribus artificiose piter colliga-
tum. **Emicadium** est vas olearium continens di-
midium cadum. **Enophorum** est vasculum pi-
nens vinum. eno enim vinum dicitur. de quo dicitur
Vertit enoforum fundus sententia nobis. ut dicitur
Hi. **Enustus** est species poculi siue vasculum
quod ebibitur vno spiritu. i. haustu ut dicitur **Hi.**
Fiala est dicta a vitro. nam filin grece vitrum
dicunt. et est vasculum inferius latum habens
collum strictum in quo vinum discernit potius
sime per colorem. **Pbilaterium** est paruum vas
vitreum vel crystallinum in quo sanctorum reli-
quie preseruant. **Pbilacterium** autem aliud est
seiz mēbana vel breuitellus in quo iudei scri-
bebant legem ut religiosi viderent. iuxta illud
dilatant enim pbilacteria sua. **Fiscus** sacculus
est publicus quem habent exactores. et in eo im-
mittunt publicum debitum quod reddit regibus
iuxta illud. quod non accipit chabitus caput fi-
scus. **Fiscella** est vasculum modicum ad modum
alueoli ex viminibus contextum et bitumine
vel pice circumlinitum sicut fuit vas in quo re-
ponebat moyses quem flumini exponebatur.
Ganata est scutella maxima concava et profun-
da sic dicta quasi cauata g. p. c. littera posita.
ut dicitur **Hi.** **Gazophilium** est vas repositorium.
archa. i. ubi colligunt ea que ad indigen-
tium curam in templo offerunt. et est archa sic
dicta. quasi gazaz. i. diuitiarum custodia. nam
pbilaxe grece custodire dicitur latine. ut dicitur **Hi.**

vn̄ gazophilacia fuit archa vel domus refer-
uans communes oblationes oim sicut musac-
regum et corban sacerdotum. ut dicitur glo. sup
iij. li. regum. **Yoria** vocatur vasculum aque plu-
bus deputatum. ydor enim greco. aqua dicitur
in latino. **Canistrum** est vasculum ex viminibus
siue cannis arundinis contextum fructibus dese-
rendis deputatum. **Cartallum** est simile vascu-
lum ex virgibus albis et flexis artificialiter prepa-
ratum. **Lampas** est vas vitreum. tenue. subtile. fra-
gile. planum perspicuum. dyaphanum superius patu-
lum rotundum. inferius autem strictum et oblongum
igni nutriendo deputatum. et dicitur a lambobis.
eo quod ad nutriendum flammam oleum lambere
videatur. vn̄ omne vasculum in similitate lucens
lampas dici potest. ut dicitur **Hug.** quere super in
li. xv. de metallis. et in ca. de vitro. **Laterna** dicitur
eo quod sit in ea interius lux inclusa. fit enim ex vi-
tro vel ex cornu lucido siue quocumque perspicuo
recluso intus lumine. ut venti flatu adire non
possit. et ad lumen vndeque prebendum. facile vbi-
que circumferat. ut dicitur **Hi.** **Lucerna** a licinio
est dicta. **Un̄** breuis est syllaba in prima. **Un̄**
per se. **Disposita** pingue nebulam vomere
lucerne. **Si** enim lucerna a luce diceretur falsus
esset usus. ut dicitur **Hi.** **Licinus** autem qui et lu-
cinus est dictus candela est lucerne. ut dicitur
idem. **Lagena** est vasculum viniferum a lage-
nis grece sic vocatum. ut dicitur **Hi.** lagena autem
vulgariter vocatur barillum siue costrellum. cu-
ius diminutivum dicitur laguncula quam nos dici-
mus barisellum. **Im̄** autem naturam lagene vel
bariselli mutat sapor et virtus ipsius vini. **Un̄**
si lagena fuerit corrupta vinum fit corruptum.
Optime autem lagene fiunt de tamarisco a quo
vinum parabit saporē. et virtutem huiusmodi opila-
tiones splenis dissoluendi. ut dicitur constant.
Lauatorium siue labrum dicitur vas plumbeum siue
ereum aquarum ad ablutionem manuum fistulis
et ductibus receptivum. et dicitur labrum non solum
quod ad lauandum est factum veretiam a labio labrum
dicitur. quod eius officium reparans solet fieri ad mo-
dum labij et reflexum. **Lauatoria** etiam talia
lutes dicuntur in. iij. li. Regum. c. vi. in quibus
sacrificia templi a sacerdotibus lauabantur. **Len-
ticula** est vas olearium ex ere l' argento factum
a liniendo dictum. **Oleo** enim sacro in talibus

vascul' referuato reges ⁊ sacerdotes liniebā
tur. vt dicit **Isi.** Lebes est vas eneu' ad vsum
coquēdi carnes pparatum. **Uñ** ex frequēti
vitione nigredinē p̄trabit et imundiciā et in
diger frequēti cōfricatione ⁊ extersione. ex vi
cio aut meralli lebetes sicut ⁊ caldaria infici
unt cibaria diu in eis reposita nisi ab eis citi
us extrahant. **Locol'** est vas repositoriū in
quo pecunia quasi in p̄uato loco referuat. et
est idem q̄d bursa vel marsupium. vt dicit
Isi. **Marsupiu'** est vasculū repositoriū. s. sac
culus nūmoz. ⁊ est a marsippa in greco in la
tinū deriuatū. **Mulgariū** est vas in quo pe
cor lac mulget. vt dicit **Isi.** **Moela** est scutel
la maria p̄funda a rotunditate sic primitus
noīata. **Ma** oīa rotunda dicunt mala apud
grecos. **Nola** modica cāpanella dicitur a nola ci
uitate campane sic dicta. vbi p̄mit' est inue
ta. ⁊ est modicū vasculū sonoz. dictū unūna
bulum sicut id q̄d sepi' collis canū ⁊ pedib'
aurum est appensum. vt dicit **bug.** **Dila** est di
cta eo q̄d bulliat in ea aqua igni subiecta. vt
vapor aliu' emittat. **Unde** ⁊ bulla dicitur eo q̄d in
tus qui in aqua venti spū eleuant sup aque
supficiem distendente vento p̄ morā aliquā
sustentant. **Paraplis** est quadrangulū vas
⁊ quadrilaterū dictum quasi parib' absidis.
Patena est que fit disperans ⁊ patētib' lan
cis oris. vt dicit **Isi.** **Patena** gen' est fiale sic
dicta. eo q̄d ea potare solem'. **Vel** q̄d sit patēs
disperans labijs. vt dicit **Isi.** **Doculum** a po
tando est noīatum. Est ei omne vas in quo
est bibēdi p̄suetudo. **Patella** dicitur quasi pa
tula olla. os enī habet magis patens q̄z olla
nam orificiū s̄m latitudinē fundi habet latū
⁊ est vasculū eneu' vel ferreū multis vsib'
necessariū. **Peluis** ē dicta eo q̄d peluis man'
vel pedis i pelui ablu' p̄suevit. **Pixis** est va
sculum abuxo factū. vñ p̄xis est vocatū. nā
q̄d nos buruz greci p̄xim vocāt. fit aut p̄xis
nunc de merallis. nūc de eboze. nūc de lignis
⁊ est vasculū varijs vsibus deputatū ⁊ maxi
me lueris deferēdis p̄seruandisq̄ electuariis
odorib'. liquoribus. puluerib' ⁊ vnguentis
Quisquiliariū est vasculū vel q̄dcunq̄z rece
praculū vbi q̄s q̄le. i. frumentozū purgamēta
referuant. vt dicit **papias.** **Sartago** a strepi

tu soni est vocata q̄n in eo ardet oleuz. Est ei
genus patelle in quo cū pinguedine butiro
v' oleo fit fritura. **Siphon** vas est. appellatū
eo q̄d sufflando aquas fundat. naz talib' va
sis fungunt orientales. **Currit** enī cū siphon
ibus plenis aque q̄n sentiūt domū ardere
⁊ extinguit incendia. cū eis dē etiā mundant
aras a quib' expersis ad supiora. vt dicit **Isid.**
Rapatorū est vasculū in q̄ rapule siue rape
terra effosse recipiunt. custodiunt vel etiam
decoquunt. vt dicit idem. **Ciphus** est vascu
lum ligneū vel argenteū siue vitreuz in quo
bibimus. vel de quo man' lauamus. vt dicit
Isi. **Situla** a siti est dicta eo q̄d apta sit sicut
tibus ad bibendū vel q̄d aquas sicut. **Duz** eas
nūc recipit nunc effundit. dum ei vna situla
effundit alia adimplet. **Sistarcia** bursa ē v'
sacculus itinerantiū in quo solēt deferre pa
nem ⁊ reponere ea que ad viaticū necessaria
sunt in via. **Spora** est dicta in quo portant
panes et alia que domui sunt necessaria. vel
sic dicitur q̄d ex sparto fieri p̄suevit. **Scorcia** ē vas
olearium sic dicitur. eo q̄d de conio sic facit. vt
dicit **Isi.** **Scutella** a scuto p̄ diminutionē est
dicta. nam scuto puulo et rotūdo sitis est. vt
dicit **Isi.** **Scriniuz** est pua cistula conio ⁊ cla
uib' circūtectā in qua pecunia ⁊ alia fami
liaria referuant. **Salinū** est salica. i. vas ap
tum salī quasi salica. vt dicit **Isi.** **Trisilis** est
q̄dlibet vas q̄d ex tribus pedib' sustentat. vt
dicit **Isi.** nam q̄d quatuor pedib' sicut abusi
ue trisilis nuncupat. **Tburibulū** est vasculū
eneū siue argenteum siue aureuz duplicatū
infer' clausum. supius vō multipliciter p̄fo
ratum cremandi tburis ad tburificandi offi
cio deputatū. p̄ cui' foramina supius fum'
tburis ignis incendio resolutus in aera eua
porat. **Partes** aut ei' due. trib' catbenulis
p̄ter p̄nent. **Ventilabuz** est vasculum siue
instrumentū quo palee a tritico in vento ab
inuić sepanē. ⁊ habet ventilabuz istud p̄pū
q̄ illud q̄d est leu' ⁊ vilius p̄suevit. ⁊ quod
est grauius intrinsec' occultat. **Vter** est vas
vinarium ex conijs aialium p̄ artificij p̄pa
ratum. et iō vter ab vtero est vocat'. vt dicit
Constant. **Urna** est amphora de qua supra
eodē. **Arceolus** ab vrna diminutiue ē dicit'

et est vasculum nūc vinis nūc aquis effū dē
dis cōmuniter assignatū. pprietū solet voca
ri vasculū in quo ponit aqua ad limphādū
vinū in mensis et puiuis dñoz a quo et orion
dicit fm fabulas. qz deoz manibus infundit
aqua in nupijs p̄bilologie. vt dicit in mac. et
in mar. Sunt et mlt̄a alia vasoz genera que
fm diuersas mensurandi capacitates in di
uini scripturis p̄pter allegoricas significatō
nes sepius sūt inserta. sed p̄posita exempligrā.
tantūmō sunt exp̄ssa. Sunt insup alie mēsu
re spacij localis de quib⁹ in J̄si. narratur in
hunc modum.

De mensura spacij localis.
Capitulum. CXXX

Mensura inquit est
quicquid p̄dere capacitare lon
gitudine altitudine latitudine aīo
qz finit. An et maiores nostri totū orbez mē
surauerūt in p̄tes. et p̄tes in puincias. et puin
cias in regiones. quas in loca. que loca ī ter
ritoria. et illa in agros. et illos in centurias. q̄s
in iugera. et illa in climata. et illa in actus et pu
cas. in passus. gōus. cubitos. pedes. palmos
vñcias. et digitos diuiserūt. ita q̄ eoz solertia
ā maxio vsqz ad minimū nihil immēsuratū
penitus reliquerūt. Vocat aut̄ digitus pars
mima agrestium mensuraz. Uncia est bñs
iij. digitos. palmus quatuor. b; digitos. pes
xvi. digitos. passus pedes. v. ptica pedes. xx.
pes. x. Dicit aut̄ ptica quasi portica a portā
do. qz omnes p̄cedentes mēsure in ei⁹ corpe
sunt sicut palmus. pes. passus zc. sola v̄o par
tica portat. est enī. x. pedum ad instar calami
ezechielis templū mystice mensurat̄is. de q̄
habet̄ Eze. xl. Actus vocat̄ mensura latitudi
ne pedū. iij. et longitudine. cxx. Clima est spa
cium q̄dilatatum bñs in omni latere pedes
xl. Actus quadrat⁹ vñdiqz finit pedibus. cxx
ita actus duplicatus iugerū facit. et ab eo qd̄
est iunctū nomen accepit. Iugerz aut̄ actum
stat longitudine pedū. cxi. et latitudine. cxx.
Sunt et mlt̄a alia mensuraz genera de quib⁹
bus nil ad p̄ns. vt dicit idem. Sed bic atten
dendū est qz stadialis ager b; passus. cxxv. id
est pedes sexcentos. xxv. cui⁹ mensura octies

cōputata miliarū facit qui stat ex pedibus
xx. milib⁹. vt dicit J̄si. ibidem. Centuria autē
est ager ducētoz iugerū qui sic vocabat̄ a. c.
iugerib⁹ ab āriquis sed postea duplicata no
men retinuit semp̄ p̄mū. vt dicit J̄si. li. xv. in
ca. penl. de mensuris. Mensure autē viaruz
diuersimode noiant̄ a diuersis. nā latini vo
cāt miliaria. greci stadia. galli leucas. egiptij
signes p̄se palangas. nec mirū qz singula spa
cia p̄p̄ijs cōtinent terminis et mensuris. vt
dicit idem. nam miliarū mille passib⁹ termi
nat quia mille passus p̄inet. et pedū. v. milia
Leuca finit passib⁹ mille q̄ngentis. Stadius
octaua p̄s miliarij est. stat⁹ ex passib⁹. cxxv.
hoc p̄mū herculē statuisse dicit. eo qz ipse tā
tum spacū sub vno spū cucurrisset. et t̄do qz
post tanti itineris spacū stetit. ipsuz narrat.
cxxv. pedū spacū stadius appellasse. vt dicit J̄si.
ibidez. Via est spacū quo p̄t ire vehiculuz
sic dicta est ab incurso et occurso vehiculozū
nam duos actus capit p̄pter euntū et veniē
tium vehiculoz occursum mutuū et p̄cursū
Omnia aut̄ via aut est publica aut priuata
publica est que in solo publico est q̄ inē act⁹
ip̄lo p̄t. becaut ad mare aut ad opida ducit
que enā via strata est dicta quasi vulgi pedi
bus trita. vñ lucreti⁹. Strataqz iā vulgi pe
dibus detrita viar. Ipsa debet esse mūda soli
da lapidibus strata. recta pacifica. omnibus
cōmunis. libera sine obstaculo et offensa. vt
dicit idem lucreti⁹. Priuata est via que vici
no municipio data est. bec solet esse p̄pendi
osa grammosa. qz pedib⁹ itinerantiū minuf
trita. ex vtraqz p̄te vie arborib⁹ consita. Ag
ger est media strate eminentia coaggregatis
lapidibus strata. ab aggere. i. a coaceruatio
ne dicta. quā bistorici viā militarē dicunt d̄
qua d̄. qualis sepe vie deprensus in aggere
serpens. Iter neris. est via qua ab homine q̄
cunqz iri p̄t. differunt aut̄ iter et iuner. Iter
enī est locus transitu facilis et iō appellatus
iter. Iuner autē est iter longe vie et ipse labor
ambulandi vt quo velis puenias. Semita
aut̄ est mediū itineris a semi itū dicta. semita
aut̄ boim. callis v̄o pecudum vel feraz. Call
enim est iter pecudum inē montes angustū
et tritum. a callo pecudū truum et p̄duratuz

et ideo a callo est vocatum. **T**ramites sunt in agris transuersa itinera. sic dicta eo qd ad rectam viam transmittat. **D**iuersum siue diuersorium est flexus viarum. via. scilicet tendens in diuersa. **D**iuerticulum autem est digressio a latere vie publice vel private. **B**iuuium est duarum viarum principium quarum vna tendit ad dexteram alia ad sinistram. et est locus vt sepius piculosus et suspectus. nam in biuijs insidiant fures et raptores. in biuijs etiam expectant vel conueniunt meretrices. **E**st etiam locus ambiguus. quia que via sit tenenda sepius dubitat. et ideo ponuntur in biuijs ymagines siue cruceles vt sciant quam partem vie tenere debeant transeuntes. **C**ompita est locus in quo vie conueniunt sicut triuie et quadriue et est locus piculosus et dubius sicut biuius. **A**mbitus est inter vicinorum loca et edificia locorum duorum pedum et dimidij ad circumuendum facilitatem derelictus. et ab ambiendo. id est circumuendo siue ab ambulando sic est dicitur. **D**eribita est vestigijs rote canis sic dicta ab orbiculari figura rote que viam comprimendo cauat et profundat. **A**ctus dicitur locus quo pecus agi solet. **C**liuosum est iter flexuosum. **V**estigium pedis signum planta in terra vel in puluere impressum. sic vocatum. quia per vestigium vie perueniunt inuestigant et impinguntur. **R**elinquunt autem pedes animalium in suis vestigijs quodam odoris indicium quo a canibus venaticis et ab alijs feris sepius deprehenduntur. quod sciens leo delet sua vestigia cauda sua ne ab insequentibus cognoscat. **H**ec de mensurarum proprietatibus et differentijs dicta sufficiant et que superius dicta sunt de **3**. li. i. ca. vlt. sunt sumpta.

De ponderibus
Capitulum. CXXXI.

Ponderum etiam
vt dicit **3**. li. sic et mensurarum expedit scire modum. Cunctis enim corporis rebus nature potentia pondus suum dedit. quoniam regit omnia pondus. et ideo pondus a ponendo est dictum. **O**mnia enim ponit pondus et collocat in suo loco. quod nihil aliud est pondus nisi impetus rei tendentis

ad locum suum. **D**uplex autem est ponderis principium effectiuum scilicet leuitas et grauitas. **U**nleuitas in simplici materia et subtili mouet sursum nec quiescit donec veniat ad locum suum. et ideo ignis suo pondere mouet sursum nec quiescit donec veniat ad speram suam. **C**ontrario grauitas dominans in materia corpulenta et terrestri mouet deorsum nec quiescit donec centrum inueniat ad quod tendit. et ideo omnia grauia suo pondere centrum petunt. vnde omnis materia rara et subtilis duplicem habet causam leuitatis. **N**am talis materie partes cum sint subtiles mouent a centro vsque ad circumferentiam nec quiescunt quousque tangant eam. **T**alis etiam materia propter prius rarefactionem plurimum est porosa. et eius partes subintrat virtus ignea que partes terrestriores dissoluit et consumit. et sic totum corpus leuigat et sursum ducit. **U**nde calor maxima est causa et potissima leuitatis. sicut frigiditas cuius motus est a circumferentia vsque ad centrum. causa est compactionis partium et conadunationis et per consequens grauitatis. **U**nde omne corpus quanto est solidius et compactius tanto grauius. et quanto rarius tanto leuius inuenit et cum pondus respiciat tam leue quam graue ratione inclinationis priusque ad locum suum sibi a natura naturaliter deputatum. nomen tamen ponderis sibi vulgariter vendicat ratione grauitatis. nam que descendunt propter suam grauitatem dicuntur ponderosa. que vero ascendunt sursum leuia dicuntur. et oppositum pro ponderosa vsualiter diuidunt. et ideo dicit **3**. li. xv. quod pondus dictum est pensum eo quod in statera pendeat iam libratum. **S**ecundum autem istum modum sumendi vsualiter sonit nomen ponderis aliquam res in qua fit ponderatio. aliquam res ponderata. aliquam massa circa quam res pondere iudicanda ponderat. **I**nstrumentum itaque in quo ponderatio fieri consuevit diuersimode nuncupatur. dicitur enim trutina que secundum **3**. li. do. est gemina ponderum lance equali examine pendens facta propter maiora ponderanda vt sunt centenaria et talenta. sicut momentana pro parua modicaque pecunia appendenda. statera a stando est dicta eo quod duabus lancibus in vno medio stilo librata equaliter

stet. lances dicuntur autem cippi enei duo tenuissimi in quarum una ponitur pondus ponderans et in alia res ponderanda. Est itaque iustum pondus quando ambe lances cum suis ponderibus equaliter sibi invicem correspondent. Sulus autem siue lingua sequens lance magis ponderante momentum statere nominatur. Vocatur filuz medium quo trutine statera regit et lances ad equant examinem. ut dicitur idem. **U**nicuique autem ponderi certus est modus nominibus propriis designatus. ut dicitur **Isido.** Calculus enim dicitur minima pars ponderis et est quarta pars obuli constantis ex pondere duorum granorum lentis. et vocabatur calculus propter puitatem. quia calculus est ita modicus ut sine molestia conculcetur. **S**iliquea. xx. pars est solidi. cuius nomen a fructu arboris est sumptum. **O**bulus siliquis tribus appendit. fiebat enim olim ex ere ad modum sagitte. Unde et nomen accepit. sagitta enim obulus a grecis dicitur. ut dicitur idem. **S**crupulus sex siliquarum pondere constat et apud grecos dragma vocatur. et est dicitur sic diminutive a lapillo brevis que scrupus vocatur. **D**ragma est octava pars uncie et denarii. pondus argenti tribus constat scrupulis. id est decem octo siliquis. **D**enarius autem est dicitur quia pro decem numis reputatur. ut dicitur idem. **S**olidus est vocatus quia nihil ei deesse videtur. nam veteres integrum solidum dicebant atque totum. **N**umisma idem est quod denarius nomine et effigie principis insignitus. nam ab initio numisma numus argenteus erat. ut dicitur **Isido.** **S**ertula idem est quod solidus. sic dicitur eo quod bis sex uncias completatur. **H**anc vulgus aureum solidum vocat cuius tertiam partem tremissem vocant. eo quod solidum facit tremissem. **S**ertula bis assumpta duellam facit. ter posita staterem reddit ut dicitur ibidem **Isido.** **S**tater est medietas uncie appendens aureos tres. unde et vocatur est stater. quasi tribus solidis stet. bic et semuncia dicitur quia semis habet de uncia. bic et semissis quia ponderis semissis est. quasi semis assis. ut dicitur idem. Est autem assis minimum in ponderibus sicut unitas in numeris. ut dicitur glo. **l**i. Nonne duo passeris asse

veniunt. **Q**uadrans quartam partem uncie ponderat et dodrans dicitur in hebraico. **S**icel in latino. sicel dicitur in hebreo. habes apud eos uncie pondus. **A**puud grecos vero quem admodum apud latinos siclus quarta pars uncie est. et stateris medietas. **D**ragmas appendens duas. unde siclus in literis divis uncia est. sed apud gentes quarta pars uncie. uncia est dicta eo quod uniuersitatem minorum ponderum sua unitate vinciat siue uniat et complectatur. **C**onstat autem ex dragma. vii. id est scrupulis. xxiii. quod pro legitimo pondere habetur. quia numerus scrupulorum eius horas diei et noctis metitur. vel quia libra efficit duo decies computata. **L**ibra duodecim uncias proficitur. et ideo genus perfecti ponderis reputatur. quia tot uncias constat quot mensibus annus. Est autem libra dicta quasi libera quia cuncta intra se pondera predicta continet et concludit. ut dicitur **Isido.** ibidem. **B**ilibas duas continet libras. Est enim bilibas libra duplicata. **M**na. C. dragma appendit et est nomen grecum. **T**alentum summum pondus esse dicitur apud grecos. nam nihil calculo minus siue asse. quod enim facit unitas in numeris. hoc facit assis siue calculus in ponderibus talento vero nihil est maius. Sed hoc pondus variatur inter gentes. Nam apud romanos talentum est. lxxij. librarum sicut plautus ostendit quod dicit duo talenta esse. **C**. lxxij. librarum. Est autem talentum triplex. minimum. medium et summum. **M**inimum est l. librarum. **M**edium. lxxij. **S**ummum. c. et xx. librarum constat. et illud talentum fuit talentum sancuarum. **C**entenarium numeri nomen est et est summum. eo quod C. librarum pondus punitur. quod pondus propter perfectionem numeri centenarii instituerunt romani. **H**ucusque **Isid.** li. xv. in ca. de ponderibus et mensuris.

De modulatione cantus. Ca. CXXXII

Sicut autem subseruit theologicis discipline ars nuntia radi et mensurandi. sic et deus famularia scia modulandi. **M**usica que modulatio in sono et in cantu est precia sacre scripture ministeris valde est necessaria. **M**usica ipse mundus

quodam armoniaca pporione fert esse cōposi-
tus. ut dicit **Isid.** l. iij. et celū ipsū sub psonāte
modulatione dicitur circūagi et reuolui. nā musi-
ca mouet affectū. in diuersos habet p uocat
sensus. In plijs quoq; tube pcentus pugna-
tes accedit ac quāto uehemētior fuerit clan-
gor tanto fit animus ad certamen fortior. Si
quidem et remiges cantus boxat ad tolleran-
dos quoslibet labores. aīm ei mulcet et lingu-
loz opez fatigatōnes uocis modulatio con-
solatur. exercitatos q; animos sedat musica
sicut legitur de dauid q; a spū immūdo saulem
arte modularōis liberauit. Ipsas quoq; be-
stias necnō et serpētes uolucres atq; delpi-
nes musica puocat ad auditū. Sic uene. sic
nerui corpis et eoz pulsus. sic omnes corpis
artus uerute armoniaca piter sociāt. ut dicit
Isid. Musica aut tres sunt ptes. s. armonia-
ca. richmica. metrica. Armoniaca uo ē que
discernit in sonis acumen et grauē s. m arsum
et thesim. s. eleuationē et de pssionem et ppor-
tionale soni et uocis mutarōne. et est armoni-
aca dulcis cantuū psonāte. pueniēs ex ppor-
tione debita in diuersis uocib; flatib; pulli-
bus siue sonis. nā ut dicit **Isid.** aut uoce edif-
sonus sicut p fauces. aut flatu sicut p fistulā
atq; tubam. aut pulsu ut p cimbālū aut cūba-
ram et b. mōi. que pculsa sunt canora. Et dicitur ar-
monia ab ad et monos. i. unum q; ad unam
pcoordiam tendunt in cantib; omnes uoces
ut dicit **August.** nam in omni melodia erigūt
plures uoces siue soni et hi pcoordes. q; ubi est
uox una tantū aures nō placat sicut est uox
cuculi siue cant; ubi aut plurius est dissona
diuersitas non delectat. q; talis diuersitas p
discordiā nō cantū sed uillulatu; pcreat. Et
ubi est uocum plurimaz et diuersaz cōcoris
unio ibi armoniaca pporō est et modularō
siue dulcis simphonia. Cū ysi. Simphonia
inquit est dulcis modularōnis tparamentu; cō-
cordans sonis in grauib; et acutis. et p hanc
armoniā uoces acutiores et grantiores cōue-
niunt et pcoordant. ita ut si quis ab eo dissonu
erit sensum audit; offendat. et talis pcordia
uocum dicitur eufonia que est uocis suauitas. q;
a suauitate et melle dicitur melodia. cui p traria ē
dyaphonia. i. uox dissonans siue discrepans

et deformis ad melodiam. Ad armoniaca;
faciendā requirunt. dyastema dyelisis tonus
yperludi; podozius. arsis. telis et suauis uox
siue sonus tparus. Dyastema itaq; dicitur
uocis spacium ex duobus uel pluribus so-
nis aptatum. Dyelisis dicitur spacium et deductio
modulandi atq; uergendi de uno in alteru so-
num. Tonus est acuta enunciatio uocis. est
enim armonie differētia et quātitas que in
uocis accentu uel tenore pstitit. cui; genera
in. xv. pnb; musici diuiserunt. ex quibus dicitur
yperludius nouissimus. s. et acutissim; po-
dozius aut omnū est grauissim; ut dicit **Isi-
do.** Arsis est uocis eleuatio. i. initiū cantus.
Telis est uocis positio et hic est finis. ut di-
cit **Isid.** Cū cantus est uocis inflectio. Nam
sonus direct; est. ut dicitur idem. et sonus pcedit
cantū. Omnis enī uox est sonus sed nō econ-
uerso. Nam son; est obiectū audiuus. quia
quicquid auditu pcepit sonus dicitur. ut fragor
arborum et collisio lapidum. strepit; fluctuum
et uentoz. garritus auū. mugit; animaliu;
uoces clamozes et clangozes hominū. et per-
cussiones organoz. Uox autē pprie dicitur
sonus ab ore animalis platus. Ex aere autē
pculso et ad superficie; duri corpis alliso gene-
rat sonus. cuius allisionis pculsio aut et fa-
cilius uisu pcepitur q; eius sonitus audiat.
et iō citius uidet pcedens coruscans q; tonu;
truo aures hominis pfundant. Uox autē est
aer tenuissimus ictus. plectro lingue forma-
tus. Et est quodam uox significatiua naturali-
ter ut garrit; auū et gemitus infirmozum
et alia significatiua ad placitū ut uox homi-
nis articulata et ad aliquod uerbum pferen-
dum rōis imperio lingue organo informa-
ta. Uox enim uerbi uehiculu; est nec potest
conceptum uerbum in mente exterius expri-
mi nisi uocis adminiculo mediante pferat.
Unde intellectus pmo uerbum in mente gi-
gnit. quod p uocem postea ore promit. Cū
uerbum a mente genitum et conceptum per
uocem quasi p organum se exterius ostēdit
Uox autem disposita ad cantum et ad melo-
diam habet duas pprietates. ut dicit **Isido-
rus.** Suauis inquit uoces sunt subiles et
spisse et clare acute et perspicue. Subiles

sunt in quibus spūs nō est fortis. qualis est in infantib⁹ ⁊ in mulierib⁹ ⁊ in alijs nō habētib⁹ neruos grossos ⁊ fortes ⁊ spissos. **M**ā subtiles corde emittūt voces siue tonos tenues ⁊ subtiles. **D**ingues vō voces ⁊ spisse sūt qñ spūs multus egredit. vt est vox virorum. **C**lare qñ bene tinnule et sonore omni rauces dīne impmire. **A**cute sunt valde alte. **P**er spicue voces sunt que longius ptrabunt ita q̄ p̄tinuo impleant omnem locuz sicut clangor tubarum. **D**ura vox ⁊ rauca est qñ vīolenter emittit sonū suum sicut tonitruū et sonus incudis qñ p̄cutit ferruz durū. **A**spera vox est rauca ⁊ que dispergit per minutos ⁊ dissimiles pulsus. **C**eca vox est que morcu3 emissa fuerit ⁊ cecit atq̄ suffocata nequaq̄ longius p̄ducit. vtz in ficilibus. **V**inolenta vox est mollis et vox flexibilis atq̄ leuis. **E**t hec est dicta vinolenta a vinno hoc est a tinnino molliter reflexa. **P**erfecta autem vox est alta suavis fortis ⁊ clara. alta vt i sublimi sufficiat. clara vt aures impleat. fortis ne tepidet ⁊ deficiat. suavis siue dulcis vt auditū nō deterreat. sed potius vt aures demulceat et audientū animos blandiendo ad se alliciat ⁊ cōuertat. **S**i ex his aliquid defuerit vox p̄fecta nequaq̄ erit. vt dicit **A**ld. Est p̄reerea armonia organica que ex flatu p̄stat. qñ scz aliqua instrumēta artificialiter p̄parata flatu debito p̄sufflant ex cuius flatu quantitate ⁊ organi varia qualitate diuersi soni artificialiter p̄creant. vtz in organis tubis fistulis ⁊ p̄similibus que omnia varios sonos pmūt. **O**rganum est generale nomen vasoz omnium musicoz specialiter tñ appropriatum est instrumento ex multis cōposito fistulis. cui folles adhibent. ⁊ hoc solo musico instrumēto vt iam ecclia in psis. in sequentijs ⁊ hymnis. p̄pter abusum bistrionū reiectis alijs ferē instrumentis.

De tuba Ca. CXXXIII

Tuba a tirenīs p̄tinetur esse inuenta. de quibus virgil. **T**irenisq̄ tube mugire p̄ etbera clangor. **T**rebant aut̄ antiqui tubis in p̄lijs et ad hostiū terrificatōz. ad cōmilitonuz ani-

matōnē ad equoz bellicoz in pugnā p̄uocationē. ad belloz innuēdā p̄gressionē. ⁊ signādam in certamie cū victoria veneratōz. ad fugitūoz reuocatōz. **I**tem vt ebant tubis in festis ⁊ in iuujs p̄pter populi p̄uocationē p̄pter excitatōnē ad dei laudē. ⁊ p̄pter leticie et gaudij p̄conizatōz ⁊ inuitatōz. p̄ceptū enī fuit iudeis vt in bellis tubis sacris clangerēt et etiā in initio noue lune buccinarent. et vt annū iubileuz qui ann⁹ erat remissionis tubarum sonu p̄nūciarent. ⁊ gaudiū ac quietem omnib⁹ p̄mulgarēt. **E**st aut̄ p̄prie tuba vt dicit **A**ld. li. xvij. instrumētū bellicis certaminib⁹ adhibētū ad denūcianda signa belloz. vt vbi eraudiri p̄cō n̄ poterat p̄rumitū sonitus tube clangentis attingeret. ⁊ tuba d̄r quasi toua. i. caua. interi⁹ ei est p̄caua ⁊ vald̄ plana p̄p̄ ampliorē flatus receptiōz. exteri⁹ aut̄ est rotūda. circa tubantis orificiū valde stricta. **S**z in p̄te anteriori mulū ampla manu clangentis ad os ponit. regit. erigit. dep̄mit. ⁊ tenet. cuius sonus vari⁹ est. vt dicit **A**ld. nam interdum canitur vt bella cōmūtatur interdum vt eos qui fugiunt insequant. incedum vt exercitus intra se recipiant.

De buccina Ca. CXXXIII

Buccina d̄r quasi **B**uccina. parua. i. tuba cornea vel lignea siue enea q̄ signū dabat antiquis p̄tra hostes. nam vt dicit **A**ld. li. xvij. **D**agani agrestes ad omnem vsū pariter sono buccine cōuocabant. **U**nde p̄prie buccina agrestibus signum fuit de quo peruersus **B**uccia cogebat p̄scolos ad arma q̄ritel. **H**uius clangor buccinū dicitur. vt dicit **A**ld. buccinis autēz corneis vt ebant bebrei p̄cipue in kalendis in memoriā liberationis ysaac. p̄ eo cornuto ariete in sacrificio imolato. vt dicit glo. sup̄ **G**en.

De tibia Ca. CXXXV

Tibia dicitur esse dicta eo q̄ de ceruinis tibijs ⁊ binuloz creditur p̄mūtū fuisse facta. **H**inc tibicen dixerūt tibiariū cantē. **A**l̄ fm̄

Bugābia dicitur sibi quod est scirpus vel calamus quia a quibusdam calamis tale instrumentum antiquitus fiebat. et hinc dicitur tibia. ubi ius nis. ille qui tibia canit. Et fuit quondam instrumentum lugubre quo utebantur boies in funeribus mortuorum. ut dicitur glo. super Mattheum. ix. cum audisset tibia canentes etc. i. carmen lugubre canentes

De calamo Ca. CXXXVI

Callamus a calen-

Cdo est dicitur. i. a fundendo voces et est generale nomen fistularum. Nam fistula est dicta eo quod vocem emittat. nam flos grece vox latine. stola vox emissa. unde fistula quasi emittens sonum sive vocem. Hanc utuntur venatores. quia eius sonum cerui libenter audiunt. sed dum unus venatoris fistulatione cerui ad auditum alliciat morab alio de quo non precauet sagittam. Vox autem fistule decipit volucres dum canendo earum simulat et fingit voces. Unde dicitur. Fistula dulces canit volucres dum decipit auceps. Fistula insuper delectat oues. Et ideo fistulis utuntur pastores dum vigilat super gregem suum. Unde et quidam nomine pan dicebat esse deus pastoralis. qui primum disparis calamos ad cantum adaptavit et studiosa arte proposuit de quo Virgilius dicit. Pan primos calamos cera primum gere plures. Instituit pan curat oues ouiumque magistros. et ideo quia instrumentum fistularum ab eo inuentum pandorum est vocatum ut dicitur. Si. Et hoc fistulis se excitant vigilantes et earum melodie suavitate ad dormiendum citius et suaviter prouocant in lectulis quiescentes.

De sambuca // Ca. CXXXVII

Sambuca est genus

S ligni fragilis cuius rami sunt praeuati et vacui atque plani. unde tibi copponuntur et quedam species symphonie. ut dicitur. Si.

De symphonia Ca. CXXXVIII.

Symphonia est in-

Istrumentum musicum quod fit ex ligno praeuato pelle praeuata in utraque parte sua quam musici hinc inde virgulis feriunt. Fit quoque in ea ex concordia generis et acuti suauissimi causus. ut dicitur. Si. symphonia tamen dicitur collatio

et concordia quorundamque signorum. sicut et bonis dicitur concordia unitas diuersarum vocum. ut dicitur glo. super Lucam. xv.

De armoniaca Ca. CXXXIX

Armoniaca richmi

Aca est canora melodia ex pulsu et percussione nervorum et tinnitu metallorum generata. et huic armonie diuersa subfuerunt instrumenta ut tympanum. cymbalum. lira. cithara. psalterium atque sistrum.

De tympano Ca. CXL

Tympanum est pell-

T sive corium ligno ex una parte extensum. Est ei pars media symphonie in similitudine cribri et vngula percussit que ad modum percussit symphonie. ut dicitur. Si. cui si iuncta fuerit fistula dulcior reddit melodiam

De cithara Ca. CXLI

Cithara ab apollo

Cne est repta secundum grecorum opinionem. Est autem cithara similis pectori humano eo quod sicut vox ex pectore ita ex cithara cantus procedit. et ideo sic appellata. nam pectus dicitur lingua cithara appellata. Paulatim autem plures eius species extiterunt. ut psalteria. lire et harmonia. et alique sunt forma quadrata. alique trigonalem. Corda etiam numerum multiplicat est et commutatum genus. Veteres autem vocauerunt citharam fiduciam vel fidicem. quia bene concordant in se corde eiusque bene prouenit in quos fides sit. Habet autem cithara. vij. corda. unde Virgilius. vij. sunt soni. vij. discrimina vocum. Discrimina autem sunt dicta ideo quia nulla corda vicine corde simile sonum reddit. Ideo autem sunt vij. corde. vel quia totam vocem implent. vel quia se partem motibus sonant celum. Corda autem est dicta a corde. quia sicut pulsus cordis est in pectore ita pulsus corda est in cithara. Hinc primo mercurius excogitavit. idcircoque prior in nervos sonum strinxit. ut dicitur. Si. Corde autem quanto magis sunt sicce et etiam magis tense tanto amplius sunt sonore. Plectrum autem dicitur instrumentum quo temperant corde et tendunt.

De psalterio Ca. CXLI

Psalterium a psal-
lendo. i. a cātando est noiatuz eo
q̄ ad ei⁹ vocē choꝝ ꝑsonando re-
spondeat. Est autē silitudocubare barbarice
in modū deltelitere. Sꝫ psalterij et cubare ꝑ
est differentia. q̄ psalterium lignū ꝑcauum
vñ sonus reddi⁹ supꝑ bꝫ et deozsum feruunt
corde ⁊ desupsonāt. cubara vñ ꝑcauitatem
ligni inferi⁹ habet psalteriū. bebrai bñt deca
cordem. i. r. cordaz ꝑm numerum. x. ꝑceptoz
fiunt autē optime eius cordule de auricalco
⁊ etiaz de argento.

De lira Ca. CXLIII

Lira a uarietate
vocum ē dicta. eo q̄ diuersos so-
nos efficiat. vt di. *Isi.* Liraꝫ ꝑmo
a mercurio fuisse inuentā. dicit hoc mō. Cū
regrediēs nilus in suos meat⁹. varia in cam-
pis aialia reliquissꝫ. relicta est enā ⁊ testudo
que cū putrefacta eēt ⁊ nerui ei⁹ remāssent
extenti infra ꝑcbam. ꝑcussa a mercurio sonū
dedit. ⁊ ad ei⁹ spēs lirā fecit ⁊ tradidit orpheo
q̄ bñmōi rei maxie fuerat studiosus. Cū dice-
bat eadē arte nō solū feras sed enā fara et sil-
uas cant⁹ modulatione applicuisse. Hāc scꝫ
lirā ꝑꝑē studij amorem ⁊ carmīs laudē inē si-
dera locatū esse musici fabulant. vt dicit *Isi.*

De timbala Ca. CXLIII

Timbala sūt q̄dā
musica instrumēta que percussa
inuicem se tangūt ⁊ sonum faciūt
et tinnitum.

De sistro Ca. CXLV

Sistrum est instru-
mētū musicū sic ab inuētrice noīa-
tum. Hāc ysis regina egyptioꝝ si-
struz inuenisse ꝑbat. Cū iuuenat. *Isis* et ira-
to feriat mea limina sistro. *Isis* mulieres hoc
vñ in instrumēto. q̄ ei⁹ inuētrix fuit mulier
Cū ⁊ apud amazones sistro ad belluz femi-
narum exercitus aduocat.

De tintinabulo

Capitulum. CXLVI

Tintinabulū a tin-
niendo est dictuz. Et est ꝑua nola vñ
campanella. q̄re supꝑ de valis de lra v. Habz
autē cāpana hoc ꝑꝑꝫ q̄ dū resonādo alijs ꝑ-
ficat ex freq̄nti ictu se ꝑsumit. Hec ⁊ mltā alia
instrumēta deseruūt musicē discipline c⁹ scia
tractat de vocib⁹ et sonis. Considerat autē ni-
hilomin⁹ rerū naturalū dispositiones ⁊ nu-
meroz ꝑꝑortiones sicut exemplificat boe. de
numero duodenario comparo ad. vi. ⁊ alios
numeros in medijs dices sic. Inuenim⁹ in
quit ꝑ omnes musicas ꝑsonātiās. Hāz. viij.
ad. vi. ⁊. ix. ad. xij. ꝑꝑari sesquiterciā ꝑꝑortōez
reddunt. ⁊ sil faciūt dyatesseron ꝑsonantiāz.
Sex vñ ad. ix. et. viij. ad. xij. ꝑꝑari reddūt sesq̄
alteram ꝑꝑortione ⁊ dyapente efficiunt sim-
phonā. xij. vñ ad. viij. ꝑsiderati duplicē q̄dēz
reddūt ꝑꝑortione. sed dyapason simphonā
cantant. Octo igit ad. ix. ipsi ꝑtra se medij cō-
siderati epogdonū iungūt q̄ musica modu-
latione ton⁹ vocat qui oim musicoꝝ sonoz
mensura est cōmunis oim ei⁹ sonoz est ꝑꝑ-
uissim⁹. Cū notandū est q̄ in dyatesseron
et dyapente ꝑsonātiāz ton⁹ differentia ton⁹ ē
sic inē sesquiterciā ⁊ sesquialterā ꝑꝑortione
sola est epogdol differentia. Hucusqꝫ boe. in
li. arismetice. c. vlt. Dicit et idēz in plogo. i. li.
sic. Musica in q̄t qꝫ ꝑꝑoz su nūeroꝝ vis ex ꝑ-
ꝑari ꝑōt q̄ ꝑꝑoz sunt illa naturalr q̄ ꝑ se cō-
stant qꝫ q̄ ad aliq̄d referūt ⁊ ipsa musica mo-
dulatio nūeroꝝ noib⁹ adnotatur. vt dyates-
seron eniz ⁊ dyapente ⁊ dyapason ab antece-
denis numeri nominibus nūcupant. ipsoꝝ
quoꝫ sonoz aduersuz se ꝑꝑortio solū et nō
alijs nūeris inuenit. naz q̄ son⁹ in dyapason
simphonā est. idē duplicis numeri ꝑꝑortōe
colligit q̄ dyatesseron est modulatio eniurita
collatōne. i. sesquicētia colligit vel componit
quā dyapente simphonā vocant. bemioia
mediante ꝑiungit qui in numeris epogdo-
nus. i. supra. viij. dꝫ et est tonus in musica. vt
dicit idē ibidē sesquiterciā ꝑꝑortio in arime-
trica dꝫ dyatesseron in musica et que bemio-
olia. i. sesquialcā ꝑꝑortio in arismetica. dy-
pēte dꝫ in musica. est at dyapēte ⁊ dyapason

personātia qm̄ maior vox bz̄ minorē notulam
 duplozei medietatē. **S**esq̄tercius numer⁹
 est numer⁹ numero p̄pat⁹ bñs terq̄a partes
 minoris. **S**i v̄o habuerit. iiii. sesq̄quart⁹. et si
 v. sesquiq̄rtus et sic v̄lteri⁹. **U**n̄ sesquitercius
 est q̄ minoru compat⁹ bz̄ eū semel et⁹ terciā
 p̄tem. v̄bigrā. si. iiii. cōpare trib⁹ habebit in
 se q̄ternari⁹ totū ternarium et ternari⁹ terciāz
 p̄tem. s. i. et si. viii. ad. vi. octonari⁹ habebit to-
 tum senariū et terciā p̄tem et sc̄z binariū. et si
 xii. nouenari⁹ duodenari⁹ p̄tinebit totuz no-
 uenariū et⁹ terciā p̄tem. s. ternariū. **S**ic
 si. xix. cōpaueris ad. xx. et. xx. ad. xxv. et. xxiiij. ad
 xxviii. et ita de alijs sic sp̄ inuenies. **N**umerus
 v̄o sesquialter est qm̄ numer⁹ maior p̄pat⁹
 minoru p̄tinet totalē numez minorē et ei⁹ me-
 dietatē. v̄bigrā. ternari⁹ compat⁹ binario bz̄
 in se duo et eoz medietatē. s. v̄nitatē. sic. vi. con-
 tinet se. iiii. et eoz medietatē. s. duo sic. ix. sena-
 rium in se claudit et eoz mediā p̄tem. s. iij. sic
 xii. ad. viii. et. xv. ad. x. et sic de alijs. **H**ec si q̄des
 v̄ba in se sūt p̄funda plurimū et obscura nisi
 bis q̄ in arismetria instructi sunt et ita in
 musica disciplina. **N**ā arismetria geome-
 tricis et musicis sūt luce plima clariora que
 min⁹ exercitatis in b̄mōi penit⁹ sūt obscura
 etiō qui p̄dictoz v̄borū et p̄portionū tā nu-
 meroz q̄z vocū et sonoz habere noticiā desi-
 derat arismetricoz et geometroz et musicoz
 industriaz p̄sulere n̄ p̄temnat. tāta ei⁹ vt dicit
Ali. in li. iij. est v̄tus in numeris figuris. et mu-
 lica symphonijs q̄ ipse b̄o sine eis non p̄stet
Quia musica p̄fecta oīa cōp̄bēdit. **R**ecol-
 lige itaq̄z ex p̄dictis q̄ ars musica siue armo-
 nia p̄traria et disparata p̄ciliat. ḡn̄a acutior
 acuta grauib⁹ modificat et adaptat. affectio-
 nes p̄trarias et aduersas recōcilitat. malicio-
 sos animi mor⁹ rep̄mit et refrenat sensus de-
 bilitatos rep̄at et p̄fortat. v̄nitatem exempla-
 ris diuini in opib⁹ p̄trarijs et diuersis marie
 p̄conizat. terrenis celestia et celestib⁹ terrena
 posse v̄niri in p̄cordia manifestat. **L**etos ani-
 mos magis lenificat et tristes magis tristifi-
 cat. q̄ vt dicit **A**ug. ex q̄daz occulta anime et
 armonie p̄limili p̄prietate melodia aīmi af-
 fectionib⁹ se p̄format. et inde est q̄ dicit̄ auto-
 res q̄ instrumenta musica letū reddunt leto-

rem et triste tristiorē efficiūt. **R**esidual armo-
 nie p̄prietates q̄re sup̄ in eodē. vbi ista et alia
 v̄ba **A**ldou recitant.

Conclusio libri

Ista aut̄ que bre-
 uiter de rerū naturalū accidenti-
 bus inseruim⁹. v̄puta de colorū
 bus liquoz b⁹ p̄derib⁹ mēsuris sonis et vo-
 cib⁹ iam dicta sufficiāt. q̄ vt estimo rudib⁹
 et puulis in chusto mibi silib⁹ que de p̄prie-
 tantib⁹ rerū naturalū in. xix. p̄riculas sunt
 digesta sufficere debēt ad aliquā inueniendi
 similitudinariā rōnem. qua de cā diuina sc̄ptu-
 ra rez naturalū et eaz p̄prietatū tam exqui-
 sitis simbolis v̄it et figuris. **P**rotestor aut̄ in
 fine bui⁹ opusculi que admoduz in p̄ncipio
 q̄ in omnib⁹ que s̄m diuersas materias in
 tractatu continent parū vel nihil de meo ap-
 posui. sed simplr̄ sanctorū v̄ba et p̄horū dicta
 p̄iter et cōmenta veritate p̄uia sum securus
 vt simplices et puuli q̄ p̄pter libroz infinita-
 tem singularerū p̄prietates de quib⁹ tractat
 sc̄ptura iuestigare nō p̄nt in p̄mptu inueni-
 re valeāt saltē superficialit̄ q̄d̄ intendūt. **S**im-
 plicia si q̄des sunt et rudia q̄ excerpti. vtilia t̄m̄
 mibi rudi et mei silib⁹ eadez iudicauī. **E**t iō
 suadeo simplicib⁹ vt hec simplicia nō p̄tem-
 nant. sed cuz bec pleni⁹ intellexerit ad subtili-
 ora intelligēda et inuestigāda ad maiorū et do-
 ctroz industriā recurrere n̄ differāt nec omit-
 tant. quoz prudentie et arbitrio bec relinq̄ vt
 min⁹ sufficiēt dicta p̄ excerpta corrigāt. et si
 aliq̄ sup̄addere iudicauerint s̄m gr̄az eis da-
 tam de sup̄ addāt. vt illud q̄d̄ p̄ me paup̄em
 rudē et simplicē aliquālit̄ fuit inchoatū pou-
 cat̄ eoz solertia ad p̄fectū. ad ipsius bonorē
 et gloriā q̄ est alp̄a et o. p̄ncipium et finis
 oīm bonorū qui ē de⁹ sublimis et gloriōsus
 viuens et regnans in secula seculoz. **A**men.

ExPLICIT liber de p̄prietatibus rerū ebi-
 tus a fratre **B**aribolomeo anglico ordinis
 fratrum minorum. **I**mpressus **A**rgentine
Anno dñi. **M**.cccc.lxxv. **F**initus in die san-
 cti **V**alentini.

Deo gratia Causa Eboracensis filius etc
 Si pater fuerit / vel maledixit ei /
 Curare detentum si negligit / ac furiosum
 Curare detentum / aut pater infidus
 Si dederit gratia sibi / danna / nec fidei /
 Hestari prohibet / aut dat aucta danna
 Si pater signavit / vel amat / gratia amuram
 Non velle datus filia quando / est
 Sed pater et pater / si nati fuerit bonorum
 Non detentum / danna venena dabit
 Hestari velle / aut pater diligere /
 Non detentum / danna fuerit /
 Pater a fratre / danna / et si
 Pater / danna / vel ei velle / danna
 Vel si / danna / sibi /
 Pater / danna / in libro